LA PARAULA CRISTIANA

ANY I NÚM. 9 - SETEMBRE 1925 VOL. II

SELECCIONS

AQUELLA paràbola evangèlica en la qual es proposa el símil de la cogula sembrada en mig del blat té un acabament bon xic imprevist on tota impaciència de rigorisme vindicatiu és condemnada. Els servents de l'amo del camp volen arrabassar tot d'una la mala herba, però el senyor els refrena la impetuositat vindicadora. Deixeu que creixin junts, diu, i al temps de la sega fareu la tria de la cogula, per tirar-la al foc, i del blat, per dur-lo als graners.

Llei d'aquesta vida, que no és la vida definitiva, és que bons i dolents visquin barrejats, els bons per donar exemple i els dolents per exercitar la virtut dels bons i rebre'n lliçons moralitzadores. La tria, la farà Déu el dia de la justícia inapel.lable en el qual ens esperen grans sorpreses.

Qui més podria fer-la? Qui coneix el cor dels homes per saber la rectitud o la tortuositat de les obres llurs i senyalar amb justícia absoluta el lloc que cadascú mereix en la jerarquia moral dels éssers responsables? Confiaríem la classificació a la ciència, a la força, al sufragi? I si tant fos que alguna institució humana pogués discernir els esperits dels homes, el seu fall seria contínuament reformable, per ço com reformable és el nostre cor mentre som vianants d'aquesta terra. L'home no és definitivament el que ha d'ésser fins a l'hora del traspàs d'aquesta vida a l'altra.

Ens cal, doncs, sofrir la presència del inics, la bafarada de llurs males passions, les xarbotades de llur rancúnia, ens cal sofrir-ho i pregar caritativament per ells. Aquesta és una de les obligacions pri-

mordials del cristià, al compliment de la qual, altrament, ajuda la nostra fe en una justícia immanent qui, a fi de comptes, dóna raó a la veritat i al dret, la convicció dogmàtica, adverada per tants de fets, que la victòria de la justícia és simplement una qüestió d'anys.

Trescents en passà l'Església resistint heroicament la persecució del món antic, abans no pogué cantar, triomfant a plena llum, la victòria que aconseguí envermellint amb sang de martiri el vast territori sobre el qual havia de regnar, senyora i majora. Setcents en tingué d'esperar la heroica Espanya del segles mitjos, fins que pogué llançar del seu sòl la feixuga dominació musulmana.

La lluita contra el Cristianisme, contra la justícia, contra el dret, no s'acabarà mai, mentre món serà món, com no s'acaba mai en l'home la dels mals instints de la part jussana contra la supremacia de l'esperit. En aquesta lluita, però, hi ha grans consols. Ultra el consol apuntat de la certesa de la victòria final, que no sempre cal ajornar a l'altra vida, sobretot si, com en els dos exemples aduïts, el dret defensat té el seu reialme ací baix, hi ha el consol de la bona consciència, el de l'aprovació de Déu, qui amb el sol contacte del seu dit lluminós sap donar al cor una delícia incomparablement superior al tèrbol plaer del predomini, el consol de pertànyer a la selecció dels honestos. Recordem la paraula del Mestre: Benaventurats els qui pateixen persecució per causa de justícia.

L'Església coneix prou aquest reial goig de saber-se selecció. Aquells perseguits i turmentats per llur fe en el Crist tenien cor endins la delícia de la llum, que per cap preu no haurien baratat amb el palp tòxicament voluptuós de la tenebra amb què llurs enemics es gojaven.

L'exemple de tants de màrtirs, qui sofriren de llurs perseguidors vexacions molt més dures que les que puguin venir-nos dels actuals enemics de la nostra fe, ens avinenta com fa de bon esperar, i àdhuc de bon patir, quan hom se sap superior a l'adversari, quan hom té la divina evidència de figurar en la gloriosa selecció dels bons, dels purs, dels que tenen raó i malden pel triomf de la justícia.

Heus aquí, doncs, un pragmatisme al revés. No cal pas esperar a veure els fruits d'una doctrina per saber-ne la valor. Un admirable i sempre repetit fenomen de selecció natural certifica, abans de tota prova, la veritat d'una causa.

No és que els bons se cerquin ells amb ells, ni que estiguin prèviament agrupats. Barrejats com viuen i entrelligats d'interessos amb els corcats d'esperit, veureu que la nova llum que apunta en el cel atreu espontàniament els seus ulls simples i honestos i fa girar d'esquena els rebutjos del llinatge. Al cap de poc, totes les intel.ligències

fortes, tots els esperits sencers, tots els cors dreturers, duen la insígnia de l'ideal novell. Com en el món material la llum abelleix als ulls sanitosos i rebota ofenosament en els lluscos, així en l'espiritual, una fe divina, una religió pura, enamora espontàniament totes les ànimes ben disposades per rebre la carícia de la llum benfactora. Si hi ha excepcions, i n'hi ha sempre, són d'aquells homes estranys, o volubles, o rondinaires, que cerquen sempre les novetats, o gusten de canviar de posició, o protesten per sistema contra tot ordre establert. D'aquests, generalment, es nodreixen les apostasies d'una i altra banda; d'aquests es nodrí aquella munió obscura de cristians dels primers segles qui falsejaven davant del suplici.

El cas de Roma és eloqüentíssim. Tots els grans genis del gentilisme s'acaben en arribar-hi la llum cristiana. De llavors ençà, els Titus Livi, els Ciceró, els Virgili, els Sèneca es diran Prudènci, Tertul·lià, Minuci Fèlix, Lactanci, i després Ambrosi, Agustí, Jeroni, Lleó Magne, sense comptar la formosíssima selecció moral que nodrí les fileres dels confessors i dels màrtirs. Dins el gentilisme restava el rebuig de l'Imperi, les ànimes coixes, els cors feixugosos, els temperaments alatrencats. Alguna mentalitat de decadència, com Petroni, acaba de donar relleu al fet gloriós de la selecció cristiana.

No ens avergonyíssim pas d'ésser cristians, ni que algún dia veiéssim l'Església perseguida. Suara hem vist lluitar i morir els nostres germans francesos. D'altres lluites potser ens esperen encara. Però el gust de la veritat, el sentiment de la justícia, la satisfacció semidivina de la pròpia superioritat vexada i entredita per la força al servei de la tenebra, ha de superar tothora les tortures materials i morals amb què els tenebrosos intentessin amargar-nos la vida.

Som els millors, som els lluminosos, som els intel·ligents, som la selecció de la humanitat. Si un dia ens vèiem els temples tancats i la creu prohibida, sabríem que Déu—el qual és llum i justícia i veritat—sobreïx de tota edificació material, que el temple de la Creació és indestructible i més indestructible és encara el temple roent d'amor que té en el cor de cada fidel, i que la creu de bronze o de fusta mai no valdria tant com la creu viva del nostre cor llatzerat i estès per la nostra fe immortal.

EL MISTERI ENFRONT DE LA CIÈNCIA

UNA de les dificultats que en tot temps han estat oposades al Cristianisme es que és incompatible amb la ciència i amb el progrés de la humanitat. Quant a la ciència, l'antagonisme neix, hom diu, de què el Cristianisme admet en les seves veritats fonamental i inqüestionables, el misteri, el qual en el terreny científic no pot menys d'ésser considerat com una cosa contradictòria i absurda. Aquesta objecció, però, té el seu origen en un fals concepte del misteri. Provem, doncs, de fer-ne una exposició justa que fugi del doble perill de voler fer-lo assequible a la raó natural o, contràriament, presentar-lo com si hi fos inconciliable. En el primer ensopegaren els güntherians, i en el segon, els racionalistes. Posant-nos en el terme mig, ço és que el misteri ni està a l'abast de la raó natural ni li és contrari, esbrinarem analíticament el seu concepte.

El concepte del misteri, en el sentit més genèric, enclou sempre alguna cosa d'obscur, d'amagat, fora de l'abast del nostre coneixement, com indica la mateixa expressió vulgar amb què volem fer entendre que de cap manera podem capir una cosa: «això és un misteri». Tant és així, que sigui de la naturalesa que es vulgui, el misteri, en sentit ample o en sentit estricte, és incomprensible mentre no desaparegui l'obscuritat. Així, els nostres pensaments, són misteris per als altres homes, i fins per als àngels, si no els manifestem; un misteri de la naturalesa ho serà respecte a uns homes i no respecte als altres: en relació a tota la humanitat, però no en ordre als esperits angèlics, i un misteri sobrenatural, en l'accepció més rigorosa, ho és per a tot enteniment creat.

Aquesta obscuritat que embolcalla el misteri i, quant a la seva naturalesa, el posa fora de l'abast de la raó natural, no és privativa dels dogmes del Cristianisme de guisa que en certa manera no es trobi també en moltes de coses que no estan per damunt de la naturalesa, com en són exemples, en mig d'altres, els problemes que ens

presenta la biologia. Puix si l'interrogant és la darrera expressió en molts problemes de la física, posem per cas, els referents a la naturalesa de la llum i de l'electricitat, l'esfinx més inexpressiva i impenetrable ho és de les qüestions relatives al concepte de la vida i als seus fenòmens. Quin físic o metafísic ha traspassat l'abisme que separa la materia orgànica de la inorgànica? Si algú vol escorcollar el secret de la germinació d'un granet de blat i per què, conforme a la sentència de Crist, si no es podreix, està condemnat a una solitud eixorca, i, si es podreix, és fa fecund i dóna molt de fruit. «Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit multum fructum affert», es trobarà amb el misteri. I no serà, sens dubte, més clara l'explicació que podrà donar a les qüestions de l'origen de la vida animal, de la diversitat dels sexes amb llur proporció que asseguri la conservació i propagació de l'espècie; de la barreja d'esperit i de matèria en l'home, amb llurs mútues relacions tan harmòniques.

La ciència, doncs, no sols no és irreconciliable amb el misteri, sinó que no se'n pot substraure i li és com una necessitat; i a mida que l'home va pujant la muntanya de la saviesa, va descobrint nous horitzons que són altres misteris. Puix, si s'encalla, quan examinant les lleis que regeixen els cossos inanimats, es troba amb aquella força oculta que es diu atracció, major serà la dificultat que tindrà en esbrinar ço que és la vida en la més insignificant de les plantes; i anirà creixent en voler explicar la sensació, prenent unes proporcions incommensurables en endinsar-se en els abismes de la vida humana.

Per tant, no serà racional refusar el misteri en nom de la ciència i, menys, encara, menysprear la Religió perquè admet misteris. Tan lluny està d'haver-hi antagonisme entre la ciència i el misteri que, com diu un apologista, el misteri és l'origen, el termini i la força motriu de la ciència. En efecte, fixeu-vos en la ciència que vulgueu, seguiu el curs magnificent de les seves deduccions; baixeu des dels seus principis fins a les seves conseqüències, millor dit, pugeu des de les últimes deduccions als seus principis fonamentals, des de les conclusions finals als axiomes primitius, i veureu que així que arribeu a l'origen, us trobareu amb el desconegut. Els punts de sortida, els axiomes, els principis, són els focus lluminosos de la ciència; i, no obstant, això que ens il·lumina és per a nosaltres misteriós. Aquest és el gran secret de la ciència de l'home, perquè és el gran secret de Déu en la creació del món; la generació de la ciència, és com la generació de totes les coses, inexplicable en ella mateixa. I si hi ha un misteri en la generació de tot ésser des del que viu fins al puramant

atomístic, és clar que la ciència que té per objecte el coneixement d'aquests éssers, està condemnada a començar per un misteri.

Si és obscur i tenebrós l'origen de la ciència, no ho és menys el seu terme. L'home que en començar els seus estudis s'ha trobat amb el misteri, a mida que ha anat avençant a través de les claredats de la ciència, ha vist eixamplar-se les regions del misteri i els horitzons de l'infinit, i comprèn com és d'exacta aquella sentència de Pascal: «L'últim que descobreix la raó és que hi ha una infinitat de coses que sobrepugen a la raó». Més aquest misteri que troba al començament i a la fi de tota investigació científica, no sols no és cap entrebanc per al progrés científic, sinó que és la força més enèrgica que dirigeix la marxa de la intel.ligència i la volada del geni. El major incitant del desig de saber, és el misteri; per això en la glòria no hi haurà curiositat, perquè hi haurà visió beatífica; no hi haurà desig perquè hi haurà possessió; no hi haurà misteri, com tampoc no hi haurà progrés, puix haurem arribat a la consumació.

* * *

Es indubtable que amb el que hem dit fins ara no n'hi ha prou per explicar el concepte de misteri en el seu sentit estricte, el misteri sobrenatural. Passem, doncs, avant en el començat procés analític.

Que en Déu hi ha misteris, es palesa tenint en compte que la seva essència la coneixem d'una manera molt imperfecta, per conceptes anàlegs, ço és, no immediatament ni mitjançant una manifestació, com coneixem els cossos per llurs qualitats i accidents, sinó pels seus efectes, que no són de la mateixa naturalesa que la causa, puix que en disten infinitament; i àdhuc, a Déu no el coneixem més que per les seves obres, i aquestes no les entenem sinó en una mesura molt reduïda, i, d'altra banda, no representen pròpiament la naturalesa divina, de la qual són una ombra. Quantes coses hi haurà en la Divinitat que sobrepugen la capacitat de tot enteniment creat i que són misteris?

No es cregui, per això, que el concepte adequat del misteri consisteixi en què, ni suposada la revelació, no en puguem obtenir més que una noció anàloga; puix que el mateix es pot dir d'allò que no és pròpiament misteri, com per exemple, l'essència i els atributs absoluts de Déu, sinó que, en sentit estricte, com nota el Card. Franzelin, enclou dues condicions: que ni es pot descobrir la seva existència amb la sola llum de la raó, ni, suposada la revelació, podem capir la seva naturalesa per nocions pròpies. No n'hi ha, doncs, prou

amb què no coneguem Déu *tal com és*, ni amb què no el comprenguem com Ell es comprèn a sí mateix, com afirmaven els güntherians; perquè el primer no és privatiu dels misteris, i el segon no entra en llur concepte; ans bé tal mena de coneixement *comprensiu* repugna a la creatura, àdhuc suposada qualsevol enlairació sobrenatural.

Per tant, la diferència específica rau principalment en l'averiguació de l'existència de la veritat, que en el misteri és supraracional, mentre que en els atributs absoluts de la Divinitat s'hi arriba per la força de la raó natural. Dic *principalment*, perquè si bé quant a la idea quidditativa, el misteri es pot dir que es troba en el mateix pla que els coneixements dels atributs absoluts de Déu, hi ha, no obstant, una diferència importantíssima que consisteix en la manera com en un i altre cas formen els conceptes anàlegs dels respectius objectes.

Déu invisible se'ns manifesta per la creació (1), però solament sota el concepte absolut de la seva essència i atributs, al coneixement del qual arribem pel triple procés intel.lectual d'*afirmació*, de *negació* i de *transcendència*, com expliquen els filòsofs i teòlegs en tractar del coneixement natural de Déu. Més, si les perfeccions de les creatures ens poden menar al coneixement de la Divinitat quant al concepte d'un Déu de perfeccions infinites, no ens poden donar la noció de pluralitat de persones, que, com a tals, es distingeixen realment en unitat d'essència. La raó és perquè Déu és conegut naturalment com a causa primera pels seus efectes que ens demostren la seva existència i, anàlogament, la seva essència, puix la creació és acció *ad extra*, ço és, terminada per quelcom que no és Déu. Per contra, les accions en què té fonament l'origen de les persones divines, són purament immanents, *ad intra*, i en llur concepte propi no tenen cap relació amb les creatures, i, per consegüent, aquestes no poden ser el medi per arribar a conèixer la Trinitat.

Podria semblar a primera vista que si les persones divines amb llurs constituents relatius no es reflecteixen en la creació, no ens és possible formar-nos-en cap idea, ni analògica; però això no prova sinó que les creatures no són el medi lògic que ens condueix al coneixement de la distinció de persones en Déu, ni *immediatament* serveixen per adquirir analògicament un concepte de la seva naturalesa; però no que, un cop coneguda l'existència de les divines processions, no puguem trobar en les creatures analogies que ens do-

---

(1) Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. *(Rom.* I, 20).

nin alguna idea de llur manera d'ésser; i en aquest sentit s'han d'interpretar els Sants Pares, quan apliquen al coneixement de la Trinitat aquelles paraules de l'Apòstol respecte a l'adquisició de la noció de Déu mitjançant les creatures.

Aclarim un xic més aquestes idees per deixar ben definit el concepte del misteri en sentit estricte, posant-lo a eixopluc de les dificultats dels que no saben comprendre que racionalment es pugui admetre allò que no està a l'abast de la raó natural, i que el supraracional no sigui anti-racional, altrament, sigui intel.ligible, encara que solament per nocions analògiques.

* * *

Diem que l'home, amb la sola llum de la raó natural, no pot arribar al coneixement dels misteris sobrenaturals, i, en canvi, pot naturalment contestar a la pregunta *si hi ha Déu* (an Deus sit) i d'alguna manera a la pregunta *què és Déu* (quid Deus sit). Es clar que aquesta noció *quidditativa* de la Divinitat que podem adquirir sense la revelació, no es pot referir a l'essència de Déu tal qual és en si mateixa; i en aquest sentit diuen els Sants Pares que l'essència divina és incomprensible; sinó en quant es manifesta per les operacions externes de Déu, ço és, no per conceptes propis (1). La primera afirmació és contrària als eunomians; la segona, als gnòstics.

D'aquí es dedueix immediatamente que, referint-se el misteri a la manera d'ésser íntima de Déu, i no manifestant-se sota d'aquest aspecte per les creatures, és en absolut impenetrable a la intel.ligència creada; d'on es desprèn que, si no es pot provar la seva possibilitat, tampoc no es pot demostrar que és absurd; puix que possibilitat i contradicció són correlatius.

Com coneixem, doncs, la possibilitat i àdhuc l'existència dels misteris? Per la revelació, la qual no solament és possible, sinó que de fet existeix, com es prova en els preliminars de totes les obres de Teologia. Amb això, resta desfeta l'acusació llançada contra el Cristianisme que fa creure els misteris a gratcient, a cegues, és a dir, sense cap motiu racional; puix tan lluny està d'ésser certa aquesta afirmació que l'Església i la Sagrada Escriptura mateixa recomanen

---

(1) La paraula *propi* té aquí dos sentits: l'un en oposició a *anàleg*, l'altre en oposició a *comú*. Neguem que es pugui conèixer naturalment Déu per conceptes propis en el primer sentit, perquè en el segon, és evident que el concepte que forma d'Ell li és propi, distingint-lo dels altres éssers.

que es controli amb els criteris conformes a raó ço que es presenta com a revelat per Déu.

Per a cloure l'anàlisi del concepte del misteri, citaré unes paraules del Card. Franzelin que expliquen com podem formar els conceptes anàlegs dels misteris, posant per exemple el misteri de la Santíssima Trinitat: «Després que han estat revelades aquelles internes processions i persones distintes, podem certament trobar en les creatures, principalment en l'esperit creat, analogies per a formar-nos un concepte *del que són* les processions i les persones divines. La raó rau en que l'esperit creat, com a imatge de Déu, ofereix immediatament una semblança amb la intel.lecció i la volició (dilecció) divines; per tant, un cop coneixem que en Déu hi ha processions a guisa d'intel-lecció i amor, podem arribar *mediatament* pel concepte d'intel.lecció i d'amor, a formar el concepte de les processions. Amb propietat hem de dir que mitjançant les creatures immediatament coneixem per analogia els atributs absoluts de Déu i (suposada la revelació dels atributs relatius) pels atributs absoluts (per consegüent *mediatament* per les creatures) adquirim un coneixement de les processions i relacions internes». (*De Trin.*, th. XVII.)

* * *

D'aquesta doctrina es dedueix que no són els misteris una mena de geroglífics inintel.ligibles o uns símbols buits de sentit, sinó veritats sublims que atenyen el més íntim i secret de la Divinitat. No és sinó la veu de la ignorància la que preconitza la impossibilitat dels misteris o, almenys, llur inutilitat en l'ordre de la intel.ligència humana. Han transcorregut ja dinou segles des de que l'Església Catòlica ve predicant obertament llur existència, i aquesta és l'hora en què tants d'heretges, alguns d'innegable valor intel.lectual, no han pogut presentar un argument sòlid i convincent per provar l'absurditat d'aquella contesta sublim, sobretot en boca dels infants, els quals després de dir que el Pare és Déu, que el Fill és Déu i que l'Esperit Sant és Déu, responen al que els pregunta: Són tres Déus? —No; puix que si bé són tres persones distintes, no són més que una sola naturalesa divina. Em refereixo, com es pot suposar, al valor objectiu de la resposta, no al sentit que pugui tenir en la ment dels qui ho diuen; encara que no deixa d'oferir-se en la instrucció religiosa dels infants un fenomen del qual, tal volta, no seria molt fàcil donar una explicació satisfactòria; que es pugui dialogar amb aquelles tendres intel.ligències sobre els misteris, posem per cas, que en Déu hi ha tres persones, que s'encarnà la segona persona de la

Santíssima Trinitat, que Jesucrist és Déu i home, conceptes als quals donin una valor racional; i, en canvi, no és possible fer el mateix amb certes veritats científiques. Es dirà que no capeixen gaire més en un cas que en l'altre; s'ha de convenir, però almenys, que els misteris deuen ésser quelcom més que un joc de paraules, i que no deuen ésser tan mancats d'ideologia quan es poden formular en termes adaptables a una mentalitat incipient, i que no haurà de deixar a mida que amb l'edat i la instrucció vagi enrobustint els motius de la seva creença.

* * *

Mes, passem ja a determinar a la llum de la revelació la relació del misteri amb la ciència.

Hem dit que el misteri no era pas contrari a la raó natural, i que no hi havia cap mena d'oposició entre la ciència i el misteri. No obstant, Sant Pau, d'una banda, admet una ciència que està closa en el misteri, d'altra ens parla d'una saviesa en la qual no vol fonamentar la predicació de l'Evangeli «non in sapientia verbi», i d'això, se'n gloria; d'una saviesa que Déu ha esventada, que la té per niciesa i l'ha confosa, perquè per ella el món no el va voler conèixer.

Per aclarir aquest punt comencem per citar unes lluminoses paraules de Sant Tomàs: «Sembla, però, ésser contradictori a això (a la dita de l'Apòstol) que molts doctors de l'Església, en l'exposició de la doctrina de la fe, s'han servit de la saviesa humana i de l'elegància de les paraules... S'ha, doncs, de concloure que una cosa és *docere in sapientia verbi*, i una altra *uti sapientia verbi in docendo*. Adoctrinar *in sapientia verbi* és valdre's dels principis de la ciència com si fossin els fonaments de les ensenyances, de guisa que solament s'aprovi ço que amb ells està conforme, i es refusi ço que amb ells no concorda, i això destrueix la fe. Altrament, *uti sapientia verbi in docendo*, és, suposats els veritables fonaments de la fe, servir-se del que hi hagi de veritat en les doctrines dels filòsofs en defensa de la mateixa fe». Per tant, el defecte no rau en la ciència, sinó en la seva desnaturalització, en donar-li una sobirania que no li pertany; i com que aquesta era la posició de la generalitat dels que es vantaven de savis en temps de la predicació apostòlica, Déu els va desqualificar, menyspreant aquella pseudosaviesa, perquè no s'atribuís a la seva eficàcia la prodigiosa divulgació de l'Evangeli: «ne evacuetur crux Christi» per a no desvirtuar la Creu del Crist.

Per aquesta raó Déu no va escollir ni podia escollir per a la introducció de la Doctrina del Crucificat les armes manllevades a aque-

lla saviesa que l'apòstol anomena *d'aquest món*, que havia estat reprovada pel profeta Isaias, precisament perquè desconfiant de la virtut divina, confiava solament en la raó humana. Car, si els Apòstols s'haguessin servit de raciocinis filosòfics, i haguessin fet parlaments curulls d'erudició i vestits d'artifici retòric, no solament els grecs haurien atribuït l'eficàcia de llur predicació a aquests medis naturals, sinó que no s'hauria pogut manifestar amb tota la seva intensitat la virtut intrínseca de la Creu, la qual, si pels que estan en camí de perdició «pereuntibus» és *niciesa*, pels que s'han de salvar «qui salvi fiunt» és la *virtut de Déu* (1). I, com nota un comentarista, no diu l'Apòstol que la predicació de la Creu és per als creients la saviesa de Déu «Dei sapientiam», com sembla que exigia l'oposició a la *niciesa* pels gentils, sinó virtut de Déu «Dei virtutem», perquè, encara que també és saviesa, no és una doctrina morta i ineficaç, com els sistemes filosòfics, sinó una doctrina viva i eficacíssima que palesa la virtut divina.

Per no incórrer en confusió, cal distingir aquí tres menes de saviesa de què ens parla l'Apòstol: la primera s'enclou en l'ús de la raó, ja naturalment considerada, ja il.lustrada per la revelació (sapienta Dei); la segona, que comprèn el coneixement de la naturalesa, ço és, el conjunt de ciències naturals (sapientia hominum), i la tercera, la de la predicació evangèlica (sapientia crucis) la qual anomenen *niciesa* els que la refusen. Els homes ensuperbits per la segona, en lloc d'arribar per ella al coneixement pràctic de Déu, retent-li la deguda adoració, menyspreen la saviesa de Déu, per la qual cosa Déu determinà d'humil.liar-los, no mitjançant les elevacions científiques, sinó per la baixesa de la Creu. Que és el que diu Tertul.lià: «Ja que l'home amb la seva saviesa no havia conegut Déu com devia, ni el jueu en el coneixement de les Sagrades Escriptures, ni el gentil en l'estudi de la Creació, per això Déu, que no era conegut en la seva saviesa, vencé la saviesa humana amb la *niciesa* salvant els que creien en la nècia predicació de la Creu».

* * *

No és, doncs, això una reprovació de la ciència natural, sinó una lliçó convincent a l'orgull de l'home, que oblidant-se de la pròpia feblesa, creu que revoltant-se contra Déu podrà posar-se al seu

(3) Si enim Paulus eloquentia et dicendi arte usus esset, non ostensa fuisset potentia Crucifixi; omnes enim existimassent, eos qui crediderint, facundia et rethoricis argumentis captos esse. Predicatorum autem imperitia, quum eos qui de sua eloquentia gloriabantur, vinceret, virtutem crucis aperte manifestavit. (Crys. Hom. 3. 3, 4, 5).

nivell, pujant fins al seu tron «in coelum conscendam» o adquirint un coneixement absolut del bé i del mal «eritis sicut dii, scientes bonum et malum». La veritable ciència no ha de témer de la fe i del misteri, al contrari, pot servir-los d'auxiliar, mentre no se la consideri com a criteri al qual s'hagi de subjectar la mateixa veritat revelada, com la consideraven els gentils en temps dels apòstols «sapientiam quaerentes», ço és, una doctrina conforme a la manera com es proposava en els sistemes filosòfics.

La preterició, millor dit, l'exclusió de la ciència a què es refereix l'Apòstol és relativa en el sentit que acabem d'exposar; això ho prova la pràctica seguida després per l'Església, la qual no podia ésser contrària a la dita de Sant Pau, de servir-se de la filosofia i de la literatura per a l'exposició de la seva doctrina, puix havien passat ja els temps de *Judaei signa petunt et Graeci sapientiam quaerunt*, els jueus exigeixen prodigis i els grecs cerquen la saviesa. No obstant, als racionalistes de totes les èpoques, que segueixen les petjades dels gentils, els confon l'Església amb el mateix argument apostòlic, ço és, amb la *niciesa* de la doctrina del Crucificat. Perquè «quod stultum ex Dei sapientius est hominibus», la niciesa de Déu enclou més saviesa que tota la ciència dels homes; i, per tant, no té necessitat, per a deixar-los aclaparats de fer ostentació de les seves sublimitats.

Seria una equivocació deduir d'aquesta doctrina que la manifestació de la saviesa divina feta a la humanitat mitjançant la predicació evangèlica resti reduïda a aquesta ciència més simple, ço és, la ciència de la Creu, o que, en vantar-se l'Apòstol de no saber-ne d'altra, negui en absolut el propi coneixement de la ciència humana i d'una més enlairada saviesa sobrenatural; puix, com observen els comentaristes, això ho diu parlant als corintis «inter vos». D'altra banda, quant a la ciència natural, en féu ús disputant amb els estòics i els epicuris, i dissertant a l'Areòpag; i, quant a un més alt coneixement de les veritats revelades, el manifestà dient: «sapientiam loquimur inter perfectos», referint-se a certes doctrines que no tots podien capir.

Per consegüent, els misteris del Cristianisme no s'enfronten amb la ciència per a destruir-la, sinó per a il·luminar-la; és just, doncs, que la ciència no els contradigui, sinó que els glorifiqui.

ALFONS MARIA RIBO, prev.

LEON BLOY

Un gran escriptor poc conegut [1]

IV

«Je suis un devot pour qui tous les évenéments de ce monde sont suffisamment expliques par le dogme certain d'une Providence infaillible.»

Léon Bloy

LEON Bloy escolta Jesus com plora al fons de les ànimes», escriví Louis Gatumeau, i escoltava amb una atenció tan exquisida, que cap dels trasbalsos de les ànimes no li escapava. Ell tenia una confiança infinita en l'oració, i á l'oració s'abandonava. «No hi ha res més que la pregària—deia—que tingui una puixança incalculable, infinitament més gran que la distància de la terra als estels imperceptibles.» El seu amor a la Verge no tenia límits, i es féu un ardent propagandista de la devoció a la Salette. A *Le Vieux de la Montagne,* arriba a afirmar:

«Bé prou sé que no puc comptar amb la meva paciència, però em sembla que si algú em digués «Tu vols glorificar la Salette, rep aquesta bufetada per la teva feina», doncs bé, sí, jo crec que al mateix segon rebria a l'altra galta un petó de la boca de la Mare de Déu, i que en tindria per tota la vida, de fruir d'aquest petó.»

A *Quatre ans de captivité à Cochons sur Marne,* llegim aquesta tendra i càlida oració:

«Maria Immaculada, reina i senyora meva, heus ací la més humil pregària de l'esclau vostre. No tinc res més que les meves penes, i Vós sabeu com han estat de grosses. Vos ofereixo aquest únic tresor com un manyoc de flors doloroses. Essent ja vell, i potser a la vora de la mort, vos el presento agenollat, i amb els ulls i el cor plens de llàgrimes, amb una angoixa que sobreïx, perquè tingueu pietat de mi i dels meus, i vos demano, o mare de Jesús en agonia, per les set espases de la vostra compassió que

---

(1) Vegeu els números 7 i 8 (juliol i agost, 1925) de LA PARAULA CRISTIANA

ens concediu la gràcia d'ésser sants! Maria Immaculada Concepció, *per septem dolores tuos adjuva nos.*»

No cal dir amb quina ardor magnífica Léon Bloy retia diari homenatge a Jesús en la sagrada Eucaristia, combregant tots els matins. Sobre aquest punt—el central de la vida cristiana—ja revindrem en tractar de l'apostolat de Bloy.

Com era, potser pugui encara algú demanar-nos, explícitament, concretament la professió de fe de Léon Bloy? Preguntat un cop sobre el concepte que ell tenia del clericalisme, el *Mendicaire ingrat* va dir:

«Clericalisme» és una paraula vaga i abjecta, un podrimener de paraula que jo rebutjo amb fàstic.»

«Però si amb ella es vol colpir el Catolicisme romà, és a dir, l'única forma religiosa, heus ací la meva resposta ben neta a les tres qüestions:

I.—Jo estic per la Teocràcia absoluta, tal com és afirmada a la butlla *Unam Sanctam* de Bonifaci VIII.

II.—Jo penso que l'Església deu tenir a la mà els dos glavis: l'espiritual i el temporal, que tot li pertany, les ànimes i els cossos, i que fora d'ella no pot haver-hi salvació ni per als individus ni per a les societats.

III.—Finalment, jo estimo que és ultratjós per a la raó humana el posar en qüestió uns principis tan elementals.» (1)

Per si encara es vol major explicació, transcrivim això que diu al pròleg de *Belluaires et Porchers:*

«Jo sóc, abans de tot i sobre tot, catòlic romà, i de fa molt de temps he exposat totes les conseqüències possibles d'aquest principi. Això és el meu fons i el meu substràtum. Si hom no ho veu, hom no pot compendre res del que jo escric. Jo estic i estaré sempre també pels pobres i els febles contra els puixants, pel poble de Déu contra el poble del dimoni, encara que hagués de morir; amb la condició, però, que aquests pobres o aquests febles no vagin a llençar llurs escombraries damunt l'altar, perquè aleshores jo mateix esdevindré tot seguit el puixant per aixafar-los.

Es veritat que sóc un catòlic vehement, independent, mes un catòlic *absolut*, creient tot el que l'Església ensenya. Quan jo maltracto els meus correligionaris, cosa que m'ha passat sovint, és que llur tebior o llur estupidesa revolta en mi precisament el sentiment catòlic.»

Assentat ben clar, doncs, com era la fe de Léon Bloy, anem a transcriure de diverses obres seves, uns quants clarividents conceptes que són fruit o programa de la seva religiositat perfecta:

---

(1) Preguem al lector que no ens atribueixi una identificació completa amb les expressions d'aquest sublim entusiasta. Sols una exaltació mental i verbal pot fer afirmar que la doctrina de la citada Butlla de Bonifaci VIII és una Teocràsia absoluta. N. de la R.

«Els esperits no ocupen lloc. No obstant es pot dir que certes ànimes són tancades dintre un cert lloc, el Purgatori, per exemple, però això es té d'entendre espiritualment, és a dir: que certes coses indispensables els són amagades. Llur ignorància constitueix llur captiveri.»

«Una ànima que Déu assetja amb tota la seva puixança! Imagineu cap altra cosa més bella?»

«Aquest vespre quan la meva muller Joana posava la Magdalena als meus braços, jo l'he fet fixar en l'útil que és portar prop del cor un d'aquests innocents. Es com si es portessin relíquies de màrtirs!»

«5 de maig de 1902.—Un pobre home polit i afectuós, però desgraciat d'una carúncula, ha escrit unes quantes frases buides a propòsit de la primera comunió, tan pròxima, de Verònica. Algunes ratlles de la meva resposta: La Verònica no és un «àngel de llum», sinó una pobreta nena sobre la qual pesen sis mil anys de desobediència, que es prepara tremolant per un acte extremadament temible, i que té necessitat de pregàries innombrables...»

«A propòsit del dolor, ens encanta pensar el que segueix: La Immaculada Concepció, és a dir, Maria—ella solament—no ha pogut sofrir més que *per miracle;* igualment com els màrtirs tirats a la foguera no podien ésser preservats del sofrir sinó miraculosament.»

«Es fa el que es pot: la gent de talent ofereixen a Déu el talent, els imbècils, la imbecil-litat. Tot és a fi de bé»

«Dia de la nativitat de Maria. En rebre la Comunió, encara tot ple de la genealogia de Sant Mateu, penso que rebo al mateix temps que el cos de Crist, els quaranta dos patriarques o reis que l'engendraren.»

«*Es indispensable que la veritat sigui en la Glòria.* L'esplendor de l'estil no és un luxe, és una necessitat.»

«La mort no existeix pels cristians. La vida no és arrancada, sinó, solament, canviada, com diu l'Església. Ens cal posar-nos en presència d'aquesta realitat magnífica, l'única capaç de consolar-nos.»

«Les visions no donen pas el nivell de les ànimes. Són sempre gratuites i no poden res contra el mèrit de les persones que les reben.»

«Déu ha creat l'home a semblança seva perquè nosaltres fem el que Ell ha fet. Prengué la nostra naturalesa a fi de morir per nosaltres: nosaltres hem de prendre la seva fi de donar la nostra vida per ell; aquest és el nostre deure estricte, absolut.»

«Regla absoluta: Un acte d'amor no pot mai ésser ridícul.»

«Es una cosa ben certa que les paraules del Llibre Sant nodreixen l'ànima i també la intel·ligència a la manera de l'Eucaristia: sense que sigui necessari comprendre-les.»

A Jehan Rictus:

«Jesús ha vingut pels pobres, dieu vós. Ja! Sens dubte, però, ha vingut pels rics també, per tal que es fessin pobres per amor; i vós no podeu ignorar pas que centenars de mils de sants han obeït. Jesús ha vingut per les ànimes: veu's aquí el que s'ha de dir.»

«Veïnatges inquietants. Els nostres fills no es deuen barrejar amb els dels altres. Nosaltres som cristians de les catacumbes, les altres families estan assegudes al coliseum per asistir a la devoració dels màrtirs.»

«Hi ha una *enveja* santa que consisteix a desitjar el mal d'un altre, si aquest mal és l'únic remei. Vell axioma, pres avui com a paradoxa.»

«Es una llei constant, absoluta, en la vida espiritual com en la vida sensible, que no hi res més que la *substitució* i no l'evolució.»

«Dissabte de Pasqua, em sento tocat de llàgrimes per les paraules de Sant Pau a la comunió: *Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Ser vestit del Crist!

Tota la vida ha llegit hom aitals paraules sense remarcar-les. Tot d'un plegat se'ns apareixen. Un home no batejat, no vestit del Crist, quina nuesa tan espantosa, si el poguéssiu veure! Ple d'aquest pensament tornava de la missa, quan una dona vella m'atura a la porta per a demanar-me notícies del nostre porter, tarat d'un mal dels que en diuen contagiosos. La dona afegeix: «No hi vull anar, em podria encomanar alguna cosa.» Silenci. Hauria pogut dir-li: Per què combregueu? (és una devota). Vós ignoreu que Jesús té una malaltía contagiosa. Us podeu encomanar la caritat. Però ella no ho hauria comprès. De *qui* deu anar vestida, doncs, aquesta dona?»

A un vell mariner que s'ha donat a la filosofia:

«...Bé, sí, amb la revelació en tinc prou, i el vostre mestre m'hauria pogut classificar, no sense un cert menyspreu, entre *els nens ben educats que obeixen sense discutir.* Quan obtinc una gràcia, fins i tot un miracle que he demanat en l'oració, no em ve ni el pensament de sorprendre-me'n, puix jo sé que això és promès i del tot cert. Quan la pràctica del sagrament de l'Eucaristia m'emplena de delícies i m'auriola de llum, quin brètol o quin renegat immund caldria que esdevingués sobtosament per judicar quimèrica aital felicitat!

«Res no succeeix—em dieu vós—que no estigui determinat que té de succeir.» Determinat, per què? per qui? Vós us creieu dir-ho, però no arribeu a dir-ho del tot: *Res no succeeix sense la Seva ordre o el Seu permís,* diu el Catecisme. Vet aquí el que jo sé veure clar i s'ajusta al meu esperit infantil. Aleshores, què és el que vós voleu que en faci dels vostres filòsofs? Ja en tinc prou de literats i de xerraires dintre els meus baguls. Quan Déu em diu que tinc de practicar tal o tal virtut, confessar-me de les meves faltes i fer-ne penitència, quina necessitat tinc de saber el que ha pogut *determinar* aquests manaments de la Saviesa infinita? *No sé res més que Jesucrist crucificat,* deia Sant Pau, que fou l'apòstol de les nacions. Amb això en tinc prou. La resta és vent glaçat i pols. Així és com hauria parlat al vostre mestre si hagués conegut aquest home desgraciat que sembla que deu consumir la seva intel-ligència i la seva vida en treballs tan prodigiosament inútils.»

«Algun dia, ja fa molt de temps, se sap que la gent jove fortament educada, xicots i noies, podien llegir o mirar impunement les obres belles, encara que hi trobessin aquests detalls que ara fan tremolar els nostres caps de carabassa. Aleshores hom era sa i fort, i les ànimes només s'assimilaven la bellesa. Una sang generosa, un estómac robust eliminen amb facilitat el verí. «Els anèmics, els deprimits, els que es moren de fam i de misèria, són, al contrari, les primeres víctimes d'una plaga. El contagi galopa damunt d'ells com els cucs damunt els cadàvers. Tal és l'horrible situació dels catòlics actuals, nodrits exclusivament, d'un segle ençà,

dels més debilitants esquers. Privats de l'aliment vigorós de les grans obres, els lectors i les lectores de novel-les honestes se'n van a la luxúria igual que els porcs al llot. A còpia de precaucions impròpies o imbècils, les imaginacions catòliques i sentimentals semblen esperonades sobre el sol peat de la carn.»

A un amic:

«Fugiu de l'anàlisi com del diable, i tireu-vos a Déu com un perdut...»

A Henry de Groux:

«Jesús diu, a l'Evangeli: *Jo sóc la veritat,* i la veritat, non car Enric, és que es te de sofrir, puix aquell que s'anomena la veritat, aquell que així declarava el seu *nom de família,* és precisament el capdavanter dels soferts i supliciats. Cal sofrir com ell sofreix, pels altres i en els altres, tot dient-se que les paraules de Déu no són vanes, i que és completament cert que els més humils oprimits, a la fi, seran venjats i consolats, quan arribarà l'hora de les retribucions infal-libles. Només som a la tortura per confessar la glòria.»

«Estem en mig de tenebres; vet aquí el que l'orgull no vol admetre. Solament la fe és clara; per això l'orgull, príncep de les tenebres, la rebutja, tenint l'horrible pretensió d'ésser tingut ell mateix per la llum.

La fe solament és certa: quina necessitat tenim d'altra cosa?

...En altres temps, al temps dels sants, sobretot durant el sublim segle XIII, que arribà fins al cim més alt de l'esperit humà, a les mateixes criatures no els era permès el desconèixer que l'única feina infinitament gloriosa de la raó, consisteix a *creure;* i que creure és saber, saber en *altíssim grau.*

...Avui hom s'imagina que la raó consisteix a explicar alguns teoremes i a compilar catàlegs.

...Un home intel.ligent, un enginyer, explicarà d'allò més bé com dues paral-leles no poden tallar-se en angle recte. Un pobre home, incapaç de comprendre la més petita cosa i servint-se solament de la seva raó *sabrà* sense poder explicar-ho, que és efectivament d'aquesta manera, i que ha estat absolutament necessari que les dues paral.leles es trobessin perquè el món fos *salvat.*

No es demostra res més que el contingent; i aital demostració és una necessitat d'esclaus.»

Volem tancar el nostre recull amb aquest formidable pensament que fa rodar el cap:

«La necessitat i la llibertat són idèntiques—en Déu. La necessitat de Deu és la seva glòria».

V

«Faites ce que je fais, communiez, tous les jours. Vous, serez ainsi dans le veritable esprit de l'Eglise, vous serez dans *l'obeissance* parfaite et Dieu vous accompagnera dans toutes vos actions.»

Léon Bloy

Arborat d'amor, Bloy rebia tota la seva inspiració de la Sagrada Eucaristia. Al llarg del seu *Diari* en parla tot sovint amb un fervor que fa estremir els nervis. A una de les seves corresponsals, malalta de lectures, li responia així:

«...Res més que llocs comuns literaris. Reconeixem-ho generosament, la confessió li fa por, l'obediència pura i simple la revolta, i la salutació angèlica o l'oració dominical li semblen menys belles que un poema de Baudelaire. Com deu sofrir per haver arribat a un nivell tan baix!» També li diu: «Déu no refusa la gràcia a ningú. Si a vostè l'hi ha retirada per un temps, cosa que ignoro, és que hi ha en vostè un obstacle que jo no conec, però que la seva consciència li té de mostrar.»

Per endegar tot això—i aquí és on anem—no hi ha més que un camí, i és l'Eucaristia, la necessitat i eficácia suprema de la qual Bloy mira de fer gustar a la seva comunicant, a la fi de la resposta:

«Aquest matí llegia, a missa, les paraules litúrgiques de la *Comunió* del dia: *Qui manducat meam carnem...* aquell qui menja la meva carn i beu la meva sang, viurà en mi, i jo en ell. Pensava en vostè, en altres que moren de fam i de set, i m'omplia de llàgrimes. Aquestes paraules inexpressablement santes i misterioses, m'esdevenien un abisme d'esplendors. Miraré de traduir tot això en un llibre, en el qual només de pensar-hi ja tremolo. Tremolo del que veig, tremolo del que sé, tremolo del que ignoro. Com més va més, és així com treballo. Vaig a missa, combrego,dic el rosari amb la joia o l'esperança de ser amb els simples i els més petits, als quals pertany el «regne dels cels». La porta immensa aleshores s'entrobre... Torno ser altra vegada més fort, curull sovint de delícies *tenint Déu en mi.*»

A una noia que li exposava impediments—segurament il·lusoris—per a rebre cada dia el cos de Jesucrist, va contestar-li:

Des d'aquí jo no puc donar-li cap consell... Tot el que sé jo, ara li conto: més m'estimaria estar exposat als perills més grossos que ser privat de la Comunió diària. Com podrà resistir Jesús una ànima que es mori de fam i i que li demani per menjar el seu Cos? La santedat no és pas una cosa tan complicada. Es senzillament una confiança immensa en Déu.»

Encara sobre el mateix inexhaurible tema, escriu (a *Le Vieux de la Montagne)*, aquestes paraules prodigioses:

«La Comunió diària. Quin text per mi! He tingut un bon moment, he trobat una cosa a dir a les pobres ànimes. Jesús s'ha fet semblant a les bèsties que serveixen d'aliment a l'home: al bou, a l'anyell; i vol que se'l mengin. Ja que tu m'has donat la mort, i una mort cruel, almenys devora'm a fi que la teva crueltat et sigui profitosa. Menja la meva carn i beu la meva sang que jo he ofert per tu.»

Això és tan gran—vist amb veritables ulls de cristià—, és tan formidable, que no coneixem cap altre escriptor catòlic que hagi dit paraules més profundes; això per nosaltres és tan intensament meravellós, que seria un colofó d'aquesta breu antologia, si no volguéssim evocar *l'actuació pràctica* de Bloy com home que conduí ànimes selectes al si de l'Església.

* * *

Bloy, ultra les seves obres de tema concret, respon a la consulta que li fan, i respon amb una sobrenatural clarividència. El matrimoni, posem per cas, no és per ell (per nosaltres tampoc), altra cosa que la purificació, per la gràcia del Sagrament, dels impulsos naturals donats per Déu a l'home. A Bloy l'horroritzen els casaments de conveniència, i consultat per un senyor respecte d'una filla seva, li diu, entre altres coses:

«Vós sabeu que la matèria del sagrament del matrimoni, l'essencial, per un teòleg, és el consentiment mutual i perfecte, és a dir, l'amor. El que entre els burgesos s'anomena casament de convenència, es una horror, una impietat... El començ de la vida conjugal, la presa de possessió, per parlar clar, si es suposa fora de l'amor—cas completament ordinari en nostra curiosa societat cristiana—és una abominació de la qual tota la vida pot quedar empestada i que deu contaminar espiritualment els fills que puguin néixer.

Hi ha una deu d'il·lusions; el desig d'assegurar la felicitat de la vostra filla. Propòsit absurd i anticristià. Els àngels de Nadal no han anunciat la felicitat aquí a la terra, sinó la pau, res més que la pau, als homes de bona voluntat. *Pax in terra, felicitas in coelestibus.* Tot el que és permès de desitjar als que hom estima, és la pau en aquest món, maldament sigui en el patir, i aquesta pau només és possible per l'amor, no ho sabíeu?

Quina fúria teniu de casar la vostra filla? Ja sabeu si és ben bé la vocació d'ella, puix cada u té la seva? Hi ha noies excel·lents que no són cridades a la vida del claustre, i que tampoc són cridades a la vida conjugal, o que no hi són cridades fins molt tard. Deixeu fer, doncs, a Déu tot sol.»

Però la gran obra de Bloy són les conversions que originaren els seus llibres, cosa que li féu creure que l'Esperit Sant els beneïa. En

el seu *Diari* conta aquestes conversions ple d'amor i de tendresa. A *Le Mendiant Ingrat*, explica així l'abjuració d'una noia danesa:

«A còpia de passos, la cerimònia s'ha pogut fer en secret a la capella d'un hospital que encara no pertany a la municipalitat. Però en secret, jo us en responc. Tal esdeveniment, que hauria d'ésser celebrat per les campanes de totes les esglésies parroquials que acompanyarien la gran campana de la catedral, pels domassos i les il.luminacions i ni sé quins càntics immensos de la multitud; tal esdeveniment no serà conegut de ningú.

Bloy fou qui obrí «com instrument de Déu, les portes de la vida sobrenatural» al filòsof neo-tomista M. J. Maritain, a la seva esposa Raïssa i a una germana d'aquesta. Transcrivim de *L'Invendable* els passatges principals que fan referència al procés de llur conversió:

«20 de juny de 1905.—Sou vós, Sant Bernabé, qui m'envia aquestes ànimes? Misteri d'afinitat entre aquest Apòstol i jo. M'estranyava des de l'onze dia de la seva festa, no haver sentit la seva mà, com els altres anys. Dos sers, (que han esdevingut de seguida com dos veïns del Paradís), un home i la seva jove muller s'ofereixen tot d'un plegat expressant llur ambició d'ésser-nos útils, d'esdevenir amics nostres. Resposta:

No hi ha cap presumpció exagerada en el fet d'esperar la meva amistat. Si vostès són ànimes vivents, com suposo, el jai dolorós que sóc jo des d'ara ja els estima i estarà content de veure'ls. En la llista de llibres meus que vostès diuen haver llegit, no figuren ni *Le Mendiant ingrat* ni *Mon Journal*. Tinc el goig de poder-los-el enviar, i el correu els ho portarà sens dubte demà al matí. Podran veure com aquets llibres formen, amb *Quatre ans*, una trilogia. Són la narració ininterrompuda de dotze anys de la meva esgarrifosa vida. Lleigexin-los i diguin-me quina impressió els han fet. Jo gairebé no tinc altra paga que el sufragi d'alguns sers estimats de Déu que vénen a mi. Faré cinquanta nou anys d'aquí un més, i encara cerco el meu pa, és veritat; però he socorregut també i he consolat moltes ànimes, i això és el cel per al meu cor.»

«25 de juliol de 1905.—Quina aventura sobrenatural, quina benedicció per a nosaltres, aquests dos amics enviats el 20 de juny i que veiem en camí de perdre's tan amorosament en la nostra cova! El jove és un d'aquests idealistes ignorants de Déu que es deixen arrossegar a l'escala de la Llum. La noia és una jueva russa, molt petitona. Em fa pensar en un lliri camperol que un raig de sol massa pesat inclinés damunt la tija. En aquest ser tan graciós i fràgil, rau una ànima capaç de fer agenollar els roures. La seva intel.ligència des del primer dia va desconcertar-me. A Jeanne, que li deia que trobava en ella sentiments cristians, «Es sens dubte—ha respost—perquè som cristians, que nosaltres havem estimat el seu marit». Cara petita samaritana que ha tingut compassió del vianant macat de cops, sigui curada, quan li arribi el torn, per aquest altre Vianant que els seus avantpassats crucificaren.»

«12 d'agost de 1905.—A la meva amigueta, la dolça jueva russa que s'ha donat per mi un treball enujós i pesat:

Vostè ha fet això per mi! Ha juntat aquesta pena a la seva pena de

malalta! Jo només la puc beneir del fons del meu cor, com fan els vells pobres. La seva còpia no m'arriba massa tard, com tampoc la seva amistat. Vostè és d'aquells amics meus que mai no arriben massa tard. Déu ja sap el que es fa. Ell l'ha tinguda reservada per aquest moment de la meva vida, per aquest i no per cap altre. Completament segur que *tot el que ens ve és adorable*, penso amb la major simplicitat que vostè i el seu marit han estat designats d'una faisó molt particular per dur me un xic de joventut al començament del meu any seixantè. De quina joia serà vostè pagada, Raïssa, per haver tingut pietat del vell escriptor cristià, els dos grans hebreus que es digueren Isaïes i Sant Pau han renunciat a dir-ho!... Jo no soc capaç de res més que de plorar solament de pensar-hi.

Afeblit per l'edat i pare de les simpàtiques noies que vostè coneix, jo desitjo, naturalment, una existència menys difícil; però espero la gràcia de no esdevenir mai un ric, puix sé que únicament els pobres poden donar el Paradís.»

«29 d'agost de 1905.—A Jacques Maritain, marit de Raïssa:

...Vostè em diu que *cerca*. Oh professor de filosofia, oh cartesià! Vostè creu amb Malebranche que la veritat es *recerca?* Vostè creu—com si diguéssim—que amb un cert grau d'aplicació, una persona que té els ulls negres pot arribar-se a fer tornar els ulls verds amb pics daurats! Vostè acabarà per comprendre que no es troba tot fins el dia que humilment s'ha renunciat a cercar el que es tenia sota la mà sense saber-ho. Per la meva banda, declaro que mai no he cercat ni he trobat res, a menys que se'n volgués dir troballa, del fet de gratar cegament la terra i ser llançat tot d'un plegat de panxa per avall a la casa lluminosa. El seu entusiasme per *Le Salut par les Juifs*, és un miracle preliminar. Ja n'hi haurà d'altres.»

«30 d'octubre de 1905.—A Jacques Maritain:

Una carta és ordinàriament temible, sobretot en la meva situació, tenint com té la desgràcia, al contrari de la justícia, cames àgils i fins ales, les ales del llamp. Però de vostè no he de témer cap pena, i, coneixent de seguida la seva lletra, això és el que m'he dit en obrir el seu misatge.

Evidentment ha d'haver-hi algun misteri, tal com li vaig escriure. No és cosa natural trobar-se amb amics d'aquesta mena, sobretot quan un ha treballat durant trenta anys per a fer-se enemics. Es veritat que jo sóc un d'aquells als quals tot pot passar.

I bé, almenys em sembla que mai he vist res més sorprenent que l'amistat cordial de vostès, Jacques i Raïssa, que ens donen els cors com es dóna la sang a Jesucrist quan es té l'ànima de màrtir. Què més els puc dir, sinó que el pobre vell Léon Bloy és vertaderament consolat per vostès i que els estima igual que fills que hagués tingut de la bella providència de Déu?»

«4 de novembre de 1905.—Jacques i Raïssa. No se sap dir com es proven els uns pels altres. Aquest temps és per nosaltres des del punt de vista de l'amistat, el que els Actes dels Apòstols són pel Cristianisme.»

«12 de novembre de 1905.—Hi ha molts artistes i es parla d'art enormement sense poder-se entendre. L'única cosa neta dita per mi i encarida per la lluminosa Raïssa, és que els fills de Déu no poden demanar massa, tenint con tenen *dret a tot*, i que, per consegüent, cal demanar artistes complets, homes genials, i això tanca de cop la discussió.»

«15 de febrer de 1906.—A Raïssa perillosament malalta i no cristiana

encara: Estimadíssima Raïssa: Es pensa molt en vostè a casa nostra, i s'hi pensa amb tendresa. Aquest matí a missa primera, jo he plorat per vostè, amiga meva. He demanat a Jesús i Maria que prenguessin del meu passat de turments tot el que hi pogués haver de meritori, i li ho apliquessin bonament per la seva guarició,, que li ho imputessin amb força i puixança per la pau del seu cos i la glòria de la seva ànima. I m'han vingut unes llàgrimes tan dolces que em sembla que he estat escoltat... Tenim per vostè una gran estimació... Escolti'ns. Guarirà i coneixerà joies immenses.»

«5 d'abril de 1906.—S'ha realitzat el miracle! Jacques i Raïssa demanen el baptisme. Gran festa en els nostres cors.»

«11 de juny de 1906.—Sant Bernabé, les onze del matí. Abjuració de Jacques Maritain, el seu bateig, també el de la seva jove muller Raïssa, i la benedicció nupcial. Bateig també de Vera, germana de Raïssa. Jo he estat el padrí d'aquests tres sers estimats de Déu, conquerits pels meus llibres i que em trameté l'any darrer el mateix gran senyor del Paradís, Sant Bernabé, el meu protector. Llur bona voluntat, llur amable candor, són inexpressables. Padrines: Jeanne i Veronique. Això ha passat a l'estranya església parroquial del carrer de les Abadesses, dedicat a Sant Joan Evangelista, aquesta hora completament deserta. Aquest és un d'aquells dies que duren la vida eterna.»

Llegint aquest relat tan viu de la conversió de Maritain, de sa esposa i sa cunyada, no hi valen les anècdotes d'Ardengo Soffici sobre els excessos galants del *Pelegrí de l'Absolut* (que malauradament no pogué entendre's amb aquell lúcid pintor del tendre camp toscà) per a apaivagar la nostra convicció de la fe ardent i proselitista del geni que plorava dolçament de pensar que duia noves ànimes al redós de l'Església, i que el dia que els seus convertits rebien el baptisme veia que «durava la vida eterna».

* * *

Vista ja la manera com Léon Bloy parla de Jacques Maritain i de la seva conversió, vegem com parla Maritain de Bloy, cosa que permetrà de conèixer la gran penetració que essencialment hi havia entre aquestes dues ànimes aparentment tan distintes. Així com Bloy assistia atentament a les conferències del fillol sobre Bergson, ara també el celebrat filòsof escolàstic es posa a escriure sobre Bloy i, tot dolent-se de no poder prometre encara un llibre sobre el «Pelegrí de l'Absolut», com desitjaria, fa públic el seu amor i reconeixement perdurable envers l'apòstol que el portà al si de la Religió catòlica. A la *Revue des Jeunes* del 25 de gener d'enguany, Maritain fa una arborada apologia de Bloy com artista i com home; i el metòdic Maritain es torna dionisíac només de parlar amb qui parla. Que facin de colofó a aquestes notes antològiques, les paraules amb què ens descriu la mort del seu padrí i les ratlles finals del seu arti-

cle on es remarca l'eficàcia que tenen i tidran sobre certa mena d'ànimes les obres del «Mendicaire ingrat».

Així parla Maritain de la mort de Léon Bloy i de l'ambient de casa seva:

«Amb els ulls de la meva ànima veig jo la seva comunió darrera, feta amb un amor humilíssim, ara fa set anys, el dia de Tots Sants en la seva pobra cambra de malalt, mentre al lluny tocaven les campanes, i l'Església cantava l'Evangeli de les benaurances. Tres dies després morí amb tota pau. El veig més endarrera, al vespre, voltat dels seus, recitant el rosari agenollats en terra, lentament, amb una veu molt clara i baixa, amb la major simplicitat i amb el més gran amor, inoblidable imatge de la seva fe i de la seva humilitat; el veig, a la matinada, a aquesta hora en què el cor «no empastifat encara amb els prestigis malèfics de la llum va a desfogar-se cap als altars tranquils», anant-se'n a passes brusques i penoses cap a missa primera, com feia cada dia. Vivía de la Sagrada Escriptura. Recitava cada nit l'ofici de difunts.»

El resum que Maritain fa de Bloy, de la seva obra i l'eficàcia d'aquesta és el seguent:

«Léon Bloy, s'ha dit, ha tingut molts «vells amics». Ha tingut també força amics fidels, alguns dels quals deuen a les seves oracions i a les seves llàgrimes llur ascensió a la veritat divina. Tots aquests estan i estaran sempre disposats a donar testimoni d'ell. Els que han conegut i estimat Bloy i l'han vist sofrir, els que l'han vist resar i morir, saben la profunditat de la seva vida sobrenatural, de la seva humilitat, de la seva pietat, de la seva generositat, del seu amor a Déu. «Senyor, tot sovint ploro, ell deia, deu ser de tristesa pensant en el que sofreixo? Deu ser de joia en recordar-me de vós?» Sabeu que la seva violència era el revers d'una caritat castigada per les més fortes borrasques i que no podia més.

Jo comprenc perfectament que per certs esperits, als quals el vertigen de qualsevol abisme, gràcies a Déu, sempre els fou estalviat, el cas de Léon Bloy sigui un enigma molt obscur. Mes jo no em puc estar de tornar a dir aquí que hi ha ànimes desconsolades que cerquen la bellesa en les tenebres, i sobre les quals una apologètica més tranquila seria sense eficàcia. La mateixa doctrina pura no obraria damunt d'elles, car tenen la raó massa esllanguida o massa desequilibrada; s'imaginen que l'obediència de la fe és incompatible amb les audàcies de la intel.ligència; i, per fi, la mediocritat d'un gran nombre de cristians les horroritza. Bloy, proclamant el seu fàstig per tota tebior, dient, cridant per totes bandes la seva set d'absolut, fent veure i tocar l'esplendor de la fe, inspira a aquestes pobres ànimes el presentiment de la Glòria de Déu. Mes, res no obraria, en definitiva sense el *secret* d'aquest mendicant magnífic i cridaire, vull dir, sense la seva caritat. El seu amor de Déu i de les ànimes és el que s'ho emporta tot. Vet aquí el que mai s'ha d'oblidar quan es parla d'ell.»

Per a oposar-lo a tantes frívoles lectures, i a tantes biblioteques

blanques de caixa d'albat, i a tantes biblioteques roses de vestit de mussolina, creiem que fóra un bé immens en tota la terra catalana la difusió de l'obra de Bloy, que té literàriament tots els matisos —igual que la nostra vida—, que tot ho diu, que no amaga res, que té tots els més grans atreviments, totes les més inesperades audàcies, altament justificables pel seu art d'una lucidesa genial i encara més per la puresa de la seva fe vivísima que l'encara a l'Infinit.

JOSEP F. RAFOLS

Bibliografia

LÉON BLOY: *Le Désespéré. Le Mendian ingrat. Mon journal. Exégère des Lieux communs. Les Dernières colonnes de l'Eglise. Quatre ans de captivité à Cochons-sur-Marne. Pages choisies Vie de Melanie. L'Ame de Napoleon. Invendable. Le Vieuz de la Montagne. Au seuil de l'Apocalypse. Dans les Ténèbres. La Porte des Humbles. Meditation d'un Solitaire en 1616.* («Mercure de France»; 26, rue de Condé; París). *Sueur de Sang. Femme panove, Jeanne d'Arc et l'Allemagne.* (Georges Crés; 21, rue Hautefeuille; París). *Bellnaires et Porchers. Le Sang du Pauvre. Lettres à sa fiancée.* (Delernain, Boutelleau & Cie; 7, rue du Vieux-Colombier; París).

REMY DE GOURMONT: *Le II livre des Marques.* («Mercure de France»; 26, rue de Condé; París).

RUBEN DARIO: *Los Raros.* (Maucci; Mallorca, 166; Barcelona).

ARDENGO SOFFICI: *Visita a Léon Bloy.* («Rete Mediterranea», n.° 4, diciembre 1920; Vallechi editore; via Ricasoli, 8; Firanze).

RENÉ MARTINEAU: *Léon Bloy.* («Librairie de France»; 99, Boulevard Raspail; París, 1921).

«AZORIN»: *Juana de Arco.* («La Vanguardia»; Pelayo. 28; Barcelona, 1915).

DOMENICO GIULIOTTI: *Antologia di Cattolici Francesi del secolo XIX.* (Q. Carabba; Lanciano; 1922).

ADOLPHE RETTÉ: *Léon Bloy.* (Blond & Gay, París, 1923).

JOSEP BOLLERY: *Léon Bloy.* Pijolet, La Rochele, 1924).

FRÉDÉRIC LEFÉBRE: *Un heure avec MM. Jacques Maritain et Henri Massis.* («Les Nouvelles Litteraires, Artistiques et Cientifiques», Librairie Larouse; 13-17 rue Montparnasse; Paris, n.° 52, 13 octobre 1923).

J. M. LÓPEZ-PICÓ: *Fites.* («La Revista»; Rambla de Catalunya, 125; Barcelona. Abril, maig, juny 1924).

CAHIERS LÉON BLOY. (Directeur: Joseph Bollery; 24, Rue Admyrauld; La Rochele - Charente-Inferieure).

JOSEP MARIA JUNOY: *Una serena nota necrològica impossible. La gran vetlladora dels morts. L'únic valor humà absolut.* («La Veu de Catalunya»; Rambla de Sant Josep, 13, principal. Barcelona, 1924).

JACQUES MARITAIN: *Le témoinage d'un ami de Léon Bloy.* («Revue des Jeunes»; 3, rue de Luynes. París; 10 janvier 1925).

UNA VIDA DE SAVI MALMESA

FRANCISCO JOSÉ DE CALDAS

LA cerimònia de posar una làpida en el Museu de Ciències Naturals de Madrid, en la qual és llcada la memòria del pròcer de la independència colombiana, Francisco José de Caldas, astrònom, geògraf i naturalista singular, ha volgut esborrar almenys, la nota infamant que els generals Morillo i Enriles, enviats per Ferran VII a «pacificar» el Nuevo Reino de Granada (la Colòmbia d'avui), feren publicar en la relació dels executats com a «principales cabezas de la rebelión».

«En 29 de octubre (1816).—Doctor Francisco Caldas: Ingeniero general del ejército rebelde, y General de Brigada.—Fué pasado por las armas por la espalda, y confiscados sus bienes.» (1).

Aquest afusellament, el més sensible i el menys explicable entre la munió dels que s'executaren en aquell any terrible pels patriotes colombians, féu exclamar al Venerable Arquebisbe de Quito, Illm. Sr. Federico Gonzàlez Suàrez, en un opuscle publicat en 1907, parlant del savi Caldas (com l'anomenen els seus compatricis):

«...¡Ah! Caldas era un criollo. ¿Qué importaba que fuese un sabio...? Una cabeza pensadora menos, un eslabón más en la cadena con que aherrojar a los esclavos; tal ha sido siempre la lógica de los déspotas, y tal fué la lógica de Morillo, el Pacificador... ¡Qué satisfactorio es tomar el buril sagrado de la historia y estampar en sus páginas vengadoras maldiciones inmortales contra los déspotas...! Así el crimen queda castigado y el corazón satisfecho...» (2)

Notes bibliogràfiques

Per tal d'abreujar les citacions que haurem de fer en el curs d'aquest treball, posarem a l'acabament de cada nota la convenció amb què l'indicarem).

---

(1) *C.* de *C.* pag. 425.—(2) *C.* de *C.* pag. 441.

—Cartas de Caldas. Ordenadas y publicadas por Eduardo Posada.—Bogotà. 1917. *C. de C.*

—Cartas de Caldas. Recopiladas y publicadas por Eduardo Posada.—Bogotà, 1912. *O. de C.*

—Biografía de José Celestino Mutis.—A. Federico Gredilla.—Madrid.—1911. *B. de M.*

—Correspondence inédite scientifique et littéraire d'Alexandre de Humboldt recuillie et publiée par M. de la Roquette.—París.—1869.—*C. de H.*

—Història de Colombia.—Henao y Arrubla, tercera ed.—Bgotà.—1920.—*H. de C.*

—Revista del Colegio del Rosario.—Francisco José de Caldas, per Nicolás García Samudio.—Bogotà. 1910 (?). *R. del R.*

—Cartas inèditas de José Ignacio de Pombo, per Diego Mendoza. «Lecturas populares», núms. 55 i 56. Bogotà, s. d. *C. de P.*

—Aimé Bonpland... sa vie oeuvre, sa correspondence, par le Dr. E. T. Hamy.—París. 1906. (?). *A. B.*

Nosaltres, que estimàrem a Caldas tan bon punt coneguérem la vida d'aquest home virtuós i la seva obra truncada pel plom mortífer, volem retre amb aquesta ocasió d'una rectificació oficial, un homenatge al pròcer colombià des de les planes acollidores de LA PARAULA CRISTIANA tractant de fer reviure l'home a través de la documentació que d'ell ens és coneguda, situant-lo en l'ambient en què vivia.

EL PERIODE DE LA SEVA FORMACIÓ

INCERTESA DE L'ANY EN QUE NASQUE

No s'ha trobat a Popayan, el seu poble nadiu, la fe de baptisme de Caldas, la qual cosa ha fet titubejar sobre l'any que va néixer.

I ell mateix més que ningú ha contribuït, amb confessions diferents, a la incertesa, mostrant ja amb aquest detall el seu viure abstret i descurat de tot el que no fossin les ciències predilectes seves. Un dia escriu (1) que els seus pares l'enviaren als dinou anys a Santafé de Bogotà a continuar els estudis; i, com que el memorial que hagué de presentar demanant una beca del «Colegio del Rosario» és datat l'any 1788 (2), d'aquí resulta que hauria nascut el 1769. Altre dia, 6 d'abril de 1802, parla de «treinta años de esfuerzos para ilustrarme» (3), ço que faria caure la seva vinguda al món en l'any 1770. Més tard, bo i comunicant a un íntim que ja té sou fixe, posa: «De

(1) C. de *C.* pàg. 154.—(2) *R.* del *R.* pàg. 74.—(3) *C.* de *C.* pàg. 151.

este modo, mi Santiago, he asegurado el pan a los treinta y nueve años de trabajo» i com la lletra (1) és del març de 1809, així tindríem per any de naixença el mateix 1770. Però en la declaració que fa essent en capella, dels treballs científics realitzats i dels que té en projecte per la glòria de la Metròpoli, amb l'intent d'ablanir el cor dels seus jutges, afirma que té quaranta vuit anys i com això passava l'octubre de 1816 (2) resultaria ésser nascut l'any 1768.

El seu deixeble i biògraf Lino de Pombo, que el coneixeria molt bé, diu que nasqué l'any 1771 i, conseqüentment, que en ésser afusellat tenia quaranta cinc anys «¡en la flor de la edad!» (3).

De totes aquestes referències, nosaltres descomptaríem la que el fa més vell, per ésser una declaració feta amb l'ànim perturbat davant del perill imminent de la mort que plana sobre el seu temperament sensible i excitable i quedant-nos amb la resta de les seves afirmacions i amb el testimoni de Pombo, creiem que es pot situar la seva naixença entre els anys 70 i 71 del segle XVIII.

EL SEU LLINATGE

Caldas era descendent per línia paterna d'espanyols, com es veu en la seva geneologia. El seu pare era fill de Galícia, i de família noble: «Caballeros Hijos Dalgo y de acrisolada estirpe». Per part de la seva mare era de família criolla; el seu besavi matern havia nascut a Toledo. Nosaltres, sempre hem pensat si hi hauria barreja de sang índia en les seves venes, potser per la branca materna de (4) la seva mare, que té arrels més fortes dins de la Colònia, per aquella característica que Pombo en dóna d'ell, «el rostro redondo... el pelo negro i lacio, el cuello corto» (5), que són característiques que es troben entre els indígenes que viuen en els llocs alts dels Andes colombians.

Es curiós que tots els retrats que s'han fet de Caldas, fets és clar, després de la seva mort, el representen amb la cara allargada, marcadament dolicocèfal. Així és veu en el gravat que reproduïm. i aquesta interpretació obliga els autors d'un manual (6) d'història colombiana, per cert molt ben fet i adoptat com a text escolar en el país, a reformar la descripció de Luis de Pombo posant-hi «rostro alargado» perquè, si no, no aniria bé amb el gravat que ens donen.

---

(1) *C.* pag. 267.—(2) *C.* de *C.* pag. 382.—(3) *C.* de *C.* pags. 387 i 425.—(4) *C.* de *C.* pags. 427 i 434.—(5) *C.* de *C.* pag. 425.—(6) *H.* de *C.* pag. 235.

CALDAS I LA SEVA EDUCACIO

Quant a la manera que fou criat i educat i es féu home prou que ho explica ell mateix quan ve a tomb amb aquella sinceritat, precisió i vehemència que són les característiques del seu estil epistolar.

«La Providencia me dió unos padres celosos de la pureza de sus hijos, éstos a fuerza de sus desvelos sofocaron mis pasiones y puedo decir que me oprimieron. A los diez y nueve años me mandaron a esta capital a continuar mis estudios; cuidaron de darme unos que hicieran sus veces en Santafé que no les cedían en celo; entré en otra feliz opresión. Mis años se aumentaban, y yo contraía un hábito dichoso de retiro y cierto gusto a la pureza; la religión completó esta obra.» (1).

De la influència moral i religiosa d'aquesta educació familiar sobre el caràcter de Caldas, en parlarem especialment en el curs d'aquest estudi.

En una altra lletra diu: (2)

«Mi primera educación fué adocenada; a los diez y seis años de edad vi unas figuras de geometría y unos globos, y sentí una vehemente inclinación hacia estas cosas. Por fortuna me tocó un catedrático ilustrado que detestaba esta jerga escolástica que ha corrompido los más bellos entendimientos; me apliqué bajo su dirección al estudio de la aritmética, geometría, trigonometría, álgebra y física experimental, porque nuestro curso de filosofía fué verdaderamente un curso de física y de matemáticas. Los que disponían de mis estudios y de mi persona me remitieron a esa capital, me encerraron en uno de esos colegios en que no se veía otra cosa que desatinos de *materia prima*, me pusieron a Vinio en las manos; pero yo no había nacido para jurisconsulto. A pesar de los castigos, reconvenciones y ejemplos, yo no pude tomar gusto a las leyes ni a Justiniano, y perdí los tres años más preciosos de mi vida. Así que recobré mi libertad, por medio de un grado que no exige conocimientos, me restituí a mi lugar; aquí, dueño de mis acciones, me entregué a cultivar los elementos que había recibido en el curso de filosofía. Conocí que éstos no eran sino las semillas de las ciencias, que era preciso fomentarlos, multiplicarlos de todos modos, comenzar a observar y poner en práctica los principios. Nada tocaba más vivamente mi gusto que la astronomía; su relación con la navegación, con la geografía, con la cronología, lo brillante y magnífico del espectáculo me decidieron por ella. ¿Pero qué podía hacer en un país en que se ignoran hasta los nombres de cuarto de círculo, telescopio y péndola?»

C. de *C.* pag 154.—(2) pags. 85 i 86.

ENDARRERIMENT CULTURAL DE LA COLOMBIA

Realment l'estat de cultura de la Colònia era deplorable encara en el regnat de Carles III, quan Caldas estudiava a Santafé. En aquell temps, Lima i Mèxic tenien ja Universitat pública, però la capital de Nueva Granada encara no. Amb caràcter privat hi havia la Universitat tomística dels Pares dominicans i la Universitat javeriana dels Jesuïtes, però aquesta va desaparèixer amb l'expulsió de la Companyia de Jesús, l'any 1767. De més hi havia el «Colegio del Rosario», que alternativament va estar en mans de sacerdots seculars i regulars. Aquestes institucions comprenien els ensenyaments superiors de tot el Virreinat, els quals es reduïen a arts, gramàtica i teologia, coneixements que eren notablement endarrerits en comparació amb els seus similars que es daven a Espanya; i eren apresos memorísticament. La majoria d'aquests estudis escolàstics es feien en llatí. No hi havia més que una càtedra de Medicina, en el «Colegio del Rosario».

L'educació de la dona estava tan negligida que fins ben avançada la segona meitat del segle XVIII fou cosa rara que una dama aristocràtica sabés de llegir i escriure.

Una sola impremteta que hi havia, essent dels jesuïtes, desaparegué amb ells.

I quan el Virrei Girior (1773-1776) féu obrir càtedres públiques en els col.legis de «San Bartolomé» i «del Rosario», els Dominics que tenien el privilegi de concedir graus li feren una oposició tan aferrissada, que de Madrid el desautoritzaren ordenant que fossin suspesos els nous cursos.

Des d'aleshores, els ensenyaments de la Colònia seguiren del tot el sistema tradicional que havia mantigut i mantingué els criollos en la ignorància dels coneixements que a la Península eren ja corrents i així es conservaren en els cervells de les altes classes de la societat colonial les idees més absurdes.

José Celestino Mutis, doctor gaditià i botànic eminent, del qual haurem de parlar molt, el qual arribà a Colòmbia l'any 1760, pinta a un amic aquest estat de incultura així:

«Si hubiese de ir anotando, decía, las ideas extravagantes de los hombres del país, me faltaría tiempo para apuntarlo. Parece increible que en nuestro tiempo pueda haber país donde sus individuos piensen tan erradamente. Yo, en tales ocasiones, no hallo otro recurso que tomar sino el silencio, por no exponerme a unas contradicciones insoportables. No hay duda que caigo en otro extremo de consentir en tales extravagancias. No es el medio más favorable para mi opinión; pero desde luego es el más opor-

tuno, atendidas todas las circunstancias. Oir contar a estas gentes algunos efectos de la naturaleza, es pasar el tiempo oyendo delirar a unos locos... Que esto sucediera entre viejas ignorantes o entre hombres nada instruídos, no causara mucha admiración; pero que las mismas relaciones oiga un viajero en boca del vulgo que en la de los que se tienen por más racionales en el pueblo,... para esto no hay consuelo... Instrúyase usted en el modo de pensar de estas gentes, y dé gracias al Cielo de no hallarse en un país donde la racionalidad va tan escasa que corre peligro cualquiera entendimiento bien alumbrado.» (1).

Per això no és estrany que Caldas en una discussió a Popayan indignat que la gent confongués les teories científiques que tant estimava amb «las impiedades y delirios de Voltaire, Diderot, Rousseau, etc.», escrivís arborat: (2) «Si cinco o seis años se adelanta mi nacimiento, habría quedado infaliblemente envuelto en la barbarie».

LA LLUNYANIA DE SANTAFE

L'anada de Mutis al Nuevo Reino de Granada, fou un sort per al desvetllament intel·lectual i conseqüentment per a l'esdevenidor polític de la futura Colòmbia.

Cert que els temps eren propicis al progrès científic i a la germinació de les idees. Era en aquella segona meitat del segle XVIII, tan fecunda a Europa en la iniciació de les disciplines científiques modernes, dins les quals es multipliquen les descobertes de les ciències d'experimentació i d'observació. Es quan comencen els viatges científics d'exploració a tot el món. A Amèrica, una comissió franco-española, ha anat a amidar l'arc del meridià. El regnat renovador de Carles III organitzà les expedicions botàniques de Mèxic i Perú. Humboldt i Bonpland recorren i estudien els països equatorials del Sud i del Centre d'Amèrica, de Venezuela al Perú.

Però cal tenir en compte, que totes les capitals de les colònies hispano-americanes, són a la costa (Havana, Buenos Aires) o molt prop del mar (Mèxic, Caracas, Quito, Lima i Santiago). Solament Santafé es troba lluny del mar en el cor dels Andes i a uns quaranta dies de navegació fluvial, que cal fer pel riu de la Magdalena amunt, ficats en un *champan* que mouen els *bogas* contra corrent apuntalant-se a terra amb llargues vares o a la sirga, sota una calor abrusadora.

La capital del «Virreinato de Nueva Granada» era la més apartada del món i d'Espanya, i per això poc s'hi pensava.

B. de M. pags. 43 i 44.—(2) *C. de C.* pag. 79.

Cada sis mesos, si no sofria contratemps, arribava el correu de la Península—el *cajón*—i essent un servei tan espaiat constituïa un esdeveniment que era anunciat amb repicament de campanes i rebut amb alegria pels santaferenys. Un cronista apunta:

«Marzo, sábado, 4 de este año de 1758, a las diez de la noche, repicaron el cajón que vino, sin más noticia que la de haberse perdido un navío, a vista de Càdiz, en que perecieron doscientas personas.» (1).

EL SAVI MUTIS I LA «EXPEDICION BOTANICA DE BOGOTA»

Mutis hi arribà com a metge del virrei Pedro Mesia de la Cerda, però cal afegir que no fou l'atzar que l'hi portà, sinó la seva afició a les ciències naturals i especialment a la Botànica. Acceptá el càrrec amb l'esperança que les inexplorades regions equinoccials andines li oferirien ocasió de trobar noves plantes per a la ciència, i per això renuncià al nomenament reial que se li havia fet per anar a perfeccionar els seus estudis de naturalista a Paris, Leyden i Bolònia. (2). Tot just posat a Santafé, es plany en el seu diari d'observacions que els molts malalts que recorren a ell, el priven de consagrar-se a la recollecció i observació de les plantes. En la seva primera anotació, corresponent al 1761, trobem:

Aunque la naturaleza del país me prometió desde luego abundante materia para mis ejercicios botánicos, la novedad del nuevo médico, junto a la escasez de facultativos, cortó todo el vuelo de mis ideas. De día en día me ví empeñado en la asistencia de muchos enfermos (cuyas observaciones reservo aparte), y los màs del mayor cuidado.» (3).

Sortosament poc temps després, una lletra del propi Linneu li ve a fer d'estimulant:

«Tuve el especialísimo gusto de hallarme con cartas de España en que me remitía mi amigo D. Jacobo Bellman, cartas de Suecia, del Sr. Logie, cuya amistad me fué tan apreciable y útil en Càdiz, como la del caballero Allshoemer, discípulos ambos del Sr. Linneo...

Aun mayor gusto tuve hallándome con el honor de una correspondencia entablada con el Sr. Linneo, honor a que no debía yo aspirar en mi corta edad. Este caballero se sirvió escribirme una elegante y dilatada carta, en que solicitaba mi correspondencia; me anima a las peregrinaciones. ..»(4).

Aquesta correspondència, ja només l'aturarà la mort del famós naturalista suec, però encara Mutis la continuarà amb el fill de Lin-

---

(1) *H.* de *C.* pag. 207.—(2) *B.* de *M.* pag. 94.—(3) *B.* de *M.* pag. 485.—(4) B. de M. pag. 492.

neu. Altres savis europeus es cartejaren amb ell oferint-li llurs publicacions. I Alexandre d'Humboldt amb el seu company el francès Aimé Bonpland, faran expressament el llarg i penós viatge de Cartagena de Indias a Santafé per conèixer a Mutis i veure els seus herbaris. Aquests testimonis mostren el fort valor científic d'aquest savi.

L'exemple d'aquest home de ciències modest i generós mogué a l'arquebisbe - virrei, Dr. Antonio Caballero Góngora, a organitzar l'Expedición Botànica de Nueva Granada, encarregant-li la Direcció. (1782).

De manera que aquest organisme, més que una expedició pròpiament dita, és una institució que es constitueix perquè té a mà el savi i els seus deixebles que s'havien anat formant amb els seus ensenyaments i el seu caràcter.

El moment europeu propici (malgrat les distàncies i fins la fiscalització dels llibres, que el govern d'Espanya exercia a Amèrica), (1) i l'exemple docent de Mutis, que per lligar-se més al país es feu sacerdot, desvetllaren vocacions científiques entre la joventut estudiosa del Virreinat i promogueren l'afició a les ciències entre els esperits selectes. Per això s'ha dit, molt justament, que l'Expedición Botànica fou un institut científic que propagà les ciències a la Colònia i serví de nucli als homes de talent els quals trobaren en Mutis coneixements i consells. (2).

DE SANTAFE A POPAYAN

Caldas, modest i tímid, deixa passar els anys en l'estudi solitari dins l'ambient tradicional de Popayan, encès, però, per l'exemple del cenacle científic santafereny i comunicant els seus treballs, els seus entusiasmes i les seves descobertes solament als tres o quatre amics-íntims.

A través de la correspondència amb aquells amics, s'endevinen les lluites amb la realitat i amb la família que hagué de sofrir per les seves aficions, i el goig íntim que, tot i això, treia de la seva dèria.

Quan acabà els estudis oficials amb el títol de Doctor en Dret, que tan poc l'interessava, se'n vingué al seu poble per deure familiar, deixant Santafé. Però amb quina recança devia fer-ho! Sortosament, el seu esperit assedegat d'observar i de mirar, encara que aleshores,

---

(1) Historia de España.—Altamira.—Val. IV. pags. 343 i 344.—(2) *H.* de *C.* pag. 232.

Francisco José de Caldas

Aquest retrat en litografia fou publicat en la reedició del «Semanario de la Nueva Granada» a París, l'any 1849. Possiblement és una còpia de la pintura de J. M. Espinosa.

més per instint que per comprensió, devia saber trobar un goig durant el llarg camí, fet al pas parsimoniós i aiençat d'una mula, bo i contemplant la successió de zones de vegetació des de les neus eternes del *nevado* del Tolima, fins als «inferns» de les terres calentes en les valls del riu Magdalena, i encantat davant dels espectacles grandiosos, *geològics* dels Andes, devia sentir les fondes impressions que havien de fer d'ell el futur geògraf i naturalista.

I a les nits, aquelles nits durant les quals es guanya camí per estalviar-se de caminar les xafogoses hores del dia, i que en la fosca hom es confia a l'instint de la bona mula que marxa segura pels viaranys aixagarallats, l'espectacle meravellós del cel il·luminat per la lluna o per la claror difusa del con vagament lluminós de la llum zodiacal, d'aquell cel de l'Equador que atrau amb les belleses siderals dels dos hemisferis, Caldas, enamorat d'aquell bé de Déu, anava sentint-se astrònom.

EL JOVE CALDAS SOCIOLEG I MORALISTA.

Era l'any 1793 quan es reintegrava a Popayan, insegur de com ocuparia les seves activitats en la vida pràctica. D'aquest mateix any tenim una memòria, redactada com a «Padre General de Menores», al qual s'havia confiat l'encàrrec de curar dels nois i noies que no estaven encarrilats dins l'aprenentatge d'un ofici, i que va adressada al Capítol Municipal.

El fet que hom li conferís aquest càrrec, essent tan jove (22 o 23 anys), constitueix una demostració del seu caràcter assenyat i del seu bon exemple.

En aquest document, proposa ardidament perquè no hi hagi desvagats de cap mena, que es faci un padró:

«...de todos los jóvenes menores de ambos sexos que se hallen sin ocupación ni oficio, desde la edat de siete años hasta la de veinticinco, sin distinción de clases ni condición, sean nobles, sean plebeyos» (1)

per tal de prendre'ls de les famílies deixades i confiar-los a mestres d'ofici o persones de posició perquè els ocupin, ensenyin i mantinguin.

I preveient l'estranyesa que causarà això de considerar els joves nobles desvagats com a vagabunds, escriu:

«Admírense norabuena todos aquellos soberbios que poseídos de los dictados y títulos pomposos de caballería, se juzgan hombres de otra especie, y

(1) C. de C. pags. 17 i 18.

que no se ocupan sino en estudiar sus genealogías, en llevar su ascendencia hasta el fundador del género humano y en esculpir en bronce o en piedra los escudos y armas de su casa. Admírense aquellos vanos que, figurándose divinidades, reputan por nada a los demás hombres, y no juzgan que existen sino para servir a su orgullo y vanidad. Estoy seguro que no se admirarán aquellos que tienen una idea justa de lo que es verdadera nobleza. A nosotros mismos debemos imputarnos los daños ocasionados por la ociosidad de los jóvenes distinguidos, provenidos únicamente de la idea fantástica que se han formado algunos de su nacimiento. Juzgan que es incompatible la hidalguía con los oficios, y apartando de sí con una mano las artes, con la otra abrazan la pereza y la inacción; y se puede asegurar sin temeridad (no hablo de todos, pues bien sé que muchos se ocupan en mantener sus obligaciones) que han venido a ser sinónimos el noble y el ocioso». (1)

Es un llenguatge catonià, dit amb un estil apropiat, que si així com era en un document reservat, hagués estat públic, hauria aixecat contra el jove atrevit la antiga i aristocràtica Popayan. Aquests conceptes no tingueren eficàcia, per tal com vuit mesos després el padró no s'havia fet i el jove moralista se'n planyia.

FENT DE COMERCIANT PER VIURE.

Bentost les matemàtiques el devien absorbir més que tot i sabem que també s'interessava per l'Arquitectura; del que no es recordava era del Dret. Però ni aquell càrrec, ni aquests estudis, no li devien donar pa, i a més, reclòs dia i nit en la seva cambra, de cap als llibres, la salut en valgué de menys. Fou en va que la seva mare li prengués el llum perqué no vetllés, car ell se'n proporcionava d'amagat, fins que s'hi posà malalt i foren els metges que el privaren àdhuc de llegir.

Això i les necessitats del viure fan que en l'any 1795 se'ns presenti fent de comerciant amb ben mala sort, com es veu en el fragment d'aquesta lletra seva, la més endarrerida de totes les que fins ara s'han publicat.

«Así que pensé aliviar a mi casa de algún modo y yo restablecerme en mi enfermedad, dejando a Popayan, me han seguido los trabajos. En 14 de éste salí con ropas para Neiva y Timaná, y el 20, pasando por las laderas del río Páez, estaba por los montes, se me rodó la carga de baules llena de intereses, ropas y alhajas, que aprecio el todo en casi tres mil pesetas. Temiendo esto, mi hermano Camilo advirtió al arriero trajese la mula de diestro para evitar este fracaso. Este haragán no le obedeció, y en una es-

(1) C. de C. pag. 18.

trechura peligrosa se desbarrancó la mula con carga y todo, de la que no hay ni noticia, a pesar de los cuidados que hemos puesto para su busca.» (1).

Prou dóna la culpa al traginer, però ell devia anar ben distret observant el paisatge, interpretant-lo i prenent notes. Pobre Caldas!

Malgrat aquest accident, s'estableix a Timanà i com la feina no més l'ocupa les festes, que són els dies de mercat, la resta de la setmana es dedica a l'estudi, i no podent llegir gaire, a causa de la seva malaltia, es lliura a l'observació de la naturalesa.

«Aquí me hallo desde julio de éste de 95 con utilidad, pues ofrece ganancia regular. La feria se hace los domingos y demás días de fiesta, y en el resto de la semana se está en calma, hasta el domingo siguiente. Para llenar estos días vacíos de negocios, y separado de las conversaciones de los ciudadanos, me ha llamado la naturaleza; ella me encanta, me arrebata, y ya estoy hecho un observador común; todo me llama la atención y mueve mi curiosidad. Esta ocupación no grava mi cabeza con lecturas, no ocupa demasiado, agrada, divierte, instruye sin la menor pensión. La multitud de plantas nuevas para mí y verdaderamente raras, me han llenado muchas horas; los peces, animales, ríos, colinas, genios, usos, costumbres, comercio, población, vicios y virtudes de sus habitantes, llenan todos mis momentos. Una cadena de observaciones y discursos me divierten mis flatos, de que estoy bien mejor. Ojalá hubiera hallado este medio diez años antes. De esto ha renacido en mi corazón el deseo de ver los autores que hayan escrito de nuestras provincias». (2)

El geògraf ja es desvetlla en ell. I demana a l'amic que li compri llibres a Santafé, d'autors que han descrit el país, i també tractats de Botànica.

«Usted no deja de saber las pocas luces que tengo en esta materia. Ignoro los sistemas de Linneo y Tournefort; apenas sé distinguir las partes de una planta; lo que más deseo es conocer sus nombres y llegar a discernir si son conocidas ya en la botánica, o son nuevas». (3)

Així, sense saber-ho, aquest autodidacta admirable es prepara en la ciència de la qual serà valuós col.laborador de Mutis i de la «Expedición Botànica de Bogotà».

PER NEGOCI I PER... ESTUDIS, A SANTAFE.

Però aquest solitari estudiós no té aturador, cap a les darreries de la mateixa lletra encara demana més llibres; ara d'Arquitectura. I esverat de sí mateix i tement l'astorament que aquesta fam de

---

(1) C. de C. pag. 1. (2) C. de C. pag. 5. (3) C. de C. pag. 5 i 6.

llibres ha d'ocasionar al seu corresponsal Santiago Pérez de Arroyo, li afegeix:

«Usted se admirará cómo pido libros y no puedo leer; acá tengo uno que me lea, y voy oyendo y escribiendo lo que me convenga, y muy despacio». (1)

Però ben aviat no són solament llibres que li manquen, sinó també instruments de treball, per a càlculs astronòmics, medicions, etc.

Com que ja no té espera, per tal de millor trobar el que no té i el que no sap, amb el pretext d'un viatge de negocis torna a Santafé, l'any 1796.

I aquest home arborat pel desig de saber, passa un temps a la capital frec a frec del grup dels estudiosos que rodegen el Mestre Mutis i no gosa posar-se en relació amb aquest. Sis anys més tard, ja agregat a la «Expedición Botànica», escriu, agraït i entusiasmat, a Mutis:

«¡Oh, Dios! ¿Por qué hacerme conocer tan tarde a hombre tan grande? Yo mismo me irrito contra mi encogimiento de no haberme llegado a tan buen padre en 796, en que pude hacerlo en Santafé». (2)

TREBALLANT CIENTIFICAMENT EN CARTOGRAFIA.

En tornar de Santafé, començà Caldas, proveït com ve de baròmetre, bruixola i termòmetre, a anotar amb precisió les seves observacions de camí. Les mules que li porten les càrregues li fan passar quaranta dies en un viatge que sols en requeria dotze, però no sembla que li sàpiga massa greu.

Se n'aprofita per amidar altituds, calcular distàncies, assenyalar la situació dels llocs, preguntar i anotar, i fa a trossos la carta del camí. No és, doncs, com abans que no més s'encantava amb el paisatge, ara ja l'analitza, el comprèn i se'n alegra.

Situat de nou en l'alta vall del Magdalena on té el seu negoci, segueix mercadejant per viure, aprofitant els llargs lleures del dia per als seus estudis i les seves pràctiques de cartografia i, a les nits, quan el cel és clar, fa observacions astronòmiques.

Aleshores fa la carta de la jurisdicció de Timanà determinant longituds i latituds, distàncies i altures. Aquest treball i els trossos que ha preparat de la vall de la Magdalena, seran després elogiats per Humboldt, que els aprofitarà per completar la carta de tot el curs del

(1) C. de C. pag. 6. (2) C. de C. pag. 195.

riu. En les seves excursions de treball arriba al poblet de St. Agustí, en la formosa vall que s'obre en les capçaleres magdalenianes i descobreix les restes d'una civilització precolombiana desapareguda d'un art semblant al dels azteques de Mèxic. Ho ressenya breument en el seu «Estado de la Geografía del Virreinato de Santafé de Bogotà».

«San Agustín, el primer pueblo que baña el Magdalena, está habitado de pocas familias de indios, y en sus cercanías se hallan vestigios de una nación artista y laboriosa que ya no existe. Estatuas, columnas, adoratorios, mesas, animales y una imagen del sol desmesurada, todo piedra, en número prodigioso, nos indican el carácter y las fuerzas del gran pueblo que habitó la cabecera del Magdalena. En 1797 visité estos lugares, y ví con admiración los productos de las artes de esta nación sedentaria, de que nuestros historiadores no nos han trasmitido la menor noticia. Sería bien interesante recoger y diseñar todas las piezas que se hallan esparcidas en los alrededores de San Agustín. Ellas nos harían conocer el punto a que llevaron la escultura los habitantes de estas regiones, y nos manifestarían algunos rasgos de su culto y de su policía.» (1).

CONSTRUINT-SE APARELLS QUE NO TE.

La salut, però, li flaqueja. De tant en tant ho apunta en les seves lletres excusant-se que siguin breus o massa espaiades. El seu estat i possiblement la manca d'interès pels negocis, el porten de nou a Popayan (1798) on reposa lliurant-se de ple als seus estudis predilectes.

«Yo, prescindiendo de todo, no tratando sino con los amigos y con mis libros, observando el cielo y calculando, he conseguido un poco de reposo, quizá envidiado de los poderosos, si lo conocieran. Con motivo de haberme mandado Tanquito el Almanaque Náutico de este año, he podido hacer mis observaciones, que pueden ser útiles para reformar la geografía de estos países abandonados de los sabios y desconocidos de la Europa. Puede ser que con el tiempo recoja bastantes materiales y un número suficiente de observaciones para levantar una carta correcta del Virreinato, objeto de mis deseos, y que sólo la muerte acabará. Yo me aflijo cuando veo tan poca astronomía en toda la extensión de la Nueva Granada, y que no hay uno a quien se le pueda encargar observe una latitud. Todo ha de salir de los libros, y ¿los libros no los han formado el descuido y la ignorancia de estas materias?» (2)

Amb un fervor d'enamorat venç els obstacles materials que no li deixen realitzar, amb absoluta precisió científica, les observacions astronòmiques, arribant a construir-se els aparells que li manquen.

---

(1) C. de C. pag. 260.—(2) C. de C. pag. 22.

De primer antuvi es fa un gnomon amb el qual pugui amidar l'altura del Sol per tal de posar a l'hora astronòmica un cronòmetre; però com que tampoc no en tenia, s'enginyà per fer-ne un d'un vell rellotge anglès. Després es fabrica un quadrant solar amb la corresponent ullera acromàtica, per calcular latituds, graduat i disposat amb tant d'enginy, que amb ell establí la posició geogràfica de Popayan i altres llocs amb una exactitud sorprenent. I encara, no podent disposar d'un telescopi que li permetés observar bé c's satél.lits de Júpiter, no para fins a armar-ne un que li basti, amb lents dels que li deixen. I quan ho aconsegueix, com s'exalta aquella ànima sensible davant de la més ampla visió que obté del cel!

Ya estaba algo levantado Saturno; vuelvo a él mi anteojo, y veo primero una figura elíptica y dos gruesas manchas; me sorprendo, vuelvo el anteojo, le fijo y espero que entre en su campo Saturno; afoco el anteojo proporcional a su distancia...» «...Cuando esa figura elíptica se transforma en un anillo bien determinado, los puntos o manchas negras en espacios vacíos que hay entre el anillo y el globo de Saturno que hallé en él. Juzgue usted cuál sería mi contento, cuál mi arrebatamiento, al ver coronadas mis sospechas y mis trabajos. La una de la mañana era y no podía dejar el cielo ni mi telescopio. Saturno y Júpiter volvían y revolvían en mi imaginación; sus zonas o fajas, el anillo, los satélites, todo lo llenaba mi alma de placer y de contento». (1)

Es notable que amb aquests aparells improvisats, fets sense tenir a mà ni els materials apropiats ni els operaris avesats a la difícil construcció d'aparells de precisió, pogués assenyalar posicions geogràfiques, que comparades amb les de Humboldt, que portava un utillatge europeu dels més perfeccionats, no més presentessin diferències de segon.

Indubtablement la possibilitat és relitzada per l'enginy amb què resol els problemes que la construcció li presenta (així inventa un cargol-nonius per la millor subdivisió del limbe del seu quadrant) per la escrupulositat amb què treballa les observacions i els càlculs i per la seva perseverància a obtenir el que necessita per arribar a la perfecció del seu treball.

CALDAS FA PROSELITS I ES PREPARA EN BOTANICA.

Caldas encomana els seus entusiasmes a un quants popaianencs. Un d'ells, Manuel Maria Arboleda, home intel.ligent i acabalat, compra obres de consulta de preu, la manca de les quals fou el turment d'aquell enamorat de la Ciència. Parlant del seu generós amic, diu:

---

(1) C. de C. pag. 26.

«Tiene las más bellas disposiciones, es amante de las ciencias, hay dinero y puede servirnos infinito así para ilustrarme él como para ilustrarnos.» (1).

«No es por falta de recursos que carecemos de libros, pues el doctor don Manuel María Arboleda se ha declarado mi protector y amigo; a su generosidad le debo la Parte Práctica de Linneo y el Quer, con otras muchas cosas que me ha proporcionado, por mis influjos para nuestra instrucción.» (2).

I demana, i demana llibres, però en el seu afany quasi foll per saber, no es recorda sempre que viu a la Colònia, en un país bàrbar, a 3,000 llegües de les nacions cultes i que a voltes calen dos anys per superar aitals obstacles. I quan hi dóna, exclama:

«¡Cuántos obstáculos hay que vencer para llegar a una medianía! Sin libros, sin maestros, todo se ha de sacar de los pocos que a fuerza de fatigas he podido conseguir.» (3).

La major part dels llibres que demana ara són de Botànica, en la qual s'especialitza perquè troba que li hauria estat de molt de servei en les seves excursions.

«¡Cuánto me he arrepentido de no haber cultivado este estudio un poco antes! ¡Cuántas riquezas y bellezas han pasado por mis manos sin conocerlas! Este dolor no lo puedo mitigar sino aprovechando el tiempo para lo sucesivo.» (4).

Aquest afany botànic d'ara (any 1800) té sens dubte un estimulant en les repercussions que li devien arribar de les tasques de la «Expedición Botánica». Ho prova que és quan es decideix, per primera vegada, a enviar un esquelets de plantes a Mutis.

El pobre estudiós que no veu possibilitat de tenir els llibres que cobeja, ni amb diners, s'exalta de nou:

«Vivimos, amigo, en un país en que se nos ha cerrado el camino a la sabiduría. Si contáramos en la Europa que había un pueblo con cerca de 300 años de fundación, bajo la dominación de una nación culta, que todos los días pasa a los primeros puestos la parte más ilustrada de ella, que hay colegios, Universidades, doctores que inundan los pueblos, y se dijera que no se halla en él un ejemplar de la «Filosofía Botánica de Linneo», que es raro el Conde de Buffon, que apenas se ven las obras maestras en todo género. ¿no creyeran que les hablàbamos de los calmucos y de los tàrtaros y a buen escapar de los lapones? La imposibilidad de instruirnos parece invencible.» (5).

---

(1) C. de C. pag. 29.—(2) C. de C. pag. 31.—(3) C. de C. pag. 31:—(4) C. de C. pag. 30.—(5) C. de C. pag. 38.

NO SAP GUANYAR-SE LA VIDA.

Mentrestant, aquest home atrafegat amb els seus estudis, dedicant les nits a les observacions astronòmiques i el dia a la Botànica i altres ciències, de què vivia?

La posició de la seva família no devia ésser gaire bona. Tenien una hisenda no lluny de Popayan, i de més vivien del negoci que feien amb l'escorça del «encenillo», que té propietats tàniques.

Però quan de nou volen posar negoci, han de prendre diners sobre els seus béns. Ara és el seu germà que farà la prova. Del negoci de Timanà, Caldas encara n'està endeutat. Quins negocis podia fer aquest home enamorat de les ciències matemàtiques, i que absorbit pels seus pensaments de recerques i d'estudis, fa comptes així:

«Remito a usted doce pesos, diez para que los entregue a doña María Antonia Silva, por mano de don Joaquín Caicedo, a quien me saludará, y cuatro para que me suscriba a «El Correo Curioso». (1)

Els pares de Caldas el devien mantenir en part i pel que diu en una de les seves lletres (2) deduïm que en aquest període ell hi devia ajudar fent de preceptor.

Als ulls de la gent i dels de casa seva passaria per una inutilitat, car cinquanta anys després del seu afusellament un viatger, el Dr. Saffray, passant per Popayan, recull la tradició «que no era bo per a res». (2).

Dos plets en els quals es posaven en perill interessos propis i interessos de la seva família li serveixen de pretext per fer un viatge a Quito per tal de curar personalment d'aquests afers davant d'aquella Audiència. Amb quína joia i amb quina minuciositat fa els preparatius pels estudis que pensa realitzar durant aquest llarg i important viatge, que li permetrà veure terres desconegudes i [illegible] riques en vegetació variada, com les valls baixes del riu Patia i les altes planícies de Pasto i Tuquerres. També s'engresca pensant que trepitjarà els llocs de l'actual República del Equador, on feia mig segle l'expedició de La Condamine, havia amidat un arc del meridià terrestre. Aquestes soles possibilitats ja comencen a desfermar els nervis del nostre home, la qual cosa prou que s'entreveu en la correspondència d'aquesta època.

---

(1) C. de C. pag. 45. (2) El Mundo en la mano. Vol. I. Viaje a Nueva Granada por el Dr. Saffray. Trad. castellana, Barcelona, 1878.

EL TEMPERAMENT SENSITIU DE CALDAS.

Fins ara les seves lletres han estat relativament contingudes, àdhuc en el sí de l'amistat més pregona i confiada, com la que es porten amb el seu principal corresponent conegut, Santiago Pérez de Arroyo.

La seva sensibilitat, que per lloar-la qualificarem de femenina, fins ara, als seus trenta anys, s'ha mantingut relativament mesurada, potser per una certa educació clàssica rebuda, però ara, en aquests moments del començar el segle XIX, en què per circumstàncies diverses tot d'una varis fets trascendentals per Caldas vénen a percudir en el seu esperit i en el seu cor, aquesta sensibilitat s'exalta i es desferma. D'aquí en endavant, i durant més d'un any, el seu estil epistolar esdevé apassionat, ple de lirismes. L'estudi i el treball se l'emporten més que mai. Pel mètode en el treball i en l'estudi, és un esperit realment científic, per les seves manifestacions afectives és un romàntic.

El seu caràcter no podria ésser d'altra manera. Tinguem en compte que fins a cert punt és un solitari. Ho és en el sí de la família, de la qual parla ben escassament i rarament amb entrellucs d'afecte; el devien tenir per un fracassat i per un paràsit; ho és entre la gent de la tradicional i familiar ciutat popaianenca que el devien assenyalar com un xiflat, com un maniátic, incapaç de guanyar-se la vida i ferèstec fins al punt de no barrejar-se ni en les disbauxes ni en les diversions del jovent. Tan sols era sociable amb tres o quatre persones tocades de l'ala com ell.

De més era un nerviós. Com són esclaridors aquests detalls que anota el seu biogràf Lino de Pombo:

«Vestía de ordinario una levita o sobretodo de paño oscuro, que abrochaba y desabrochaba sin cesar cambiando de solapa, de manera que duraban muy poco los botones; y no dejaba de la mano un bastoncillo flexible, ni de la boca un pedacito de tabaco fino torcido. Era aseado, pero no pulcro en el traje; de modales suaves, trato afable y conversación amena.» (1).

Que bé el retrata! Sembla que hom el vegi. Inquiet, però suau i amable. Les amargors, les lluites i privacions, la indiferència i fins el menyspreu, no li havien agrejat el caràcter; el seu esperit cristià fondament i externament, el seu amor a la ciència sobre tota altra cosa, i el caliu d'unes poques amistats l'en havien guardat.

---

(1) C. de C. pag. 425.

Però ara influeixen alhora sobre ell fets diversos que el somouen des del fons de la seva passió pel saber, i tot ell tremola i aquestes sotragades anímiques, com les sotragades sísmiques que commouen encara les terres volcàniques que trepitjarà, el remouran i es manifestaran aldefora, com veurem en la seva corespondència, en formes líriques i elegíaques.

ELS ESDEVENIMNTS D'AQUEST NOU PERIODE.

I les causes d'aquestes manifestacions foren: la descoberta que féu d'un procediment per amidar les muntanyes amb el termòmetre, la publicació del seu primer treball científic al «Correo Curioso» de Santafé, l'ocasió del seu viatge a Quito, favorabilíssima per als seus estudis, com ja hem dit, la col.laboració a l'obra de Mutis per iniciativa d'aquest, l'arribada de Humboldt i Bonpland, en el seu viatge científic a les regions equinoccials, i el tracte i convivència amb ells, el seguit de projectes de missió científica, i, per fi, la seva agregació a l'«Expedición Botánica de Bogotà».

Per un home acostumat al treball ignorat, per un home apassionat per la Ciència, un sol d'aquests esdeveniments era prou per a impossibilitar-lo d'aturar les vibracions dels seus nervis; no és estrany, doncs, que la suma de tots ells i la importància de cada u per aquella vida modesta el portés a l'excitació nerviosa que es tradueix en totes les lletres d'aquest període, en les quals escriu conceptes apassionats que semblen eixits d'una ploma femenina i enamorada; excitació que li dóna al mateix temps una capacitat de treball extraordinària.

DESCOBERTA DE LA MEDICIO DE L'ALTITUT PEL TERMOMETRE.

El primer esclat el trobem en un lletra al seu amic Pérez de Arroyo, en la qual, per primera vegada, parla dels seus experiments sobre la mida d'altures pel termòmetre. (20 de maig de 1801).

«Estamos en vísperas de un descubrimiento que hará honor a mi país. Este capítulo es reservadísimo, y tanto más, cuanto se acercan Humboldt y Bonpland, capaces de pentrar mis ideas, sino somos cautos. Oiga usted el fruto de mis horas de meditación... He hallado, amigo querido, el medio de hallar la altura de todos los lugares con sólo el termómetro y con tal gra-

do de precisión, que no difiere de las indicaciones del barómetro ni en media línea, precisión que no me habría osado esperar si el suceso no hubiera confirmado mis ideas. ...Y he resuelto formar una memoria con el fin de remitirla a usted en el venidero correo, para que entrando en mis ideas me ayude a obrar, que partiremos la gloria.» (1).

Fou un atzar, l'haver de refer un termòmetre trencat, que el portà per raciocini a la hipòtesi que el grau d'ebullició variava segons l'altitud. Però aquesta teoria li semblava tan simple, que no li cabia al cap que no s'hagués ocorregut a's savis europeus i no la volia fer pública mentre el nombre d'observacions verificades a distintes alçades i en llocs ben diferents no l'hi confirmessin. I fins un any més tard, quan ja Humboldt ha reconegut l'exactitud del procediment i l'ha adoptat i tot per la simplificació de material que representa, no escriu la memòria d'aquesta descoberta, relatant-hi la història de la mateixa, les experiències fetes, i la teoria en què basa el procediment que exposa simplement així:

«El calor del agua hirviendo es proporcional a la altura sobre el nivel del mar; la presión atmosférica sigue la misma ley que las elevaciones del barómetro, o hablando con propiedad, el barómetro no nos enseña otra cosa que la presión atmosférica; luego puede darnos las elevaciones de los lugares sin la necesidad del barómetro y con tanta seguridad como él». (2)

Un mes després exposa el pla de treball que s'ha fixat pel viatge pròxim i fa una llarga i enciclopèdica enumeració dels temes d'estudi que l'ocuparan, ben engrescat amb aquesta part accessòria, però que es veu prou bé que ofega ja en el seu esperit la primordial que era els plets que té a l'Audiència de Quito.

«...todo cuanto quepa en nuestros cortos conocimientos, todo cuanto se ofrezca a nuestros ojos, va a observarse; volúmenes inmensos verá usted dentro de pocos años, porque es necesario digerir el inmenso material que preparamos y que acopiaremos en nuestro viaje. ¡Ah' si pudiera ver usted uno de los viajeros al Ecuador! Voy, mi amigo, a ver uno de los países más célebres del Reino; estos lugares honrados con la presencia de los mejores astrónomos del siglo XVIII; de los héroes de la astronomía. No puedo expresar todo lo que siento, y es necesario que usted supla lo que yo no pueda decir». (3)

---

(1) C. de C. pag. 51.—(2) C. de C. pag. 30.—(3) C. de C. pag. 60.

EL PRIMER TREBALL PUBLIC DE CALDAS LI GUANYA L'AFECTE DE MUTIS.

Els seus amics popaianencs de Santafé, Pérez de Arroyo, Miguel Pombo i Camilo Torres, feren acceptar al «Correo Curioso» per ésser publicat, un treball de Caldas en el qual calcula i demostra, sobre observacions baromètriques fetes l'any 1796, l'altura del turó de Guadalupe, que domina la capital del Virreinat, i, contra la seva voluntat que no es fes conèixer el seu nom, presentaren el treball a Mutis.

«El amor que usted me tiene lo ciega, mi Santiago; confía demasiado en las luces que supone en un amigo, y me hace pasar «per igmen et aquam». Pero, en fin, lo hace usted por servirme, por hacer valer mis cosas, por sacarme de la obscuridad en que vivo y hacerme conocer. Estos sentimientos son propios de las almas grandes, de esas almas privilegiadas y exentas del egoismo y del amor propio. ¡Que no pueda yo hacer lo mismo con usted! ¡Que viva en un rincón del mundo, en donde conocer la naturaleza es un delito! ¡Ah! ¡Yo quisiera que usted entrara en mi interior para que viese las llamaradas de gratitud y de amor para con usted! ...Tan lleno de usted me hallo, que veo que no acabaría, y esto basta para que suponga todo lo que pasa en mí, seguro de que siempre quedará corto.

Santafé, el Reino entero, va a conocerme. Mutis, el sabio Mutis, me estima, me ofrece su contestación y sus auxilios; todos bienes queridos por manos de usted, y que por sí solos bastan para asegurarme un establecimiento ventajoso para hacerme feliz. Si este caso llega, mi fortuna mejora, y llego a ser algo, todo se debe a usted, y usted será el árbitro supremo de todo. Usted dispondrá de Caldas y de su fortuna.» (1).

Realment la finalitat d'aquells bons amics seus no fou altra que la que assoliren: interessar el gran Mutis per Caldas.

El treballet per sí sol denotava en el seu autor un esperit científic i uns mètodes de treball meticulós, ben rars entre la gent del Virreinat, que havien d'agradar molt al vell matemàtic fent-li preveure la possibilitat d'un bon col.laborador de l'«Expedición Botánica». Caldas fixa l'altitud de Santafé sobre el nivell del mar en 3.147,535 vares, equivalents a 2,631 metres que és el més acceptat malgrat de les mides repetidament preses en el segle passat i en el present.

La primera manifestació de l'estima i de l'ajut del vell savi pel jove estudiós fou ben expressiva i singular. Deixem que l'afavorit ho conti amb el cor a la mà. Comença així la seva lletra de remerciament, escrita el 5 d'agost de 1801.

---

(1) C. de C. pag. 62 i 63.

«Muy señor mío de toda mi estimación: Recibí la primera carta de usted, ¿pero qué carta? Dos buenos tubos de barómetro y las obras maestras de Linneo. Este modo de escribir es singular y nuevo; es en un idioma que lo entienden las naciones más bárbaras y de que no usan sino las almas generosas. Confieso que estoy tan asombrado como reconocido. No puedo admirar bastante que un hombre del mérito de usted haya acogido tan favorablemente un rasgo que remití a mis amigos, que desee escribirme, que siente no haberme conocido, que comience a protegerme sin saberlo yo mismo y me dé libros e instrumentos, esto me hace sospechar que mis amigos, deslumbrados por el amor que me tienen, han ponderado demasiado los cortos conocimientos que tengo... Pero yo pienso de un modo muy diferente. ¡Qué contraste no hay entre los dos! Usted, sabio, conocido de la Europa entera, elogiado en el norte por el digno hijo de Linneo,... jefe de una brillante expedición cuyos frutos prodigiosos espera con impaciencia el mundo sabio; yo, ignorante, desconocido de mis paisanos mismos, pasando en un rincón de la América una vida oscura y a veces miserable, sin libros, sin instrumentos, sin medios de saber y sin poder servir en alguna cosa a mi Patria». (1)

En arribar a aquest punt, per tal que Mutis el pugui jutjar millor, se li confessa fent aquella autobiografia franca i mesurada que és un bell document, i de la qual hem dat en començar la part més humana, i acaba oferint-se per comunicar-li els treballs que realitzi durant el seu viatge, després d'aquestes ratlles plenes d'agraïment i moderació alhora:

«A usted dejo la consideración de lo que pasaría en mi alma cuando leí las cartas de mis amigos y ví la Filosofía Botánica. Toda mi vida le conservaré como el más bello monumento de su generosidad, y como el mejor título de honor que pueda adquirir. Yo no puedo recompensar a usted sino con un eterno reconocimiento.»

EL GEST DE MUTIS, I CALDAS.

I aquesta moderació rara, única potser en aquest període que comença, és filla d'un esforç de contenció mantingut pel respecte a aquell home admirable al qual ja no gosà atansar-se, per timidesa i admiració, quan podía fer-ho essent a Bogotà.

Però mirem el revés d'aquesta lletra en aquesta altra que escrivia al seu amic aquell mateix dia memorable:

«Hasta aquí tenía escrito cuando llegó el correo, ví su bella carta, me arrebaté, y créame usted que no he tenido en mi vida día más feliz y más

(1) C. de C. pags. 84 i 85.

completo. Estoy aturdido, no sé por dónde comenzar, ni puedo hallar expresiones para hacerle sentir a usted mi gratitud y mi reconocimiento. ¡Ah! Deseo la elocuencia de Bossuet o de Tomás; pero el idioma de la naturaleza, mis sentimientos, mi corazón, me suministrarán, sino voces, a lo menos hechos; soy pobre, paso una vida oscura acá en un rincón de América, sin valimiento, sin autoridad, incapaz de recompensar a usted dignamente, y he aquí mi tormento y mi suplicio. Reciba, mi Santiago, a lo menos este vivo dolor que padezco, en sacrificio de su amor, de su actividad y de su generosidad. Ya me veo con cinco tubos de barómetro, con el libro inmortal, con el libro maestro de la botánica, con esperanzas fundadas de saber algo en esta ciencia importante, con la amistad de Mutis, y con preliminares de la de Humboldt y Bonpland. ¡Qué bienes! Pues todo lo debo a mi Santiago, a este amable, a este amigo querido y generoso, a este tutor de mi reputación. Soy muy sensible, yo he derramado dulces lágrimas de contento al leer la carta de usted y la de mi querido Pombo. Dispénseme usted esta debilidad, que hace en cierto modo honor a mi corazón. No son los bienes preciosos que usted me procura los que me han arrancado mis lágrimas' son la idea colosal, la posesión de una amistad más preciosa que el oro y que todas las riquezas del Oriente. ¡Qué pena! ¡Qué profunda melancolía si yo por mi imprudencia llegase a perderla! No, mi Santiago, no haré tal cosa que pueda disgustarlo. Y, ¿podré olvidar a este amigo querido? Si tal hiciera, no merecería el aire que respiro; que se me borre del número de los hombres, que se me proscriba para siempre si llego a cometer tal vileza. ¡Dichoso si pudiera vivir al lado de usted! La losa de mi sepulcro será la que nos divida. Si mi fortuna me arroja a la extremidad de la tierra, allá tendré presente la imagen preciosa de mi amigo; es preciso violentarme y hacer callar a este corazón violentamente conmovido por amor hacia usted' pues no acabaría de hablar si le diera gusto a esta dulce pasión». (1)

Es ben característic aquest fragment. Té moments de titubeig en què inexpressiu per excès de sentiment empra mots al retoricisme, però en altres llocs, arriba a ésser tan pregona la impressió rebuda, que per expressar-se ressorgeix en forma de paraula tan viva que escriu conceptes d'un vertader místic.

I aquest era aquell home de més de trenta anys!

ELS SEUS TREBALLS DE CAMI

La primera lletra de Quito mostra, que del programa de treball que s'havia posat pel camí, no negligeix res: observacions de tota mena dins les ciències naturals i geogràfiques, anotacions i mides constants, aixecaments de plànols...; ni el fred de l'alta planície de Pasto, ni l'ardència de la vall del riu Patia no l'aturaren ni el feren defallir.

---

(1) C. de C. pag. 80 i 81.

Aprofità els llocs més baixos del camí, que també són els més calorosos, perc omprovar la veritat de la seva teoria sobre la utilització del termòmetre per a la mida d'altituds.

«...yo me apresuré a observar en el centro de este valle, y en el lugar más bajo, la elevación del mercurio en el barómetro, y lo que es más terrible, la del termómetro sumergido en agua destilada, de la que traía muy buena provisión. Era preciso duplicar el calor en que vivía acercándome a un brasero y a los ardientes vapores que exhalaba el agua: era preciso arrostrar todos los horrores del Senegal, para poder fijar el grado y fracción en que se sostenía el licor del termómetro, y esto muchas veces para asegurarme bien. (1)

Cal haver recorregut aquelles terres calentes amb l'esperit d'observació alerta i el carnet de treball a la mà, esllanguit el cos dins l'aire que crema o haver fet hores i hores de camí pels *páramos* andins, amb les inclemències del vent fred o de la pluja gelada a sobre per poder començar a comprendre l'esforç de treball d'aquest investigador admirable.

TREBALLANT A QUITO, BO I ESPERANT A HUMBOLDT

Passa a Quito tres mesos frissant per l'arribada del Baró de Humboldt llegint i comentant amb fruïció les noves que d'aquest li donen els amics, preocupant-se de tant en tant dels seus afers judicials, però treballant i estudiant, aquí, en terra forastera, com al seu poble. Tot just arribat, féu els preparatius per l'observació d'un eclipsi de lluna que se li venia a sobre. Després observa i indaga sobre tots els aspectes de la vida a Quito, des de l'estat de la Literatura fins als preus dels queviures, estudia i critica l'arquitectura i la urbanització quitenyes. I al cap de poc temps, coneix totes les novetats científiques en matèria de llibres que es troben a la ciutat i es convenç que n'està millor proveïda que la sseva rival Santafé, situada a duescentes llegües de distància.

Aquests són els temes de la seva correspondència en aquests dos mesos. I com un *leit motif* es repeteix a través d'ella l'afany incontingut d'aprofitar-se tant com pugui del saber del savi europeu que s'acosta. En una lletra a un amic que veurà a Humboldt abans d'ell, li diu gràficament:

«Usted copie cuanto pueda y chúpelo como sanguijuela, que yo aquí haré otro tanto». (2)

---

(1) C. de C. pag. 90.—(2) C. de C. pag. 113.

L'ESTAT D'ESPERIT DE CALDAS EN L'ARRIBADA DELS SAVI EUROPEUS

Pobre Caldas! Isolat fins ara, assedegat de saber, impotent a voltes per a proveir-se dels instruments i llibres que li eren indispensables, tenint el pressentiment que a Europa les fonts del coneixement augmentaven els seus dolls, dels quals no li arribaven les aigües fresques, ara que tenia tan a la vora l'home que de les deus científiques europees portava tota la riquesa i tota la frescor, volia absorbir-ne amb noble egoisme tot quan pogués per a regar-ne després la seva Pàtria. Era una ocasió única en la seva vida que li feia reviure la tradició de La Condomine i Jorge Juan.

Per això quan sap que Humboldt i Bonpland s'apropen, ja no té espera i es prepara per anar-los a trobar pel camí. S'ha decidit a fer-ho, arribant fins a Ibarra vencent la seva natural timidesa, perquè sap la bona impressió que el Baró porta d'ell:

«Yo sé que no se ha olvidado de las buenas ausencias que usted y Mutis le hicieron de mí; que preguntó por mí y por mis papeles, que mi padre le manifestó algunos, bien que unos simples apuntamientos, y que desea conocerme; yo le escribí a Pasto manifestándole mis sentimientos, y espero que me trate con alguna distinción.» (1)

I quasi a continuació escriu, deixant-se dur pel seu deliri:

«Yo le voy a seguir por todas partes, voy hasta Guayaquil. ¡Que me sea necesario dejarlo aquí! ¡Ah! si yo fuera poseedor del dinero necesario, me haría insensible aún a las lágrimas de mis padres y dejaría seguramente a América; seguiría a este sabio hasta el Polo si fuera necesario, no me detendrían los horrores de la zona glacial, ni los calores excesivos del Senegal. ¡Qué hombre sería yo después de haber dado la vuelta al globo! Entonces sí merecería el aprecio de mi Santiago entonces serviría de algo». (2)

L'exaltació que es revifa li fa repetir un cop i un altre cop:

«...yo me hallo afanado con el viaje de Ibarra...», «...el viaje a la villa de Ibarra es mañana y me tiene alborotado.» (3)

Com és deliciosament pueril aquest home en l'alta serietat del seu viure!

---

(1) C. de C. pag. 113.—(2) C. de C. pags. 113 i 114.—(3) C. de C. pag. 143.

HUMBOLDT I CALDAS

Però deixem que ell mateix ens digui com es realitzà l'encontre del savi politècnic de fama europea, el nom del qual corria ja per llibres, acadèmies i periòdics, amb el jove estudiós de poble, desconegut dins la mateixa Colònia, tan allunyada del món.

«Me transporté a Ibarra, como anuncié a usted, por antelar el momento de conocerlo; salí algún trecho de aquí, y le hallé el 21 de diciembre de 1801, a las once del día. ¡Qué momento tan feliz para un amante entusiasta de las ciencias! Yo fuí el primero que me le presenté, y sin detenerse un instante me preguntó: ¿usted es el señor Caldas? A lo que le contesté lo que le correspondía. Desde este instante me comenzó a tratar con franqueza y liberalidad sin igual. ¡Qué noticias tan exactas trae de mí y de mis cosas! ¡Qué opinión tan ventajosa formada por los informes de mis amigos!» (1)

I amb un deix de vanitat ingènua copia els elogis i les paraules que el Baró li diu, subrallant-les.

«Así que llegamos a Ibarra comí con él, y públicamente se volvió a mí, y me dijo: «He visto los preciosos trabajos de usted en astronomía y geografía. Me los han enseñado en Popayan. He visto alturas correspondientes tomadas con tal precisión, que la mayor diferencia no pasa de cuatro segundos.» Después que abrió sus cofres me mostró el manuscrito de observaciones astronómicas: me hizo notar la que había hallado de Popayan con su famoso cronómetro, y luego me dijo: «el padre de usted, sin su consentimiento, me ha enseñado un libro manuscrito, en que hallé una obesrvación de la inmersión del primer satélite de Júpiter, calculada; y dá la misma longitud que mi cronómetro; lea usted.» He visto un elogio en francés, que no merezco. En sustancia le diré su contenido; ya se ve lleno de rubor; porque con un amigo como usted, depositario de todos mis pensamientos, no puedo ocultar nada, aunque se ofenda la modestia. Después de referir su observación del cronómetro añade: el Dr. Caldas ha hecho en tanto una bella observación del primer satélite de Júpiter: «él ha hallado 5 h. 14' 16"; y yo 5 h. 14' y 13": Il est étonant que ce jeune americain, se haya elevado hasta las más delicadas observaciones de la astronomía por si mismo, y con unos instrumentos hechos de sus manos»; con otro montón de cosas que no quiero referir. ...Este sabio me ha pedido un ejemplar de todo, y lo ha añadido a la gran carta del Reino. ¡Qué honor para mí el ver mis primeros trabajos al lado de los de un hombre grande! Estos pequeños ensayos, condenados a permanecer en los autos sobre límites de Timaná, y en mi cuarto, van a ver la luz pública. ¡Ojalá yo hubiera trabajado más en este género. Pero me consuelo, y he criado una satisfacción en mis operaciones, viendo que han merecido la aprobación de este hombre grande. Cuando acabó de ver mi carta, volvió a mí y me dijo: he visto muchas cartas en las Secretarías de Caracas, Cartagena y Santa-

(1). *C. de C.* pag. 115.

fé; y la única que merece este nombre, la única astronómicamente levantada es la de Timaná. Después de leer mis manuscritos dijo en una tertulia que mis observaciones astronómicas están más bien ejecutadas que las de Jorge Juan. ...Me han dicho que quiere que me conozca todo el mundo, y no dudo que en más de un lugar me haga representar algún papel. (1).

Aquell «elogio en francés» li fou tan agradós que ingènuament se'l copia i el va intercalant en la correspondència d'aquells dies als seus amics íntims.

En el goig de l'arribada de Humboldt, aquella ànima sensitiva es commou al dolor de la pèrdua futura quan se'n vagi cap a Lima.

«¡Qué no pueda en los estrechos límites de esta carta decir a usted cuanto me ha dicho y cuánto me ha enseñado este hombre singular y raro! El uso y la forma de todos sus instrumentos; las experiencias, y sobre todo sus discursos, me arrebatan y me hacen sentir anticipadamente el dolor mortal de perderlo. ¡Ah! mi amigo, ésta es una luz efímera que se nos escapa casi sin disfrutar de su influjo y beneficios. ¡Quién sabe si semejante al relámpago nos ilumina fuertemente en un instante, para dejarnos caer en tinieblas más espesas!...

«...¡Cuánto aprendería con Humboldt! Pero mi suerte, mi destino me ata a este suelo enemgo de las ciencias. Yo lloro mi desgracia, y el Barón, que debía hacer mi felicidad, me ha sumergido en un abismo de tristezas. Este amor de la sabiduría, esta sed insaciable de saber, ha llegado en mí a tal punto, que ya se equivoca con el furor y con la desesperación; jamás había sabido mi corazón qué era el deseo del oro y de la plata, hasta que he sentido su necesidad para ser sabio. ¿Qué destino más noble se le podía dar a esos cofres plenos de numerosos paisanos?» (2).

UN IL.LUSIONADOR PROJECTE DE SEGUIR ELS SAVIS EUROPEUS

Caldas, portat pel desig de fer-se deixeble del savi prussià, fa un pla per seguir-lo del Perú a Mèxic, per tal d'aprofitar-se dels seus ensenyaments, i dels del botànic francès Bonpland que l'acompanya, i poder després ajudar amb el seu major saber el progrés intel.lectual i material de la seva terra.

Auto-suggestionat pel propi projecte, exaltat i febrós, demana als amics que intercedeixin prop de Mutis, perquè parli al Virrey, perquè interessi al «Consulado» de Cartagena (creat de poc a l'estil de la nostra Reial Junta de Comerç de Barcelona), presidit per l'intel.ligent popaianenc José Ignacio Pombo, per tal d'aconseguir l'ajut econòmic

(1). *C.* de *C.* pags. 115 i 116.—(2). *C.* de *C.* pags. 116 i 117.

necessari per les despeses del viatge. Però no gosà dir-ne res al Baró; vol que, si de cas, li ho demani Mutis o bé Pombo.

Segueix escrivint sobre el mateix afany i després d'enumerar tot el que ha après, rebla el seu anhel així:

«Seis meses con este sabio, me formaba. En ninguna época de mi vida podía haber llegado más oportunamente que en ésta, en que mi ansia de saber había como desflorado los objetos más importantes. Yo no quiero sueldo, ni pensiones; sólo apetezco lo necesario para transportarme, para unos instrumentos los más precisos, para poder servir a mi Patria y a mi Soberano, y para ser útil; hé aquí el objeto de mi ambición; ¡con qué poco podría yo hacer este brillante viaje! Una sabia economía me haría menos gravoso a r is protectores. ¡Quién sabe si una sola insinuación del señor Mutis bastaría para facilitarlo todo. Haga usted que éste sepa mis disposiciones, porque el asunto es grande, y no me ha sido posible poner una carta buena sobre mis ideas, lo que reservo para el venidero sin la menor falta». (1).

Tot això en la lletra del més amic dels seus amics, però ben extensa era també la que pel correu següent adreçava a Mutis bo i exposant-li el mateix desig, el mateix pla, amb paraules que li surten del cor, amb idees que sorgeixen de la seva fantasia excitada pel desig que li fa veure més profits dels que realment hi hauria, però, artificiosament, no parla que tingués d'ésser ell l'acompanyant dels dos savis estrangers fins a les acaballes, on ho fa així:

«¿Pero cuál es el joven que entre nosotros se halla adornado de los conocimientos necesarios para desempeñar dignamente esta comisión? ¿Cuál es el que quiere entregarse a una vida laboriosa y a los peligros de este viaje sin una gruesa pensión y sólo por el noble deseo de instruirse y ser útil a los demás hombres? Confieso a usted con mi mayor ingenuidad que he temblado al considerar que había de llegar a esta línea de mi carta. Por lo que mira a la segunda parte, estoy seguro que Caldas no ambiciona otra cosa que instruirse y ser útil; no quiere rentas sino honor y el dulce placer de servir a sus semejantes. Pero no puede hablar con igual firmeza cuando se trata de los conocimientos necesarios para hacer con ventaja este viaje. Conoce la escasez de sus luces, sabe que se reducen a una tintura de matemáticas, de botánica y de física; pero sabe también que tiene un amor ardiente a la sabiduría, un deseo devorador de instruirse, que irá al Polo; que arrostrará todos los horrores de la zona glacial y de la tórrida; que atravesará con coraje los desiertos espantosos de la Arabia por seguir al mártir voluntario del galvanismo.» (2).

I preveient les dificultats del seu propi projecte, per no tornar al seu isolament, que constreny els seus treballs i els seus estudis, demana al venerable savi:

---

(1). *C.* de *C.* pags. 119 i 120.—(2). *C.* de *C.* pag. 124.

«...¿No debo tener fundadas esperanzas de ir a formarme en Santafé, en el templo de Flora y bajo la dirección de su hijo amado? La pregunta que hizo usted a mi querido amigo Pombo, concebida en estos términos: ¿qué nacemos para traer a Caldas a Santafé?, me ha llenado de regocijo, ha hecho renacer en mi corazón la esperanza lisonjera de que tal vez la humanidad de usted proporcionará un destino análogo a mis ideas para sacarme de la oscuridad y de la ignorancia en que vivo. Todo lo debo esperar de la alma generosa, humana y sabia del ilustre Mutis.» (1).

D'aquells plets que tenien en joc interessos de la família i propis i que el feren anar a Quito, ni se'n devia recordar!

L'AJUT DELS AMICS

En llargues míssives conta ple d'admiració i agraïment tot el que aprèn, tot el que fa al costat del geògraf i al costat del botànic que li obren llurs cuaderns i col.leccions i li deixen llurs instruments.

Però aviat el gaudi d'aquests benifets se li acabarà!

Sortosament Caldas, amb el seu caràcter, la seva intel.ligència i la seva perseverància, s'havia conquerit vertaderes amistats addictes i generoses. Tres dels seus amics de Santafé, tots tres popaianencs, el bon Santiago, junt amb Camilo Torres i Miquel de Pombo—aquests dos, nobles víctimes també dels «pacificadores» que truncaren la vida de Caldas—davant de la inseguritat d'obtenir l'ajut oficial per al viatge desitjat, s'adrecen als altres amics i coneguts obrint una subscripció per costejar-li les despeses a fi que les possibilitats d'estudi no es malmenin.

Quan Santiago Arroyo li escriu això i ell rep la lletra li arrenca llàgrimes:

«Cada correo es un golpe de generosidad, un ejemplo. ¡Ah! Santiago mío, qué bueno es usted conmigo, qué bueno es mi Miguel! ¡qué bueno es mi Camilo! ¿Para que envidio yo la suerte de ningún mortal? Poseo el amor y la amistad de este triunvirato de la virtud, y esto vale más que el dominio del universo. ¡Qué feliz soy teniendo a ustedes por amigos! Mi garganta se anuda, y comienzan mis lágrimas a empapar la carta de usted y la de Miguel. Mis amigos de Quito vieron mi turbación, y me retiré a un aposento solo con las cartas de ustedes; allí dí curso libre a mis lágrimas, y permití este desahogo a este corazón, teatro del amor y del reconocimiento. Doscientas leguas nos separan, y doscientos puñales atraviesan mi corazón. Jamás he pensado en ser Blanchart, y hoy miro el arte de este físico como el más necesario para mí, para dejar a Quito, volar a Santafé, unirme a mi Santiago, a mi Camilo, a mi

---

(1). *C. de C.* pag. 124.

Miguel. Esta imaginación me saca de mí mismo, caigo en delirio y comienzo a olvidarme de mí mismo. Es preciso reprimir a este corazón, es preciso hacer callar a esta alma abrasada, para poder hablar de otra cosa.» (1)

Però no podent altrament, és la ploma la que vola moguda per la mà nerviosa omplint les blanques cares del paper, dient que volia fer perenne el seu agraïment anomenant Perecia, Torrecia i Pombea les primeres plantes noves que trobi i exposant els molts profits que el viatge reportaria a Nueva Granada.

MUTIS APROVA I SUBVENCIONA EL VIATGE

Pel que hom veu, també Mutis es va engrescar amb el projecte. Es notable la generositat i el lluc d'aquest home perquè tot i trobant-se ja en la seva vellesa (per aquell temps havia complert sentanta anys) sense conèixer personalment a Caldas li posa una absoluta confiança, la qual cosa demostra que pels pocs treballs que d'aquest coneixia havia apreciat clarament el seu valer i la col.laboració valuosa que podia aportar a l'«Expedición Botánica». Per això la seva resposta al pla a seguir a Humboldt fou la remesa de «un cuantioso libramiento» i l'autorització d'acompanyar-lo si el Baró ho volia.

Cal imaginar amb el temperament de Caldas, amb el seu afany d'estudi i amb l'admiració que tenia pels dos savis estrangers la folla alegria que li devia causar aquesta missiva breu però pràcticament expressiva i generosa com totes les comunicacions que li envia Mutis.

«¡Ah! día 3 de abril de 1802, ¿te borrarás alguna vez de mi memoria? Este día, día glorioso y terrible, hará época en mi vida. A las dos de la tarde se aparece en mi casa un criado del Barón de Humboldt, me entrega un pliego, abro, veo este nombre: J. C. Mutis, mis lágrimas asoman, no puedo contenerme, beso esta firma respetable, leo ¡cielo santo! sólo tú eres testigo de lo que pasó en mi alma; mis ojos se aniegan; mi garganta se anuda; corro como loco; no hallo a un amigo a quién dar parte de mi felicidad y con quién disipar una parte del fuego que me abrasa; voy a casa de Humboldt, no le hallo; vuelvo a la mía; no atino, no puedo fijarme en nada; todo es amar a Mutis, todo es admirar su generosidad. ¡Qué cúmulo de ideas se me presentan! ¡Qué gloriosos trabajos los que voy a emprender! He aquí al mortal más feliz.» (2)

---

(1). *C.* de *C.* pags. 133 i 134.—(2). *C.* de *C.* pag. 147.

L'ESTRANYA NEGATIVA DEL BARO DE HUMBOLDT

Però aquesta alegria li havia de portar la més punyent desil.lusió El mateix Caldas descriu l'escena i el seu estat d'esperit a continuació del fragment que acabem de transcriure:

«Vuelvo a la casa del Barón; le hablo; pregunto por el sabio Mutis; por sus cartas. Me contesta este viajero con frialdad; me suprime el asunto principal; me lo niega directamente. En los prmeros momentos de mi sorpresa creo al prusiano. ¡Qué asombro el mío! Veo de letra del ilustre Mutis estas cláusulas que quedarán eternamente gravadas en mi corazón: «Se cumplirán los ardentísimos deseos de usted, si mi amadísimo el señor Barón de Humboldt nos franquea su consentimiento»: tengo en mis manos un cuantioso libramiento. Oigo de boca de este sabio joven: «no me dice nada el señor Mutis, no me ha escrito sobre el viaje de usted». ¡Qué distracción tan espantosa la de mi ilustre protector, decía dentro de mí! No puede ser: vuelvo a reconvenir y a preguntar, reconvengo con mi carta, con el libramiento. La fuerza de la verdad le oprime y me dice: «Mi amigo, yo he mentido a usted: el señor Mutis me habla a la larga del asunto, pero yo, que he resuelto el viajar solo, no quería dar a usted esta pesadumbre.» ¿Qué rayo, qué golpe tan terrible sufre mi corazón! Del colmo de mi gloria en un momento paso a la melancolía más profunda y a la desesperación. ¡Qué reflexiones tan espantosas me oprimen! Todo el vasto edificio de mis proyectos se desploma; todo desaparece como el humo. ¡Qué contraste el que se presenta a mi imaginación! Mutis, celoso amante de las ciencias, abre sus tesoros. Humboldt, amante de un desembarazo pueril, le oprime el modesto equipaje de Caldas, le parece complicado el aparato de una persona más. Mutis se pone en movimiento, escribe, empeña sus respetos por ilustrarme. Humboldt sacrifica mi fortuna, mi gloria a una comodidad imaginaria.» (1)

Es sorprenent i estranya aquesta negativa de Humboldt, sobretot si es té en compte que de primer antuvi, sense conèixer personalment a Caldas, solament per algun treball que ha vist en fa aquell elogi que l'interessat tramet ingènuament als seus amics i del qual és aquest fragment:

«¡Que ne férait pas ce jeune homme dans un pays où il y a des moyens, où il ne faut pas tout apprendre par soi même!» (2)

Un cop l'ha conegut personalment, no el lloa menys com es veu per aquest fragment d'una lletra de J. J. Pombo a Mutis.

«He sabido, en efecto, por Miguel, cuanto usted ha hecho por mi paisano Caldas. El Barón me habla de él con sumo elogio, y admira los progresos que

---

(1). C. de C. pags. 147 i 148.—(2). C. de C. pag. 150.

ha hecho en fuerza de su ingenio sin auxilios, medios, libros, ni instrumentos en las partes más sublimes de las Ciencias Naturales y Exactas. La compañía y el trato de dicho Barón le será, sin embargo, utilísima; a usted le seré, principalmente, deudor de sus adelantamientos en todo género; y espero que él sabrá corresponderle a tan generosos beneficios, y que el Reino saque muchas ventajas de su viaje con el Barón. Por mi parte, he contribuído en lo que he podido para que lo lleve a efecto, recomendándole a dicho Barón y a mis amigos en Quito, Lima y Panamá, y lo haré también a Méjico, Veracruz y la Habana, y le auxiliaré en lo que más pueda.» (1).

Volent a Caldas en la seva companyia, era la manera de fer-lo aprofitar de la cultura europea i que, deixant d'ésser un autodidacta, arribés a majors resultats amb els seus treballs pel major profit de la ciència i del coneixement d'Amèrica, en aquell període històric en què l'estudi del nou continent interessava als savis d'Europa.

LA PETICIO EL MOLESTA

El refús del Baró de Humboldt té massa importància per la Història del coneixement d'Amèrica i és massa cruel per al nostre biografiat perquè no tractem d'aclarir-ne el misteri fins allà on la documentació que coneixem ens ho permeti.

El savi prussià escrigué a Mutis tot seguit: no conec aquesta lletra que devia ésser de to un xic irat, segons es desprén de la resposta plena d'estranyesa i d'amabilitat que aquest li fa:

«¿Qué es esto, mi amadísimo Barón? ¡Qué! ¿Una propuesta hecha con la mayor sinceridad y franqueza será capaz de alterar nuestra constante amistad? ¿Tendría yo la culpa de que Caldas se hubiese aficionado con entusiasmo al ilustre Barón hasta pensar en seguirlo por las dos Américas? ¿Puedo yo proceder con mayor franqueza que la que indican las expresiones de mi carta, y remitir apertorias, para que Vd. las leyese, la respuesta y libranza a Caldas? ¿Y no sería mi verdadera intención agregarle un alumno que creí sería de su agrado? Rompa Vd. pues su silencio, y como si tal cosa no hubiese pasado, continúe Vd. correspondiendo a su amado amigo.» (2).

Aquest to que s'endevina és estrany en la correspondència de Humboldt que sempre és polit, fins i tot quan es queixa, i que té per norma mantenir bones relacions amb les persones que poden fer-li de corresponents i és més estrany amb Mutis al qual, segons deia, estimava.

---

(1). *C. de C.* pàg. 201.—(2). *B. de M.* pàg. 284. (L'ortografia és textual).

INCOMPATIBILITAT DE CARACTERS

Caldas explica al propi Mutis el motiu d'aquesta negativa així:

«Yo hablo con el hombre prudente y reservado que ocultará eternamente lo que voy a escribir: El carácter de Humboldt y el de Caldas son muy diferentes. El primero tiene una viveza que ya toca en inquetud, locuaz, amante de la diversión y de la sociedad; el segundo, con un fondo de activida, conserva un cierto grado de lentitud en sus operaciones, taciturno, de una vida un poco austera, y amante del retio; su semblante fecuentemente tranquilo, rara vez risueño, no salta, no canta, no corre, no lucha. Este es el origen, diga lo que quiera el Barón de Humboldt, de su negativa: así lo dijo a un amigo.» (1).

Tinguem en compte que tots dos són joves, o més ben dit, tots tres: Humboldt tenia trenta anys, Bonpland 29, i Caldas, 30 ó 31. No era pas l'edat que els separava; sinó el caràcter o potser millor el concepte que del viure tenien els dos europeus i el que tenia l'americà.

Aquest era profundament catòlic i de costums honestes. El sentiment religiós l'havia guardat i el seu amor a la Ciència l'havia distret de l'amor eròtic i fins de legítim.

Per això pot escriure amb veritat a Mutis bo i explicant el motiu de la negativa de Humboldt ço que segueix:

«Como yo he frecuentado la casa de este sabio, como hemos vivido un mes juntos en una bella hacienda, hemos tenido ocasiones repetidas de que él conozca mi diverso modo de pensar en materia de placeres. Cuando se hablaba de ellos yo no podia si no mostrar en mi semblante mi disgusto y en cierto modo mi indignación... violento hago a V. esta relación de conducta, pero hablo a mi padre, a quien debo hablar con sencillez, con franqueza... Si yo viviera en el paganismo, habría creído que Venus, irritada porqué no habia querido sacrificar en tantos templos como tiene en Quito, habia excitado esta borrasca contra mí; pero vivo en el seno de la verdad, reconozco una providencia paternal en esta negativa. ¿Quien sabe si mi ilustración sería a expensas de mis costumbres? Este es el momento en que comienzo a amar mis tinieblas. (2).

Aquestes paraules essent filles d'un sentiment cristià de soca i arrel, podrien semblar a qui no conegués bé l'home que les escriu dictades per la desl.lusió rebuda i per romandre en bona posició davant de Mutis i dels amics. Però Caldas ara i sempre és sincer. El seu cristianisme és racial i conscient alhora.

---

(1). *C.* de *C.* pag. 149.—(2). *C.* de *C.* pags. 154 i 155.

Estudiant com estudiem l'home tant o més que la seva obra, volem demostrar la nostra afirmació.

CALDAS PROFUNDAMENT CRISTIA

Mireu si aquestes paraules que traiem d'una lletra seva (20-IV 1804) no són pròpies d'un esperit vivificat per la fe:

«¡Qué suerte la nuestra, mi Antonio! ¿Nosotros hemos de sepultar a nuestros más caros amigos? Feliz la muerte que los dispensa a ellos de estos dolorosos oficios. ¿Qué nada somos? ¡Feliz usted que ya no piensa en sino en su Crucifijo! Si, mi amigo, un adorable Crucifijo es la gran medicina, es el remedio de todos nuestros males; sus pies son el depósito de nuestras penas, y en él sólo se pueden enjugar nuestras lágrimas. Si, mi Antonio, elevemos nuestro espíritu sobre la carne, fijemos nuestras miradas más allá del sepulcro, ensanchemos nuestros proyectos hasta la eternidad; miremos la vida como un sueño, pongamos con S. Pablo nuestra gloria en Jesucristo Crucificado. Así ¡qué grandes somos! La muerte, este termino fatal, este *terrible* de los paganos y del libertino, es el término de nuestros males y principio de nuestras felicidades. Pero yo predico, mi Antonio. Usted tendrá la bondad de perdonarme estas cláusulas como la pinta de mi corazón afligido por el mejor de mis amigos.» (1).

I podriem transcriure altres fragments semblants sobre la vida i la mort extrets de la correspondència que coneixem.

Tractant de l'educació cristiana escriu al seu amic Antonio Arboleda:

«¡Dichoso usted, mi amigo, que puede perpetuar y reproducir la virtud sobre la tierra! Sus cenizas estarán heridas, tal vez su nombre habrá desparecido para siempre, y, no obstante, se ejecutarán acciones virtuosas por sus últimos descendientes, debidas a su virtuoso padre. Esta es la sólida gloria del matrimonio y la que debe llevar usted con alegría al sepulcro. Dichoso usted, lo repito, a quién la Providencia ha puesto al frente de una familia afortunada, que es el autor de la felicidad de toda ella.» (2).

Les poques lletres que dels seus amics coneixem parlant d'ell ens el retraten també com un jove de costums purs i profund cristià.

José Ignacio de Pombo, parlant a Mutis del seu propòsit de què un fill que tenia a Barcelona estudiant Matemàtiques v[illegible] ropa ben acompanyat, diu:

---

(1). *C.* de *C.* pag. 313.—(2). *C.* de *C.* pag. 249.

«Y quiero que estudie la química y que viaje por Europa con algún compañero que le sirva de mentor. ¿Quién mejor que Caldas, que a los superiores talentos y conocimientos que tiene, junta la práctica de todas las virtudes morales y cristianas? Su exactitud, su amor a los hombres y a las ciencias, su moderación y pureza de costumbres, su patriotismo, su celo e infatigable aplicación, su buen juicio y, finalmente, su religiosidad en una edad tan temprana, lo hacen seguramente hombre extraordinario.» (1).

HUMBOLDT I L'AMBIENT DE QUITO

Així era Caldas. I Humboldt? Aquest savi eminent era un home de món a la manera europea del temps de la Revolució i de l'Imperi. Va romandre solter tota la seva llarga vida. Altrament, no devia pas ésser un dissolut quan va viure fins els noranta anys, produint un treball científic abundant i valuós, essent el creador d'una nova ciència, la Geografia física i prenent part, passada la seixantena, en una exploració científica al centre de l'Asia.

Cert és que trenta anys abans quan féu el viatge a les regions equinoccials del Nou Continent era al ple de la joventut.

Tant a Cartagena, com a Santafé com a Popayan, convisqué amb gent colonial, morigerada, seriosa i plena d'amor per les ciències. Com a perfecte home de món, s'emmotlla a llurs costums i no dóna res a dir. Però a Quito es troba amb un altre ambient. Prou que ho diu Caldas:

«El aire de Quito está envenenado; no se respiran sino placeres, los precipicios, los escollos de la virtud se multiplican, y se puede creer que el templo de Venus se ha trasladado de Chipre a esta ciudad.» (2).

El mateix Humboldt ho deixa entreveure en aquest fragment d'una lletra al seu germà Guillem:

«...Malgré ces horreurs et ces dangers (els perills dels terratrèmols i erupcions) dont la nature les a environnés, les habitants de Quito sont gais, vifs et aimables. I eur ville ne respire que la volupté et le luxe, et nulle part peut-être il ne regne un goût plus décidé et plus général de se divertir. C'est ainsi que l'homme s'accoutume à s'endormir paisiblement sur le bord d'un précipice...»

De més, tot el temps que el Baró i Bonpland estigueren a Quito foren els hostes de Montufar, el marquès de Selvaalegre del qual escriu Humboldt en la mateixa lletra:

---

(1). *C.* de *C.* pags. 205 i 206.—(2). *C.* de *C.* pàg. 153.

«...le Marquis de Selvaalegre avait en la bonté de nous préparer une belle maisón, qui, apréstant de fatiques, nous offrait tontes les comodités que l'on pourrait desirer a Paris on a Londres.» (1).

El fill del Marquès, Carles Montufar, pel que diu Caldas, devia ésser un cràpula i junt amb altres companys seus s'emporten els dos joves estrangers, els quals s'obliden bon xic dels seus estudis.

Caldas ho explica així:

«Entra el señor Barón en esta Babilonia, contrae por su desgracia amistad con unos jóvenes obscenos, disolutos; le arrastran a las casas en que reina el amor impuro; se apodera esta pasión vergonzosa de su corazón, y ciega a este sabio joven hasta un punto que no se puede creer. Este es Telémaco en la isla de Calipso. Los trabajos matemáticos se entibian, no se visitan las pirámides, y cuando el amor a la gloria reanima a este viajero, quiere mezclar sus debilidades con las sublimes funciones de las ciencias. Mide una base en la llanura de Quito, aquí viene el objeto de sus amores, o el de los cómplices de sus fragilidades. A veces compadezco a este joven, a veces me irrito.» (2).

DETALLS DE LA VIDA INTIMA DELS DOS SAVIS

Ja hem dit que tenim a Caldas per un home sincer, però no el tenim pas per infal.lible en els seus judicis, i menys en aquestes circumstàncies en les quals la desil-lusió que ha rebut, trasbalsant-li els sentiments, l'havia d'ofuscar portant-lo a carregar els conceptes. Rebaixem-ho, doncs, però no massa, si hem de tenir en compte alguns detalls que hem pogut esbrinar de la vida dels dos savis europeus.

Sabem que Bonpland, als quaranta anys, a França, vol casar-se contra el parer de la seva família amb una dona de vint, que s'ha de divorciar; i sense que s'hagi pogut saber si s'hi casà o no, se sap, però, que per incompatibilitat de caràcters, es separen dissimuladament, uns anys més tard a Buenos Aires. I a través de la seva vida bon xic desventurada, a seixanta nou anys en les praderies de l'Uruguay constitueix (2) «une autre famille à la mode du pays» com diu molt benèvolament un biògraf seu. I sabem també que Humboldt, assabentat d'aquesta manera de viure del seu company d'altres temps, l'aprova totalment. Ho diu ben clar en una lletra que li dirigí l'any 1853.

---

(1). *C.* d'*H.* pag. 135.—(2). *A. B.* pag. LXXXIII.

«J'ai ne point été á Paris depuis Janvier 1848.—Les intimes liaisons que j'ai eues avec madame la duchesse d'Orléans m'empêchent de paraître aux Tuilleries, (Napoleó III acabava d'ésser proclamat Emperador dels francesos) comme aussi la chaleur que tu me connais pour de libres institutions. Je n'ai jamais été de ceux qui aient pui croire que tu te laisserais tenter, mon cher et excelent ami, par l'aspect de l'Europe actuelle, de quitter un magnifique climat, la végétation des Tropiques, «et l'heureuse solitude, au milieu d'affections domestiques que j'approuve beaucoup.» (1).

Si així pensaven i així obraven aquells homes mig segle més tard, a una edat (tots dos anaven per la norantena) en la qual l'home rectifica tots els errors de la seva vida passada, és, doncs, versemblant que aquest concepte purament materialista de la conducta privada hagués estat el guiatge de la seva joventut, i en conseqüència, aquests mals exemples de la vellesa ens fan creure també en la versemblança d'aquella vida desordenada descrita i blasmada per Caldas.

PER QUE NO VOLDRIEN LA COMPANYIA DE CALDAS

Hom comprèn doncs, perquè Humboldt no volgués per company aquell jove de caràcter, de costums i de sentiments morals tan diferents dels seus. Perquè, altrament, la raó que el Baró dóna de voler viatjar sol fou desmentida per ell anat-se'n junt amb el seu company de disbauxes, el jove Carles Montufar, que aprofita l'avinentesa per anar a seguir estudis militars a Espanya. Cert és que Humboldt i Bonpland tampoc no podien refusar aquell company havent-les hostatjat tan esplèndidament el seu pare durant llur estada a Quito. De més el Montufar tenia l'avantatge, sobre el seriós i intel-ligent popaianenc d'ésser un agradós company de camí i de platxeri, sense cap propòsit de fer estudis científics que vinguessin a desflorar el coneixement d'aquelles regions equinoccials per les quals havien sortit ells d'Europa.

Però, tot i això, el Baró podia haver donat una excusa polida per no acceptar la proposta de Mutis i si Humboldt empra un to d'home molestat deu ésser ben segur per tallar de cop tota possibilitat que Mutis o Caldas insistissin en la demanda, ferm com estava en què la glòria i el profit del seu viatge fos per ells dos que s'hi havien arriscat.

---

(1). *A. B.* pag. 235.

DARRERES ATENCIONS A CALDAS

Humboldt després de la seva negativa estigué més amable que mai amb Caldas, per tal d'esborrar el mal efecte que li hagués fet, i Caldas per la seva part s'hi mantingué en harmonia; però dins una reserva prudent que naturalment no escapa a la perspicàcia del Baró, que volgué vèncer-la. Aquell s'excusà d'acompanyar-lo en l'ascensió al volcà Pichincha (que domina de prop de 2.000 m. l'alta planícia de Quito, la qual està a 2850 m. sobre el nivell del mar); però Humboldt, aprofitant l'avinentesa d'una segona excursió, insistí. Es interessant el fragment que transcrivim en el qual, bo i explicant l'ascensió, es troba una equanimitat de sentiment i de judici.

«Creyó el señor Barón que eran efectos de mis sentimiento por su negativa, y procuró de todos modos contentarme, de modo que al fin de su mansión en Quito me ha hecho mil expresiones, visitas, elogios, y procurando dejarme satisfecho. Yo le amo, pero he sentido este desaire, que no curará con nada este sabio.

Pasó un día personalmente a convidarme para una segunda subida a Pichincha, ponderándome la importancia de ver de cerca a este volcán. Esta habría sido la ocasión de explicarme con él; pero no quise, acepté el convite y lo seguí. Jamás me pesará haber hecho esta pequeña expedición. ¡Qué espectáculo! Figúrese usted una boca de cerca de 2.000 varas de diámetro, cuyos bordes destrozados y negros presentan la imagen del «Chaos»; que a quinientas o seiscientas varas de profundidad se ve elevarse una llama azul con mucho humo; que de rato en rato tiemblan las rocas. Apenas hay por dónde acercarse a este lugar de horror y de espanto, que no se vea al observador cercado de peligros. Es necesario subir sobre la nieve, por que toda la boca está cercada de ella, y en más de una parte se forma en falso entre dos rocas vecinas. Yo he visto el Barón en punto de perecer, y dar sus pasos sobre una bóveda de nieve en la orilla del precipicio. Un indio que le precedía libró esta preciosa vida de la muerte. Yo seguía de cerca al Barón, y los dos fuímos los primeros que tomamos la cima. Este viajero tiene coraje, pero lo ví temblar en la extremidad de la roca. Yo partía con él el peligro, no menos temeroso; le ayudé a hacer la observación del barómetro, y descendí. Mr. Bonpland cayó en deliquio tres veces, y me acordé que éste me había dicho que no se me llevaba a Lima y Méjico por débil. Tuve la satisfacción de que viese el Barón que no era dama y sabía escalar las montañas más terribles...» (1).

El que és curiós, és que Humboldt en la mateixa lletra adreçada al seu germà Guillem, citada abans, dòna compte d'aquesta ascensió en aquests termes:

---

(1). *C. de C.* pags. 168 i 169.

«Après avoir visité cette montagne seul, j'y retournai deux jours après accompagné de mon ami Bonpland et de Charles de Montufar, fils du marqués de Selvaalegre. Nous étions munis de plus d'instruments encore que la première fois, et nous mesurâmes le diamètre du cratère et l'hauteur de la montagne. Nous trouvânes à l'un 754 toises, et à l'autre 2.477. Dans l'intervalle de deux jours qu'il y eut entre nos deux courses au Pichincha, nous eûmes un tremblement de terres très fort a Quito. Les Indiens l'attribuerent a des poudres que je devais avoir jetées dans les volcans...» (1).

Com es veu, de Caldas no diu res i en canvi cita a Montufar; omissió i cita que trobem repetides en algunes altres lletres del viatge. Quin interès podia tenir el nom d'aquell per la gent d'Europa? I en canvi, Montufar, company de camí i fill de l'hoste generós, que devia veure escriure la lletra no podia pas ésser callat!

ACABA UN PERIODE DE LA VIDA DE CALDAS I ALTRE COMENCA

Mig any de relació i de treball amb Humboldt i Bonpland tanca al nostre entendre el període de formació de Caldas.

El tracte amb els dos savis europeus ha donat al solitari estudiós americà una certa seguretat del propi valer, perquè li ha permès de controlar els seus treballs i els seus coneixements amb una mesura de valor conegut. Fins ara havia tingut el llibre per mestre, però mestre inexpressiu que no pot ésser interrogat. L'atzar li ha emmenat els dos viatgers exploradors i s'ha pogut ben aprofitar de llur companyia com un mestratge viu i pràctic. Ha vist com treballaven aquells homes de ciència i fins i tot amb criteri personal els ha criticat.

Ara més segur de sí mateix comença el periode de producció; li ajudarà Mutis agregant-lo a l'«Expedición Botánica» i encarregant-li després a Santafé, la direcció de l'Observatori Astronòmic que li farà construir.

Desgraciadament, aquest període, que es presenta ple de promeses, serà estroncat ben aviat.

Els esdeveniments polítics i revolucionaris que han de transformar el «Virreinato de la Nueva Granada» en la «República de Colòmbia», el treuran del treball científic i el portaran, mogut de l'afany d'alliberar la seva terra, als estudis d'enginyeria militar.

Aquest amor a la Pàtria, tan lloable en tots els homes, el pa-

---

(1). *C. d'H.* pags. 138 i 139.

garà amb la seva vida a mans d'uns generals enviats per aquell rei que fou capaç de tantes traïdories per no haver-se estimat més que a sí mateix. La Ciència i l'Amèrica no podran oblidar mai, però, que una estúpida tirania els arrabassà una vida prometedora en el bo del seu fruitar.

L'exposició i estudi d'aquest nou període de la Vida de Caldas, serà la segona part d'aquest treball.

PAU VILA'

L'ESFORÇ D'ORGANITZACIÓ DELS CATOLICS FRANCESOS

UN any de pressa ha passat d'ençà que fent ressò a la declaració ple d'amenaces que el gabinet Herriot llençava en prenent el poder l'endemà de les eleccions de l'11 de maig de 1924, el Govern comminava d'expulsió les monges Clarisses d'Alençon i d'Evian. A aquesta amenaça els catòlics respongueren amb la resistència i la guerra religiosa vingué, provocada pel *Cartel* de les Esquerres, destruint la unió nacional que la guerra havia forjada. Aviat, a Valence Mr. François Albert, ministre d'Instrucció Pública, atacava els jesuïtes; a Tours Mr. Chautemps llençava les tropes anticlericals a l'assalt de l'Església catòlica, i a la reobertura de les Cambres, el Ministeri posava en execució la supresssió de l'ambaixada prop del Vaticà, anunciada en la declaració del mes de juny. Per altra banda, no havia evitat cap ocasió de ferir els sentiments dels catòlics, de rependre la liquidació, aturada des del mes d'agost de 1914, dels béns expoliats en virtut de la Llei de Separació, de burxar els religiosos tornats a entrar a França per incorporar-se a la mobilització.

Davant del renovellament d'una persecució que hom donava per finida, havien, com tantes vegades passades, els catòlics de França d'anar els uns per ací, els altres per allà? Quan, a les darreres eleccions que havien posat en pugna partidaris i adversaris del Bloc Nacional, la qüestió religiosa no s'era posada, i tots els partits havien semblat d'acord a destriar-la de la lluita electoral, continuarien els catòlics deixant-se bromejar, acceptant d'ésser tractats com a ciutadans de segona zona, d'ésser ells qui pagarien sempre amb alguna llibertat o alguns béns la victòria de tal o qual partit polític? Si els radicals arriben al poder reprotxen injustament l'Església d'haver-los combatut i es vengen d'injúries que ells li han fetes. Els moderats arriben al poder, aleshores demanen als catòlics, membres de llur majoria, que no els compliquin la tasca necessària de pacificació dels es-

perits amb demandes inoportunes, diuen. D'aquesta manera primer durant la guerra, de 1914 a 1918, després durant la darrera legislatura de 1919 a 1924, els catòlics no varen reclamar de cap dels Ministris que se succeïen la modificació legislativa de lleis votades temps enrera en èpoques de lluita. Es contentaven que aquestes lleis no fossin aplicades; acceptaven que el Govern i Roma discuteixin l'aprovació d'associacions diocesanes; secundaven el Vaticà i llurs Bisbes en llur voluntat d'una unió en la llibertat recíproca dels dos poders: l'Església i l'Estat.

Les amenaces del gabinet Herriot canviaren les coses. De vint anys ençà els catòlics de França havien après moltes coses: que el destriament dels esforços i la dispersió de les forces menaven a la desfeta segura, que havien romàs la part viva de la nació la qui fa les llars i les omple de fills, la qui treballa sense defalliment i economitza sense parar. Han vist els poders més hostils adressar-se a llur abnegació, sol·licitar llur concurs, reclamar per a la victòria de la França i la consolidació financiera de la pàtria llurs aportacions quasi ilimitades. Els catòlics han fet la guerra, han vist que al front o al darrera, a les trinxeres o als hospitals, llur moral vinculada a les divines certeses era el sosteniment, el puntal del moral d'altri. L'Església ja no tenia béns, no arriscava res en la nova batalla que se li oferia, a tot estirar que alguns religiosos tolerats haguessin de tornar a passar la frontera. I encara, els qui eren vinguts a terres franceses, havien estat tots o bé capellans castrenses o bé soldats. No s'hauria trobat ningú per expulsar-los. Però no devia França, a l'hora tan perillosa de la convalescència d'una gran guerra que ha anemitzat momentàniament el seu capital humà i posat en perill la seva riquesa nacional, fer l'economia d'una guerra religiosa? Tot dient-se, tot mostrant-se decidits a no tolerar noves persecucions, tot afirmant llurs forces, els catòlics no obligarien un govern sectari a respectar-los, no evitarien a llur pàtria els esquinços interiors?

Es trobà un home qui es donà tot a aquesta obra en la qual abans s'havien gastat debades tants catòlics eminents: el general de Castelnau. Tenia el prestigi del general victoriós, havia salvat Nancy a les hores difícils de 1914 amb la victòria del Gran Coronat; cap d'Estat Major del general Joffre, era un dels organitzadors de l'exèrcit francès, l'havien adorat totes les tropes i tots els cossos. Sovint hom havia parlat d'ell per al bastó de Mariscal, però deien que els maçons s'havien oposat sempre que l'hi donessin. Clémenceau va anomenar-lo un dia «caputxí montat», i no va gosar ni a l'hora de la victòria passar per damunt dels prejudicis de la colla que el voltava i donar al gran cabdill la recompensa suprema. De més tres fills seus havien

caigut al camp d'honor, i al prestigi de la glòria es juntava una aurèola de respecte, feta pel dolor de pare, cristianament suportat.

D'acord amb els Cardenals i arquebisbes de França, el general de Castelnau, a *l'Echo de Paris* de 31 d'octubre de 1924, llençava la crida que determinava la creació de la *Federació Nacional Catòlica.*

Havent enumerat el balanç dels atacs de què, feia mig segle, particularment de juny de 1924 ençà, els catòlics francesos eren víctimes, el general de Castelnau escrivía:

«A veure, ens hem de limitar a salmodiar les profecies de Jeremies?» «En lloc de lamentar-nos, actuem, doncs.»

«Ja es veuen les Lligues de Defensa ací i allà, al Nord i al Sud, a Llevant i a Ponent de França. Però aquestes lleves parcials i en certa manera esporàdiques són exposades a viure com les roses, un matí. Era que la força catòlica no existia a França?

«Si les lleves parcials d'on acabo de parlar són exposades a l'eixorquia, és que manquen de certs elements essencials que condicionen la puixança efectiva, la puixança d'acció: el colze a colze, la cohessió, la disciplina, la unitat.»

«Cal realitzar com més aviat millor les condicions en l'interès d'una defensa religiosa, social i nacional que volem que sigui activa i temible, contra l'enemic de la nostra fe i de la nostra llibertat.

«Aquest enemic, el coneixem, la secta maçònica...»

La veu del general fou escoltada. Organitzacions diocesanes, associacions nacionals d'acció o de defensa religiosa s'adheriren de seguida a la Federació naixent. A l'Assemblea General que es tenia el 18 de febrer de 1925, vuitanta diòcesis eren representades de vuitanta cinc adherides, és a dir totes les diòcesis de França. Hem de citar les grans Associacions nacionals? No podrem donar més que una enumeració incompleta, però té la seva eloqüència: Comitè de defensa religiosa, Societat general d'educació i d'ensenyament, Federació de les Associacions catòliques de caps de casa, Unió catòlica de la França agrícola, Associació catòlica de la Joventut Francesa, Antics socis de la Joventut Catòlica, Federació d'Estudiants catòlics, Societat bibliogràfica, Unió de Metges catòlics (Sant Cosme i Sant Damià), Unió del Personal catòlic dels Dependents de Ferrocarrils, Unió catòlica del Personal de les Borses, Banques i Segurs, Unió Catòlica de Dependents de cases de Novetats, Federació d'Associacions familiars, Associació de «Notre-Dame de Salut», Lliga Patriòtica dels Francesos, Lliga de les Dones Franceses, Unió «des Davidées», Escola Normal Social...

Mai encara no s'era vista una semblant embranzida generalitzada en una unió semblant.

Evidentment sobre el terreny d'una entesa catòlica és com pot organitzar-se la més gran massa d'homes resolts a defensar l'ordre social i cristià contra les maquinacions sectàries i l'assalt dels revolucionaris. El treball en aquest punt ha estat general de seguida, ràpid com un regueró de pólvora, enèrgic i coronat amb l'èxit.

Durant els tres primers mesos, 392 mitings de gran volada eren organitzats als grans centres, sense comptar innombrables reunions parroquials o d'altra mena. Atenyien prop de quinze cents mil homes.

Tot França participava al moviment. La campanya havia començat per l'Alsàcia i la Lorena. Enèrgica i viril continuava a tot el país. Pel Nord, a Lille, Valenciennes, Arras, Amiens, Boulogne, Tourcoing, etc... Pel Noroest, a Rouen, Flers, Avranches, Lisieux, etc... Pel Oest, a Rennes, Quimper, Saint-Brieux, Poitiers, le Falgoet, Cholet, etc... Pel Centre, a Tours, Nevers, Moulins, Autun, Clermont-Ferrand, etc... Pel Est, a Estrasburg, Metz, Besançon, Belfort, Epernay, Soissons, Reims, Vesoul, etc... Pel Sudest, a Lió, Avinyó, Valence, Aix, Mersella, Chambéry, Tolon, etc... Pel Sudoest, a Burdeus, Montpeller, Baiona, Pau, etc. ..

Algunes d'aquestes manifestacions foren d'una puixança incomparable pel nombre i l'entusiasme pacífic, però ardent i resolut dels oients. A Quimper 20.000 homes es reunieren el dia 7 de desembre, sota la presidència de llur bisbe. L'endemà al Falgoët eren 50.000. El dia 1 de febrer 30.000 homes es compten a la reunió de Saint-Brieux, presidida per Mgr. Serraud i el general de Castelnau. A Baiona, 21.000 assistents, sota la presidència de Mgr. Gieur i de mossèn Bergey, diputat de la Gironda, reclamen l'abrogació de les lleis laiques. El mateix fan a Lió 20.000, altres 18.000 a la Roche-sur-Yon a Vendée, i 18.000 bearnesos a Pau. Són 12.000 a Burdeus el dia 14 de desembre, 12.000 a Nancy el 18 de gener, 12.000 a la Rochefoucauld el 30 de novembre, 12.000 a Montpeller el 9 de novembre, 10.000 a Montauban el 20 de novembre, 10.000 a Cholet el 23 de novembre, 8.000 a Perpinyà el 21 de desembre, 8.000 a Mende el 26 de novembre, 7.000 a Rodez el 26 d'octubre, 7.000 a Lille el 27 de novembre, 6.000 a Reims el 21 de desembre, 6.000 a Aix el 18 de gener, 14.000 a Flers el 25 de gener. I els mesos que segueixen d'altres lleves semblants tenen lloc. Assenyalem les més colpidores. El dia 1 de març a Nantes 8.000 homes, el 15 de febrer 45.000 a Rennes, el 23 de març 40.000 a Vannes, 25.000 a Laval, 12.000 a Verdun, 18.000 al Mans, el dia 13 d'abril 50.000 a Nancy, el 19 d'abril 31.000 a Tolosa, el 13 d'abril 20.000 a Bergerac, el 5 d'abril 15.000 a Angulema, etc...

I què volen aquestes imposants masses de catòlics?

De primer unir-se, ajuntar llurs forces disperses a fi d'ésser en

realitat davant el país la puixança que haurien d'ésser. Es tracta de fer escac a la dominació anticristiana que treballa eficaçment en la disgregació progressiva hàbilment calculada de totes les forces socials, morals i religioses, injectant insidiosament als esperits sota espècie de novetat les doctrines més dissolevtns de l'ordre social cristià.

Quin és l'objectiu de les noves unions, del moviment catòlic actual? Defensar, conquerir, restaurar, heus ací el mot d'ordre que el general de Castelnau, amb els Cardenals i Arquebisbes de França, dóna a tothom. Defensar tots els drets catòlics atacats per una majoria sectària plena d'odi els drets dels Alsacians i Lorenesos, als quals fou solemnialment promès el respecte de llurs llibertats religioses, els drets de les relacions amb el Vaticà, els drets de les associacions religioses, els drets de l'ensenyament lliure contra el monopoli de l'Estat i de l'escola única, els drets de la vida de la família afectada diversament i mortalment per les lleis laiques, els drets dels fills.

Volen conquerir totes les llibertats legítimes que de cinquanta anys ençà les unes després de les altres han estat injustament destruïdes, llibertat d'ensenyament per als religiosos; llibertat d'associació per a les congregacions, la llibertat de la caritat contra el monopoli de l'Estat; la llibertat de consciència per als funcionaris. En una paraula perseguir el gran pla de restauració de l'ordre social cristià dins la família, la nació, l'Estat.

* * *

La Federació Nacional Catòlica és, doncs, un partit polític? Ah, no. El general de Castelnau ha parlat molt net: «Lluny de nosaltres, ha dit des de la primera declaració, la idea de crear un partit polític. Es tracta de crear un grup coherent, que farà política religiosa com d'altres volen fer o fan des d'ara, política familiar, agrícola, vitícola, etc... Serà de la seva missió presentar les seves reivindicacions als partits polítics pròpiament dits, com les Lligues de Famílies nombroses, les Unions agrícoles, els Sindicats vitícoles o d'altres tiren o tiraran cap a llurs interessos els partits polítics d'avui o de demà.» I a fi que cap equívoc no subsisteixi en aquest punt, el Cardenal Dubois, Arquebisbe de París, aplicant la resolució dels Cardenals i Arquebisbes de França adoptada en llur Assemblea del mes de febrer de 1925, escrivia el 29 de novembre darrer al general de Castelnau una lletra on es llegeixen les línies següents: «Així la Federació Catòlica tindrà a complir una missió cívica. Sota reserva de la salvaguarda dels principis que són a la base de tota reivindicació catòlica, aquesta missió deu pertànyer als laics:

en això són qualificats per actuar sota llur pròpia responsabilitat. Però que ningú no s'equivoqui pertocant al sentit d'aquesta acció. Amb raó ho haveu dit, mon general, la Federació Nacional no farà política, ni política dinàstica, ni política de partit. Es mantindrà sempre per damunt de tots els partits. Els seus membres resten lliures de fer-se dels uns o dels altres. Que no es pensin constituir un partit nou, un partit catòlic.»

El que volen és fer triomfar en les institucions, en les lleis i els costums, els principis de la vida catòlica. Es defensar-los contra tot atac, bo i emprant per això tots els mitjans legals: demandes, delegacions, peticions, premsa, conferències, etc... Res no negligiran per fer-se sentir sobre el Parlament i l'opinió.

«Però—afegia el Cardenal Arquebisbe de París—que hom ho vulgui o no, arriba un moment que la defensa catòlica deu fer-se en el mateix terreny on és produït l'atac: el terreny polític. No és prou de protestar contra les lleis dolentes; cal modificar-les. I com assolir-ho, si no per una pressió d'ordre parlamentari, ordenada, viventa? No tenim aquest dret nosaltres, els catòlics, com tots els altres ciutadans francesos? Fóra una mala gràcia de fer-nos-en retret, si pretenïem exercitar-lo. Amos dels nostres vots, no els donarem sinó a homes favorables a la nostra causa.»

L'actitud política de la *Federació Nacional Catòlica* per consegüent és clara, simple, neta. La *Federació* no és cap partit, es recruta permig de tots els catòlics, a qualsevol partit que pertanyin; s'adressa a tots els homes de bona voluntat, que siguin dels partits que siguin. Als uns diu: vet ací les lliberats essencials a les quals té un dret amb els catòlics l'Església de França, qui són els qui volen ajudar-nos a conquerir-les i a defensar-les? Diu als altres: Esteu decidits a atorgar o a respectar aquestes llibertats, aquests drets? Si sí, compteu amb els nostres vots. Si no, no us estranyeu que els nostres vots no siguin per vosaltres.

La *Federació Nacional Catòlica* és un agrupament d'acció i de defensa essencialment religiosa. No pretén de cap manera resoldre els problemes que concerneixen el governament dels Estats i que responen a l'activitat normal de cadascun dels partits o agrupacions polítiques. No pretén de cap manera que pel fet d'una adhesió personal o corporativa a la seva organització federal, hom cessi de poder ésser membre de l'un o de l'altre dels partits polítics, com si es tractés d'agrupaments rivals i de caràcter idèntic.

«Evidentment—deia, molt just, el P. Yves de la Brière en un article d'*Etúdes*—hom no pot ésser alhora reialista, plebiscitari, re-

publicà lliberal, republicà d'esquerra, radical socialista, socialista unificat o comunista. Però hom podrà perfectament ésser de la *Federació Nacional Catòlica* per collaborar-hi a l'acció i a la defensa religiosa, i ensems ésser d'un o altre partit polític per propagar tal o qual concepció legítima del governament de l'Estat.»

Es clar que no es pot tractar, no es tracta, en el pensament del P. de la Brière, com de la *Federació Nacional Catòlica*, sinó de partits que respecten la família, la propietat, la pàtria, la religió.

Aquestes distincions, alguns estrangers fins i tot diran aquestes subtilitats, era menester de fer-les. Si no ho fossin estades, és probable que la *Federació Nacional Catòlica* s'hauria mort tantost nada. Es que els catòlics francesos són profundament dividits políticament parlant, l'esperit de crítica i de lluita continua en estat latent, per bé que cada cop menys a cada generació, entre els que el segle XIX.è anomenava intransigents i liberals. Aquestes divisions, aquestes lluites, aquestes malfiances tenen causes múltiples que quasi totes pertanyen a la més pròxima i a la més llunyana història. Un dia provaré d'exposar-les i analitzarles, car la vida catòlica francesa no es pot comprendre sense elles; aquí es troben les raons dels nostres fracassos, de les nostres desfetes electorals. Per això també en els catòlics francesos existeix una desafecció molt gran pels mètodes polítics. Un problema molt vast que a les acaballes d'aquest article no puc fer més sinó insinuar.

La tasca urgent era doncs d'agrupar tots els catòlics en un programa net i precís que no es pot prestar a cap discussió. Les escomeses de M. Herriot i del *Cartel* de les Esquerres han tingut aquesta virtut: que els catòlics, deixats d'ésser perpètuament les víctimes de les lluites intestines de certs partits polítics, se són redressats amb un esforç vigorós, han afirmat llur voler d'ésser respectats, anunciant llur irrevocable decisió de no tolerar més odioses agressions, aguantar injurioses i injustes amenaces. Han dit: prou! i a tots els grans centres, a tots els pobles ho han repetit amb convicció, sense inútils violències. Prou guerra religiosa, que hom deixi en pau els catòlics com tots els altres ciutadans. I molta de gent de seny han oït aquesta veu. El resultat d'aquesta demostració de puixança, d'aquesta mobilització de forces, no s'ha fet esperar gaire. El gabinet Herriot havia reclamat de les Cambres la supressió de l'Ambaixada prop del Vaticà. El gabinet Painlevé ha anunciat que mantindria l'Ambaixador. El gabinet Herriot havia començat la introducció de l'escola interconfessional a Alsàcia, el gabinet Painlevé ha aturat totes les mesures preses en aquest sentit i ha anunciat que no prendria cap decisió als països recuperats sense l'assentiment dels diputats de les dues províncies, hostils com és sabut, en llur quasi unanimitat a tota laïcització escolar.

El gabinet Herriot havia intentat l'expulsió d'algunes congregacions; el gabinet Painlevé des de la seva formació ha deixat tothom en pau.

Heus aquí doncs alguns resultats de l'acció coordinada dels catòlics. Un altre, també molt estimable s'és produït, car són tan bons franceoss com bons catòlics. Una distensió seriosa s'és produïda al país. I puix que hi ha ací un termòmetre de l'opinió pública, tant per l'abstenció dels catòlics l'emprèstit llençat en novembre-desembre de 1924 per MM. Herriot i Clémentel havia estat en perill, tant el novell emprèstit que es cobreix aquests dies s'anuncia com un èxit.

Es ben veritat que un país no pot refer-se i perseguir els seus brillants destins a través del món més que amb la unió estreta de tots els seus fills.

VICTOR BUCAILLE

Conseller Municipal de París

ENSENYAMENTS BÍBLICS I ECLESIÀSTICS

SAGRADA ESCRIPTURA

El poder del Crist i dels seus enviats

Sant Lluc X, 1-22

DESPRES d'això, el Senyor n'assenyalà també d'altres sentanta dos i els envià davant seu, de dos en dos, a totes les ciutats i llocs, on ell havia danar. (1).

I els deia:

—Moltes són les messes; però pocs els treballadors; pregueu, doncs, a l'amo de les messes que enviï treballadors a les seves messes. (2). Aneu: heus aquí que us envio com ovelles en mig de llops. (3). No us enporteu bossa, ni alforja, ni calçat, i pel camí no saludeu a ningú. (4). En qualsevulla casa que entrareu, digueu primer: Pau a aquesta casa. (5). I si allí hi ha un fill de pau, la vostra pau reposarà sobre ell, si no, tornará sobre vosaltres. (6). No us mogueu d'aquesta

---

(1) Aquests setanta dos enviats eren simplement deixebles, no pertanyien, ço és, al Col·legi apostòlic. La tradició hi veu els preveres actuals. Aquest fet devia escaure's a les darreries de la vida pública de Jesús, puix considerá els deixebles prou instruits en la doctrina del Regne per enviar-los a predicar-la per la Palestina.

(2) En comparança de la gran quantitat d'ànimes a evangelitzar són pocs els predicadors. Per això cal pregar a Déu que susciti entre el poble vocacions de sacerdot i de missioner.

(3) Dolorosa indicació de la mala acollida que tenia entre els jueus la doctrina del Regne de Déu i la que en general té sempre entre els homes, més que més entre els poderosos, tot aquell qui predica la veritat religiosa i la puresa moral.

(4) Recomanacions esguardants el desafecte als bnés terrenals i la confiança en la Providència que han de distingir el veritable missioner. La darrera és una hipèrbole per significar que no havien d'aturar-se a fer les llargues salutacions que s'estilaven entre els orientals.

(5) *Pau a aquesta casa*, fórmula de salutació acostumada entre els jueus.

(6) Hebraisme que vol dir: si aquella casa és digna de la pau.

casa, menjant i bevent el que tinguin ells; car el qui treballa té dret a la seva paga. (7). No aneu d'una casa en altra. I en qualsevulla ciutat, on entrareu i hi sigueu acollits, mengeu el que us serveixin, (8), i guariu els malalts que hi hagi, i digueu-los: El regne de Déu és prop de vosaltres. (9). Però en qualsevulla ciutat on entrareu, i no hi sigueu acollits, sortint pels carrers, digueu: Fins la pols que se'ns ha posat de la ciutat vostra, ens espolsem contra vosaltres; però sapigueu això, que el regne de Déu és prop. (10). Us dic que per Sodoma aquell dia serà més comportívol que per aquella ciutat. (11).

Ai de tu Corozain, ai de tu Betsaida; car si a Tir i a Sidó s'haguessin acomplert els miracles que entre vosaltres han estat fets, temps ha que haurien fet penitència, assegudes en cendra i cilici. Però també, per a Tir i per a Sidó serà més comportívol que per vosaltres. (12). I tu, Cafarnaum, fins al cel exalçada, fins a l'infern seràs estimbada. (13).

—Qui a vosaltres escolta a mi m'escolta, i qui a vosaltres rebutja a mi em rebutja; i qui a mi em rebutja, rebutja al qui m'ha enviat. (14).

I els setanta dos tornaren amb goig, dient:

—Senyor, fins els dimonis ens són sotsmesos en el vostre nom. Però ell els digué:

---

(7) El qui predica el regne de Déu és mereixedor del nodriment corporal, sense haver de distreure's guanyant-se'l amb altres treballs. D'aquí neix l'obligació que tenen els fidels de proveir-hi.

(8) Es a dir, no demaneu requisits, sinó mengeu el que espontaniament us ofereixin.

(9) Doble missió: guarir els malalt, do miraculós necessari en els principis de la predicació cristiana, i anunci de la proximitat del regne de Déu, resum de tota la predicació que els era encomanada.

(10) Conducta a observar amb les ciutats qui no volguessin rebre els enviats del Crist. L'espolsar-se la pols dels peus, bella i enèrgica imatge, significa ensems el deseiximent de tota responsabilitat i la reprovació de les ciutats ingrates, a les quals, altrament, es fa avinent qu el regne de Déu ve malgrat de llur refús, però no per a llur salvació, sinó per a llur càstig.

(11) Sodoma; una de les ciutats de la Pentàpolis que cremades amb foc del cel pel horrend pecat a què donà nom ella mateixa. El pecat de resistir a la veritat és qualificat de més greu.

(12) Corozain, Betsaida: dos poblats situats prop de Cafarnaum a la riba occidental del Tiberíades. Tir, Sidó: dues grans ciutats paganes de la vora del Mediterrani profundament corrompudes. Jesús afirma amb ciència divina que si haguessin sentit la predicació què es feu a Corozoin i a Betzaida, haurien fet penitència amb cendra i cilici, segons costum dels pobles orientals. Insisteix, doncs, el Senyor en el gran pecat que és la resistència a la proposició suficient de la veritat. Veure-la clarament i no rendir-s'hi, ans impugnar-la, és pecar contra l'Esperit Sant, delicte dificilíssim de perdonar. Per això diu el Senyor que al dia del Judici serà més indulgent amb la corrupció de tiris i sidonians que amb la obstinació dels habitants de Corozain i Betsaida.

(13) El lloc paral·lel de Sant Mateu (XI), 23) posa la primera part d'aquesta increpació en interrogant: *I tu; Cafarnaum, per ventura seràs exalçada fins el cel?* Els millors manuscrits grecs d'aquest lloc de Sant Lluc la posen també en aquesta forma que sembla preferible. Cel i infern no s'han de pendre aquí en sentit teològic, sinó d'honor humà. La desaparició completa d'aquesta ciutat, de la qual no es pot ni reconèixer el lloc és la prova del compliment d'aquesta profecia.

(14) Bella gradació que explica perfectament el caràcter de l'autoritat de Jesús i dels seus enviats. Resistir a aquests és, doncs, tant com resistir al mateix Déu.

—Jo em mirava Satanás caient del cel com un llamp. (15). Heus aquí que us he donat potestat de calcigar serpents i escorpins, i sobre tota virtut de l'enemic; i res no us farà mal. (16). Altrament, d'això no us gogeu, de tenir sotsmesos els esperits, sinó gogeu-vos que els vostres noms són inscrits en els cels. (17).

En aquella mateixa hora exultà en l'Esperit Sant i digué:

Lloança a vós Pare, Senyor del cel i de la terra, perquè haveu escondit aquestes coses als savis i als entesos i les haveu revelades als petits. Verament, Pare, puix així us ha plagut. (18). Totes les coses m'han estat donades per mon Pare; i ningú no sap qui és el Fill, sinó el Pare; i ningú no sap qui és el Pare, sinó el Fill i aquell a qui el Fill voldrà revelar-ho. (19).

I girant-se als seus deixebles, digué per ells:

—Benaurats els ulls que veuen el que vosaltres veieu. Car jo us dic que molts profetes i reis volgueren veure el que vosaltres veieu i no ho veieren, i sentir el que vosaltres sentiu i no ho sentiren. (20).

---

(15) Jesús respon a l'admiració dels seus deixebles per haver dominat els mals esperits, recordant la primera derrota que sofrí el diable en ésser llançat del cel, volent dir que és en virtut de Déu i no pròpia que ells els dominaven. Aquesta és la interpretació dels Sants Paros, a la qual contradiuen alguns exegetes moderns referint la caiguda del diable a la que li havien fet sofrir els deixebles en aquella ocasió.

(16) El Salvador els fa avinent que els ha donat una virtut més gran que la que ells es pensaven. Com es veu, hi enclou el poder sobre els mals físics *(serpents i escorpins)* i els mals morals *(tota virtut de l'enemic)*.

(17) Totes les benaurances d'aquest món, àdhuc les espirituals, no poden donar-nos el veritable goig, el qual només ve de l'assegurança d'atènyer el goig perdurable, significada aquí per la metafora de la inscripció del nom propi en el llibre del cel, ço és, en el cens de la Ciutat de Déu. Altrament, això no s'aconsegueix fent miracles, sinó complint els propis deures.

(18) Jesús és commogut d'alegria per la potestat que el Pare, per mitjanceria d'ell, havia donat als seus deixebles. Li en dóna gràcies i remarca com aquests dons de Déu no s'atenyen amb la saviesa d'aquest món, sinó amb la humilitat.

(19) Text de gran importàncla dogmàtica. La divinitat del Crist és evidentment afirmada per ell mateix, puix que s'atribueix una perfecta coneixença del Pare i l'exclusivitat per a revelar-lo als altres.

(20) Gran fou verament la benaurança d'aquells deixebles, els quals pogueren veure Jesús i contemplar els grans misteris de la Redempció, coses tan desitjades dels profetes i reis de l'Antic Testament. Aquesta benaurança ens toca també a nosaltres que posseim el Senyor i participem a ple doll dels fruits del seu sacrifici.

SANTS PARES I DOCTORS

Crec

Sant Tomàs d'Aquino

El primer que cal al cristià, és la *fe;* sense la qual, ningú no es pot dir *fidel* cristià.

La fe causa *quatre beneficis:*

1. El primer és que, per la fe, *l'ànima s'uneix amb Déu;* puix, per la fe, l'ànima cristiana contrau com unes esposalles amb Déu. (1).

Per això és que, quan hom es batejat, primer de tot confesa la fe quan diu: *Creus en Déu?* I es que el baptisme és el primer sagrament de la fe.

Per això diu Nostre Senyor (2): *El qui cregui i sigui batejat, se salvarà.* Puix el baptisme, sense la fe, no serveix de res.

Per això cal saber ben bé que ningú no és accepte a Déu sense fe (3).

Per això diu Sant Agustí (4): *On no hi ha el coneixement de la Veritat eterna i incommutable, la virtut, àdhuc unida a una conducta excel.lent, és falsa.*

2. El segon, perquè, per la fe, *s'inaugura en nosaltres la Vida eterna;* puix la Vida eterna no és altra cosa que conèixer Déu, com diu Nostre Senyor. (5).

Però aquest coneixement de Déu s'inaugura aquí per la fe, i es perfecciona en la vida futura, en la qual el coneixerem tal com Ell és (6). Ningú, doncs, no pot pervenir a la benaurança (que és el veritable coneixement de Déu) si primer no el coneix per la fe (7).

3. El tercer, perquè *la fe dirigeix la vida present;* puix, per tal que hom visqui bé, cal que sàpiga les coses necessàries per a ben viure; i, si hagués d'aprendre amb l'estudi totes les coses necessàries per a ben viure, o no podria arribar-hi, o bé després de molt temps.

---

(1) *Et pendré per esposa en la fe.* (Osees, 2, 20).
(2) Marc. 16, 16.
(3) *Sense fe, és impossible d'agradar a Déu.* (Als Hebreus, 11, 6).
(4) Sobre alló (als Romans, 14, 23): *Tot el que no és segons la fe, és pecat.*
(5) *Aquesta és la Vida eterna: que us coneguin a Vós, sol Déu veritable.* (Joan, 17, 3).
(6) Per això es diu als Hebreus (11, 1): *Es la fe, la substància de les coses que s'esperen.*
(7) *Benaventurats aquells que no han vist i han cregut.* (Joan, 20, 29).

La fe ensenya totes les coses necessàries per a ben viure. Com :le fet: ella ensenya que hi ha un sol Déu, que és remunerador de bons i punidor de mals, que hi ha una altra vida, etc., les quals coses són més que suficients per a induir-nos al bé i decantar-nos del mal (8),

Això també es demostra perquè cap dels filòsofs d'abans de la vinguda del Crist, amb totes les seves forces, no va poder saber, de Déu i de les coses necessàries per a la Vida eterna, tant com per la fe sap una velleta després de la vinguda del Crist (9).

4. El quart, perquè és per la fe que *vencem les temptacions.* (10).

Això és evident, perquè tota temptació, o ve del *diable*, o del *món*, o de la *carn*.

El *diable* tempta per tal que no obeeixis a Déu, ni t'hi subjectis. I això es refusa per la fe; puix per la fe coneixem que Ell és l'Amo de totes les coses, i, per tant, cal obeir-lo (11).

El *món* tempta, o afalagant amb prosperitats, o estemordint amb adversitats. Però, això, ho vencem ab la fe, que ens fa creure en una altra vida millor que aquesta (12), i també ens ensenya de creure en altres mals més grans, com ara l'infern.

La *carn* tempta induïnt-nos a les momentànits delícies de la vida present; però la fe ens ensenya que per aquestes, si indegudament ens hi llancem, perdem les delícies eternes (13).

Es, doncs, evident que és molt útil de tenir fe. Però dirà algú: *Estult és de creure el que no es veu; no s'han de creure les coses que no es veuen.*

Hi responc jo dient:

1. Primerament: aquest dubte, ja l'esvaeix la imperfecció del nostre enteniment; puix, si hom pogués perfectament conèixer per si mateix totes les coses visibles i invisibles, estult fóra de creure el que no veiem; però el nostre coneixement és tan dèbil, que cap filòsof no ha pogut mai perfectament investigar la naturalesa d'un insecte (com es llegeix d'un filòsof que va estar-se 30 anys en la solitud per tal de conèixer la naturalesa de l'abella). Si, doncs, el nostre enteniment és tan dèbil, no és estult de no voler creure, de

---

(8) *El just viurà de la seva fe.* (Habacuc, 2, 4).

(9) Per això diu Isaies, (11, 9): *Plena va la terra del coneixement del Senyor.*

(10) *Per la fe conquistareu regnes.* (Als Hebreus, 11, 33).

(11) *El vostre adversari, el diable, com lleó bramulant, ronda, glatint a qui engolir. Resistiu-lo, estant ferms en la fe.* (1.ª de Pere, 5, 8).

(12) *Aquesta es la victòria que venç al món: la nostra fe:* (1.ª de Sant Pau, 5, 4)

(13) *Sobretot, prenent l'escut de la fe.* (Als Efesis, 6, 16).

Déu, sinó tan sols aquelles coses que hom pot conèixer per si mateix? (14).

2. Segonament: es pot respondre que, posat que un mestre exposés la seva ciència, i un pagès digués que això no és això, tal com el mestre diu, sols perquè ell no ho entén, aquell pagès fora tingut per molt estúpid. Contra, altrament, que la intel.ligència d'un àngel ultrapassa força més l'intel.ligència del més gran filòsof, que no pas la intel.ligència del més gran filòsof la intel.ligència del pagès. Per tant, estúpid és el filòsof sinó vol creure el que els àngels diuen, i molt més si no vol creure el que diu Déu. (15).

3. Tercerament, es pot respondre que, si hom no vulgués creure sinó el que coneix, certament no podria pas viure en aquest món; puix com podria viure sense creure algú? Com creuria, doncs, que aquell tal és el seu pare? Per tant, cal que hom cregui algú sobre aquelles coses que per si mateix no pot saber perfectament. Però a ningú no s'ha de creure tant com a Déu. Per tant, aquells que no creuen les veritats de fe, no són savis, sinó estúpids i superbs, com diu l'Apòstol (16): *Es un superb que no sap res* (17).

4. En quart lloc, també es pot respondre que Déu prova que les coses que ensenya la fe són veritables. Si, doncs, un rei trametés lletres segellades amb el seu segell, ningú no gosaria de dir que aquelles lletres no procedeixin de la voluntat del rei. Consta, altrament, que totes les coses que els Sants varen creure i ens varen ensenyar sobre la fe del Crist, van marcades amb el segell de Déu; i aques segell són les obres que cap pura creatura no pot fer: és a dir, *els miracles* amb què el Crist va confirmar les dites dels Apòstols i dels Sants.

Si dius que de miracles mai ningú no n'ha vist fer cap, respondré dient: Consta que tot el món adorava els ídols i perseguia la fe del Crist (com ensenyen les històries àdhuc dels Pagans); però ara, gràcies a la predicació dels senzills, pobres i pocs predicadors del Crist, tothom: savis, nobles, rics i poderosos i grans, són convertits al Crist. Bé, doncs, o aquest fet és miraculós, o bé no. Si és miraculós, ja en tens un. Si no, et diré que no ha pogut haver-hi miracle més gran, que el de convertir-se tot el món sense miracles; per tant, no en cerquem d'altre.

---

(14) Contra això, així parla Job (36, 26): *Veus aquí: Déu és gran: Ell ultrapassa la nostra ciència.*

(15) Contra això, així parla l'Eclesiàstic (3, 25): *Un grandíssim nombre de coses que ultrapassen els sentits dels homes t'han estat descobertes.*

(16) 1.ª a Timoteu, 6, 4.

(17) Per això deia (2.ª a Timoteu, 1, 12): *Jo sé a qui he cregut, i n'estic cert.*

Així, doncs, ningú no té de dubtar de la fe, ans creure les coses que són de fe, més que no pas les coses que veu; perquè la vista de l'home pot enganyar-se, però la ciència de Déu mai no falla.

DISPOSICIONS CANONIQUES

Jubileu de l'any Sant. -- *Sobre els «obrers» dispensats d'anar a ROMA.*—La Sagrada Penitenciaria a les següents qüestion que li foren sotmeses respongué:

I) Com sigui que en la Constitució «Apostolico muneri» del 30 de juliol de 1924, en el número VIII, hom dispensi del viatge a Roma, per visitar les quatre Basíliques, per guanyar la Indulgència de l'any 1925, també els obrers, els quals guanyant-se l'aliment de cada dia amb son treball, no poden passar tants dies i hores sense aquest; hom pregunta, si per obrers es tenen d'entendre solament els de treballs manuals; o també aquells que ocupats en un treball no manual en treuen una retribució mol petita, de manera que no tinguin medis per emprendre la peregrinació a Roma?

La Sagrada Penitenciaria, en 9 de Març de 1925, respongué que només estan dispensats d'anar a Roma els primers o sia els treballadors manuals; no els altres, per exemple: els propietaris de negocis petits, dependents, metges, literats qu no disposen de mitjans, etc.

II) Podran aquest any guanyar la indulgència del Jubileu, fora de Roma, aquelles persones que tot disposant de medis per anar a Roma, n'estan, però, impedits per altres motius, com per exemple: la muller a la qual prohibeix el marit que la deixi? No, fou la resposta de la Sagrada Penitenciaria en la mateixa data. Per tant només les excepcions fetes per la Constitució Apostòlica literalment són les que dispensen d'anar a Roma.

III) En la mateixa Constitució es diu que les persones impedides canònicament d'anar a Roma poden guanyar el Jubileu dues vegades en el decurs de l'Any Sant: hom pregunta si les dites paraules signifiquen que una persona podrà guanyar la indulgència del Jubileu dues vegades per si mateixa, o bé l'una volta per a ella i l'altra per les ànimes del Purgatori? Respongué en la mateixa data, que només es guanya una vegada sola per a si, i una altra per a les ànimes del Purgatori.

La Indulgència del Jubileu per als difunts.—La Sagrada Penitenciaria Apostòlica amb data 21 de març de 1925, ha publicat un decret que diu: A les súpliques fetes demanant que tots els fidels, bé habitants de Roma, o bé peregrins, una vegada guanyada, fos com fos, la indulgència jubilar, puguin guanyar tantes quantes vegades un cop visitin les quatre Basíliques la indulgència jubilar per als difunts, i que aquesta mateixa gràcia la tinguin els peregrins retornats al lloc habitual de residència, quantes vegades en un dia facin les quatre visites a l'església parroquial, observant les altres obligacions de dret que han d'ésser guardades.

El Sant Pare accedí a concedir aquesta gràcia, però només per aquest any.

* * *

El dia 21 de Maig, festa de l'Ascensió del Senyor, fou canonitzat, però al mateix temps proclamat Doctor de l'Església, Sant Pere Canisi, S. J. Assenyalà el dia de la seva commemoració, 27 d'Abril. Com que els catalans tenim en tal dia la festa de la Nostra Regina la Mare de Déu de Montserrat, tindrem, conforme les rúbriques, de fer-ne commemoració només que en les Hores Canòniques i en les misses privades.

* * *

El dia 31 de Maig, festa de Pentecostès, el Sant Pare canonitzà el Lector d'Ars, Joan Bta. M.ª Vianney, i el missioner Joan Eudes. De la homilia que el Summus Pontífic digué a la Missa, traduïm el següent apartat, pel seu interès:

«Per tant desitgem vehementment que els sacerdots es fixin en els dos nous Sants com a models. De l'un, en particular els rectors de parròquies, i d'humils poblets, que aprenguin amb quin interès de la glòria divina, amb quina perseverant oració, amb quines virtuts com guardes han de tenir cura de la salvació de les ànimes; de l'altre que aprenguin els oradors sagrats i missioners que convé que emprin no aquella eloqüencia que agradi a les orelles, sino la que guanyi les ànimes per Crist. I tots, a semblança d'ells, recordin-se, que no s'ha de parar mai del treball apostòlic fins a descansar en el dolcíssim òscul de Jesucrist, Príncep dels Pastors.»

JOSEP ARTIGAS, prev.

LES IDEES I ELS FETS

VIDA RELIGIOSA I MORAL

Joan Huss i la Bohèmia. – Aquest conflicte esclatat adés entre el Vaticà i la Txeco-Eslovàquia és un dels més dolorosos per diverses raons: perquè no és una simple col·lisió d'autoritats i jerarquies que pugui acabar-se amb una fòrmula de compromís; perquè hi entren en joc interessos dogmàtics (cosa de molts anys no vista en conflictes oficials entre l'Església i els Estats) i perquè posa un angoixosissim problema als catòlics d'aquella nació rediviva. Fins afegiriem que ajuda a fer-lo dolorós la relativa facilitat amb què hauria pogut evitar-se.

Es indubtable que Joan Huss és l'heroi nacional de la Bohèmia, el qui combaté i vencé els germànics, apoderats llavors de les Universitats, dels llocs del governament i fins de la jerarquia eclesiàstica, el qui implantà l'idioma txec en la predicació i en l'ensenyament, el qui, en fi—i això sol ja bastaria a fer-lo creditor a l'agraïment etern del seu poble—, creà l'idioma literari del txecs i n'ha estat el primer escriptor no superat encara.

Però també és cert que la lluita contra aquells governants i bisbes alemanys, els quals sembla que a la qualitat d'estrangers i introductors d'una llengua estranya en la vida religiosa del país, afegien una vida privada no gaire recomanable, el dugué a actituds il·lícites, com la de traspassar els límits del dogma, combatent l'Església visible i defensant-ne una d'invisible, formada pels predestinats, és a dir, una Església asocial, extrahumana, impossible.

El concili de Constança i el Papa Martí V (1415 i 1417) condemnaren els seus errors junt amb els semblants de Wicleff. Morí cremat a aquella ciutat per haver-se negat a retractar-se.

El poble txec l'ha venerat sempre com un heroi nacional i fou alçant el seu nom com una bandera que començà a mitjans del segle passat la renaixença d'aquella nació que arribà a la independència l'any 1918. Però el poble txec ha sabut oblidar l'heretge. Després d'algunes adhesions passatgeres, les doctrines heterodoxes d'Huss es vola-

tilitzaren un segle després de sa mort, en esclatar la gran controvèrsia protestant, reproducció més extremada encara de la ideologia religiosa hussista. Llavors el poble txec, per animadversió als alemanys, predicadors de protestantisme, es mantingué fidel a l'Església catòlica. La mateixa tendència ultra-espiritualista que havia motivat l'heterodòxia d'Huss contra el catolicisme mal representat pels alemanys motivà l'heterodòxia dels alemanys contra el Catolicisme, millor representat pels txecs.

Cap vacil.lació a reconèixer als txeco-eslovacs tot el dret a venerar Joan Huss com un heroi nacional, com el precursor secular de llur independència, com el plasmador genial de llur llengua, mentre els que siguin catòlics—i ho són la majoria—facin constar ben explícitament que no entenen homenatjar l'heretge. Aquesta declaració amb molt més motiu hauria de fer-la un govern que manté relacions diplomàtiques amb la Santa Seu abans de pendre part en la festa glorificadora d'aquest doblat d'heroi nacional i d'heresiarca.

Sense negar que elements ultra-integristes hagin enverinat la qüestió a Praga, sens dubte la manca d'aquesta declaració oficial ha estat la causa de la retirada de Mgr. Marmaggi, Nunci de S. S. a Praga, i del subsegüent conflicte, que vé precisament quan tots els auguris eren favorables al gran triomf del Catolicisme a Txeco-Eslovàquia.

Es probablement per aquest camí que hom cercarà la solució del conflicte, sense que ningú es fiqui a discutir potestats ni jurisdiccions.

Cercant el conflicte.—Dels Estats Units ens ve una altra alenada de passió. Mr. Scopes, mestre de minyons, els ensenyava les teories transformistes. Això s'esdevenia a l'estat de Tennessee, on és prohibit l'ensenyament de l'evolucionisme. Mr. Brian, ex ministre de l'Estat, protestant de la secta dels fonamentalistes (a Nord-Amèrica n'hi ha més de cinc centes) el denuncià per ensenyar doctrines contràries a la Bíblia i el tribunal de Dayton condemnà el mestre a una multa. La causa és ara en apel.lació al Suprem.

No cal dir com han sonat tots els corns de la llibertat d'ensenyança i del conflicte entre la religió i la ciència.

Prescindim ara del cas de Tennessee i mirem la qüestió des del pla de les idees. Es indubtable que el mestre ha de tenir llibertat dintre la classe, però cap llibertat no pot vulnerar un dret ni ensenyar un absurd. Si un mestre ensenyava que dos i dos fan cinc

o que Napoleó era contemporani d'Alexandre, se'l treuria de l'escola sense creure atènyer per a res la llibertat d'ensenyament.

Diran: això són falsejaments de veritats certes. Aquí us esperàvem. Resulta, doncs, que davant veritats certes, no hi ha llibertat d'ensenyament.

Resulta que hi ha d'haver una censura prèvia. Bé; llavors, qui té dret a limitar? Si la Revelació diu que l'ànima humana és immortal, la negació d'aquesta doctrina és el falsejament d'una veritat més certa que aquelles, car descansa en la paraula de Déu.

Tot ensenyament, més que més el primari, s'ha de fer a base de certituds. Anar als alumnes amb un bagatge indigest d'hipòtesis i de dubtes és introuir la tenebra i l'anarquia en els esperits. A això fa cap aquella aspiració que llegim formulada en un diari madrileny («El Sol», 29 juliol): que en l'escola tinguin entrada totes les ciències, que la hi tingui vedada la Religió. Co és, que hi hagin d'entrar totes les hipòtesis, tots els dubtes, totes les fluctuacions de l'esperit humà, que en sigui exclosa l'única certitud, ço és l'única efiacàcia educadora. Menin-se com vulguin aquests místics de la llibertat (que no és un fi, sinó un procediment) el Cristianisme és una perfecció a la qual el llinatge humà no pot renunciar, de la qual no pot prescindir. Ara més que mai està demostrada l'interinitat de tota solució científica, quan no és sinó científica, la seva falsedat quasi sempre que vol ésser filosòfica.

I pertocant al transformisme, cal meravellar-se una vegada més: a) de l'aplom amb què és qualificat de conquesta de la ciència quan no és més que una hipòtesi improvada, segurament improvable i certament cada jorn més desmentida per la ciència no inflada de trascendències filosòfiques i religioses; b) de la voga que ha tingut i encara té aquesta hipòtesi en totes les esferes il.lustrades que no arriben a científiques; c) de la seriositat amb què hom ja dóna per suposada la seva absoluta incompatibilitat amb la Bíblia; però aquí deturem-nos.

La Bíblia és feta amb una volada tan alta damunt les cabòries humanes, que no imposa cap teoria científica, que no en desment cap de seriosa, que només desment aquelles que ja es proposen ésser-ne desmentides. Quant al transformisme o evolució de les espècies, si hom salva la intervenció directa de Déu en l'afaiçonament del cos humà i en la creació i infusió de l'ànima racional, cap dificultat que la restant evolució biogenètica s'acomplís sota un pla evolucionista. Si fou o no fou així, és un fet que la ciència ha d'esbrinar sense cap por, ans al contrari, amb un gran respecte a la Bíblia. Recordem que Darwin creia en Déu, cosa que deixarà atuït

més d'un transformista que sols ho és per motius sentimentals anti-eclesiàstics.

Hi ha gent que semblen desitjar el conflicte entre la Religió i la Ciència. I bé, no l'hauran mai. No és posible. I suposant que hi fos, tractant-se de dues valors indispensables a la humanitat, la solució no seria la d'ells, ço és, la supressió d'un dels dos factors, galdosa manera de resoldre conflictes que fan recordar la *política* dels turcs amb els armenis. La solució seria—i la podem adoptar per evitar futurs conflictes aparents—garbellar bé el que en la religió hi ha de dogmàtic, i en la ciència hi ha de cert. Allò és relativament poc, això és absolutament poc, gairebé res. No ja de la Física dels grecs, de la de Galileu i de la de Sadi Carnot, no en resta quasi res en peu. Tot són hipòtesis. Però el cert és que entre allò que hi ha de dogmàtic en Religió i allò que es pot garbellar de cert en la Ciència, no hi ha hagut mai conflicte, ni contradicció, ni tan sols dificultat de conciliació.

El que hi ha és eixelebrament i precipitació i ganes de complicar la vida de l'esperit amb conflictes dolorosos. No passa encara prou angúnies la humanitat perquè vingui la turba dels mediocres a eixordar-nos amb crits de conflicte, cada cop que és desenterrat un crani d'antiguitat imaginària?

El Cristianisme està en possessió d'una veritat que és ensems satisfactòria per a l'enteniment i consolador per al cor. Aquesta veritat no ha estat mai desmentida. Entestar-se a cercar-li desmentiments en la ciència, és voler a dretes amargar l'esperit de l'home modern, prou acorat de tota mena de problemes. Que ens mostrin un conflicte real, ben provat, indubtable, i parlarem. Aquest és el dret mínim que pot exigir qui està en una possessió mil·lenària.

Una nova edició de l'«Eucologi»—Tota la Catalunya cristiana està en deute d'agraïment envers els dignissims sacerdots qui ara fa deu anys, llavors del memorable Congrés Litúrgic de Montserrat, redactaren aquest llibre saborós on la paraula de l'Església universal pren amb tota dignitat i pulcritud forma catalanesca. El ràpid exhauriment de la primera edició fou una demostració de l'encert dels seus autors i de la necessitat que en tenia la nostra terra. Ell ha format una selecció d'ànimes verament devotes, afaiçonades segons el diví model de l'Església deprecant i gustadores d'aquell mannà recòndit que hi ha sota l'escorça de les paraules bíbliques i litúrgiques.

A fi que el nombre d'aquestes ànimes augmentés, els dos autors sobrevivents—el Dr. Lluis Carreras i Mn. Josep Tarré, l'il·lustre Dr.

Clascar essent ja maularadament traspassat—han elaborat amb exquisida cura la segona edició d'aquest llibre auri que no ha de mancar, no sols en cap llar cristiana, sinó en mans de cap creient en l'acte d'assitir al Sacrifici eucarístic.

Escrupulosament revisat en la traducció i considerablement augmentat amb noves misses, bé podem dir que aquest devocionari substancial ve a ésser com un vas sagrat de la pregària eucarística en el qual la forma autènticament litúrgica és revestida amb l'or més fi de l'idioma pairal.

En recomanar-lo vivament als nostres lectors, ens complaem a reproduir un fragment de la presentació que d'aquesta edició fan els dos mencionats autors, als quals retem el merescut testimoniatge de la nostra felicitació més fervorosa.

«Una significació no pas negligible, tingué l'EUCOLOGI, que pot fer-lo més estimable en aquesta segona edició. Quan a Bèlgica, capdavantera del moviment litúrgic, Dom Beauduin, l'egregi benedictí, convertí en apostolat popular el que fins aleshores havia estat estudi científic i erudit, tot seguit posà en mans dels fidels el Missal dominical, assolint un èxit extraordinari d'eficacia educadora. I abans que en les diverses nacions aquesta orientació fos imitada, l'EUCOLOGI sorgí entre nosaltres, avençant per aquest camí, i creà un veritable estat de consciència litúrgica en els fidels, que el prengueren com un llibre guiador. En aquells dies molts encara temien de portar la gent cristiana a la coneixença directa dels textos litúrgics; prejudicis i ignoràncies lamentables no deixaven albirar a tothom l'amplitud magnífica de la restauració piana, que es pretenia de contenir en els límits d'un simple ennobliment del cant sagrat. Semblala com si és tractés d'una forma privada de pietat o tendència exclusivista del benedictinisme, en puixança evidentíssima; ni la grandesa espiritual de l'*Année liturgique* de dom Guéranger, el veritable Patriarca de la renaixença, ni l'autoritat magnànima del Cardenal Mercier, que formulà l'ideal sacerdotal d'aquest apostolat, bastaven a persuadir la universalitat pia i generosa de la popularització de la Sagrada Litúrgia. Com a cosa d'interès exclusivament eclesiàstic, es volia recloure en els àmbits levítics la coneixença de les cerimònies i de llur simbolisme i història; i mentrestant homes eminents de ciència i pietat com Godofred Kurt ja s'havien adonat que la causa primera de la minva de la fe i de l'ignorància religiosa contemporània era l'abandó de la cultura i de la pràctica litúrgica en el poble. Feia molts i molts anys que el Cardenal Newman, encara anglicà, havia dit: «Hi ha tanta excel·lència i bellesa en els oficis del Breviari, que, si els controversistes romans el presentessin a un protestant com el llibre de les devocions romanes, seria això crear indubtablement un prejudici en favor de Roma». I ni aquesta alta visió, que era tota una apologètica per l'eficàcia catòlica de la renaixença litúrgica, era prou decisiva per esvair prevencions injustificades.

Ara, però, podem recollir a pler el premi d'aquells primers esforços, que mai no foren temeraris. El Papa Benet XV, de molt santa memòria, ha beneït tota tasca adreçada a posa en mans dels fidels la versió dels textos litúrgics, del Missal sobretot; gairebé amb les mateixes paraules dels inicia-

dors ha proclamat augustament l'excel.lència d'aquesta obra. Dues són, a judici del Papa, les causes de no avançar la pietat popular, com deuria, freqüentant la Missa: la ignorància de la llengua llatina i de la Litúrgia; i a aquest mal posa remei la versió comentada del Missal. I afegeix encara solemnement: «Aquest és el fi, que Nòs sobre tot altre sumament desitgem, ço és, que el poble cristià amb daler sempre major i més fructuós assisteixi al divinal Sacrifici, en el qual l'amantíssim Redemptor del llinatge humà continua místicament de vessar la seva Sang per a nosaltres; puix que quan més els fidels pendran part en l'august Sacrifici, tant més seran participants de tots els béns, que pertanyen a la vida eterna. Tot aquell.donc, que emprarà (el Missal) davant l'Altar, on es celebra la Santa Missa, amb facilitat seguirà i copsarà tota acció del Sacerdot; i amb l'atenta consideració de coses tan grans, assolirà un admirable fruit d'espiritual confortament i de gràcia divina». (*Lletra Pontificia a Marietti, editor de la versió italiana del Missal*, 1920). Aquesta altíssima lloança del Papa, que posa fi a les antigues vacil.lacions, sigui la millor recomanació per l'EUCOLOGI.

Però no para aquí l'eficàcia d'aquest august formulari de vera devoció. En acostar els fidels a la realitat vivent de la paraula i de l'acció sagrada de l'Església, l'EUCOLOGI ha de produir en les ànimes una autèntica reeducació de la pietat. Massa avesats a anar cadascú per ell, els fidels s'han fet per llur usança pròpia el seu particular oratori, capelleta reclosida, on guarnēixen el Sant amb floraines capricioses i el veneren amb devocionetes sentimentals, mentre el doll sagrat de la gran devoció catòlica, que circula tot l'any per les festes eclesiàstiques, deixa ermes llurs ànimes, en un eixut perpetual, que hauria pogut ésser gemada i esponerosa floració de santedat i lloança divina. Llegiu la descripció d'aquesta migradesa pia en una pàgina lluminosa del Cardenal La Fontaine, una de les més equànimes i intel.ligents personalitats de l'Església Romana: «A moltíssims és ignot l'esperit de la Litúrgia: veient, no veuen; a d'altres és menys amat i poc preuat, talment com en un cert sentit podríem planye'ns amb Jeremies: Dos mancaments ha fet el poble: m'han abandonat a Mi, fontana d'aigua viva, i se n'han anat a excavar cisternes, que s'esberlen, i no poden contenir les aigües. Quants posen compte d'indagar i de seguir l'esperit de l'Església en l'Advent, en la Quaresma, en el Temps Pasqual, en la Pentecostès? I s'ouen sovint certs predicadors en la Quaresma, que tota cosa prediquen, llevat de l'esperit quaresmal de l'Església; dels quals la Beatriu del Dant podria dir: *Questi ti tolse a me e diessi altrui.* No és, altrament, excepcional el cas de sentir-se a dir, p. e., la Quaresma ja no té eficàcia; més val un mes de Sant Josep, un mes de Maria, un tretzenari de Sant Antoni, i així per l'istil. Bones pràctiques són aquestes, i de no trascurar-se; l'Església podrà tolerar-les, aprovar-les, encoratjar-les; no obstant, l'esperit de la seva pietat és difós en el monumental cicle litúrgic, i en tota la seva Litúrgia, en la qual es recull i de la qual es transmet a l'ànima dels fidels, com pels propis conductes, la gràcia divina. Jo no em puc pas convèncer que els fidels guanyin més en gràcia, negligint o no conreant l'esperit de l'Església i donant preferència a l'esperit propi, el qual esclata sovint en festes sorolloses, per no dir tumultuoses, d'encuny mundanal, que es sobreposen a les Dominiques, o es dispersa en devocions i devocionetes, potser morboses, que coronen amb làmpares una imatge i negligeixen el Santíssim Sagrament; o redueixen a mides mesquines la dolça i sobirana imatge del Crucifix per fer

lloc a estàtues, a quadros, a sotaquadros embarrassadors i sense estètica. No us sembla això una mena de protestantisme pràctic, que pràcticament posposa el judici de l'Església al judici propi?» (*Lletra prefacial del Cardenal La Fontaine, Patriarca de Venècia, al Messale Festivo de Dom Caronti*, 1921).

Contra aitals fallences de la pietat individualista esvaïdora fa reaccionar la reeducació litúrgica de la nostra vida cristiana, promolguda per la Santa Seu. No una veu arborada d'un doctor particular, sinó la suprema magistratura pontifical de l'Església és qui ha proclamat el principi lluminosíssim de la santa restauració: ***La participació activa dels fidels en els Sacrosants Misteris i en l'Oració pública i solemne de l'Església és la deu primera i indispensable de l'esperit cristià.*** Així Pius X, en 1903, començà la seva obra espiritualíssima de retorn a la tradició de la pietat catòlica, que amb la restauració tomista, constitueix el moviment de més volada realitzat en l'Església en els temps moderns. Aquesta és l'alenada vivificant, que mou la renaixença litúrgica, aquest és el ritme autèntic de la benaurada pietat col.lectiva, dignificadora del culte i de la pregària del poble cristià. Aquest ideal és el que amb visió amplíssima expressà el Cardenal Mercier, quan volgué revivar l'eficàcia de l'apostolat sacerdotal a Bèlgica: «Preguntar si la Litúrgia és necessària en una societat cristiana, en la nostra Església Catòlica, és preguntar si una societat cristiana, si la nostra, la nostra Església Catòlica deu adorar a Déu i Jesucrist. Preguntar si més especialment en l'hora present, s'imposa un renovellament litúrgic, és preguntar si és particularment oportú d'avivar entre nosaltres la confessió de la fe en Déu i en Jesucrist». (*Conferència en la Setmana litúrgica de Mont-Cèsar*, 1910).

Gràcies a Déu, aquestes orientacions foren concretades a la nostra pàtria pels Prelats de la Província Tarraconense en el Congrés Litúrgic de Montserrat, de 1915, i prengueren una autoritat excepcional en la Lletra pontifícia adreçada al Rdm. P. Abat del Monestir, casa pairal de la pietat nostrada. Aquest document de Benet XV, considerat per qualificats autors estrangers, com el més explícit de la Santa Seu, després del *Motu Proprio* de Pius X, conté aquest guiatge preadíssim, glòria de l'apostolat religiós de la nostra terra: «El difondre entre els fidels l'exacta coneixença de la Litúrgia, l'adollar dins el cor llur la sacra saboria de les fórmules, dels ritus, dels cants, amb els quals en unió de la Mare de tots reten a Déu llur culte' l'atraure'ls a la participació activa en els Sants Misteris i en les festes eclesiàstiques, no pot menys de servir meravellosament per atançar de nou el poble al sacerdot,tornar-lo a l'Església, fomentar-ne la pietat, refer el vigor de la seva fe, millorar-ne la vida».

Aquesta definició augusta de la sagrada Litúrgia i la visió de la seva eficàcia espiritual i social, ha estat la llum de l'apostolat litúrgic en la nostra terra. D'una manera integral i discreta, amb penetració cada dia més intima i estesa, s'és anat propagant la pietat col.lectiva en el nostre poble cristià i s'ha coadjuvat a la dignificació del culte en moltes i moltes esglésies. Estols innombrables de fidels, associacions pies molt qualificades, novelles organitzacions d'estricta finalitat litúrgica ja s'han tret les deixalles de la devoció individualista i malden victoriosament per incorporar-se ells, i portar-hi els altres, a la participació activa en els sagrats misteris. El nostre poble cristià ja comença de no ésser foraster ni espectador passiu o distret a l'Acció sagrada, que es celebra a l'Altar; el diàleg ritual del Sacerdot i els fidels és ja vivent i sonor, la cantúria sagrada de la fillada del Crist, ja en-

volta l'Altar del Sacrifici de la seva lloança pura; ja no s'oeix solament la Missa, la Missa és cantada pel poble molt sovint, amb prou freqüencia i puixança per fer esperar la popularització general de tan bella i eficaç usança. Avui en dia les grans solemnitats religioses i les manifestacions col.lectives de la pietat, com les Romeries, són gairebé sempre un veritable esplendor litúrgic; i quan la perdurança d'antiguess rutines o una devoció barroera i ineducada encara amostren un culte decadent i profanitzat, han de sentir la roentor d'una certa vergonya fina i exigent dels fidels humils i escollits.

La reinaxença litúrgica del nostre poble és, doncs, ben prometedora, més encara, perquè un cert agre individualista, tara ètnica de la nostra gent, feia témer resistències sordes, gairebé insuperables. No ha estat així, sinó que més aviat han vist els millors, en el sentit espiritual de la pietat col.lectiva, àdhuc un reeducador humà de la sensibilitat popular. Molt i molt s'és avençat en aquest camí d'incorporació dels fidels a la sagrada Litúrgia, i en l'universalitat que ha pres aquest apostolat entre tots els sectors i estaments de la pietat i de la clerecia, de tots elss ordres i significacions. en lloc d'ésser la reinaxença litúrgica una privadesa de grup o un refinament d'iniciats, ha tingut la magnífica floració de l'esperit catòlic, ço és, universalista i espiritualíssim, tal com ha d'ésser per la seva naturalesa de retorn a la tradició pura de l'Església i per l'elevació de les orientacions jeràrquiques, clarament compreses i dòcilment seguides.

Es encara interessant la nostra renaixença litúrgica per la riquesa de formes, en què es manifesta. A més d'assolir un magnífic desplegament en el cant del poble, en diverses parròquies d'una manera exemplar, s'endinsa sobre tot en els centres d'educació, com una pedagogia vivent de la pietat, que de bon començ infon a les ànimes el sentit i la pràctica de la sagrada Litúrgia, preparant generacions cristianes més ben formades. I en la nostra terra és plaent de veure com va influint també en un aspecte, molt desitjat de Pius X, en l'art litúrgic. Serà sempre incomplet el renovellament de la pietat tradicional si no ateny les formes artístiques de l'església, una de les manifestacions sensiblement més educadores de la dignitat del culte; en el mobiliari i en la indumentària litúrgica, en la plàstica digna i severa de l'altar, en l'ornamentació simbòlica del temple, s'és fet un progrés notable. El que ha succeït en la pronúncia romana del llatí, performança oral del cant sagrat, signe de l'unitat catòlica, comença de realitzar-se en l'art litúrgic, complement de la dignitat del culte, com a catequesi sensible de la Litúrgia, educadora de la vida d'església.

Al major increment d'aquesta integral renaixença litúrgica serà ara ajut poderós aquesta edició de l'EUCOLOGI, tal com la primera en fou l'impuls iniciador. Tots els que coneixen la seva eficàcia, siguin ara els propagadors d'aquest llibre de la pietat romana. Posat en totes les mans, vagi ell fonent les migradeses de la pietat individualista i infongui a tots els fidels aquell gran ideal de Dom Guéranger, que és el nostre, de donar forma litúrgica, a la devoció popular i fer de cada ànima una representació vivent de la vera Església de Déu: Cada ànima sigui l'Església en petit.»

La vaga de dependents de banca a França: lletra del bisbe de Marsella. — A l'hora d'escriure aquestes ratlles, ja fa un mes que dura la vaga de funcionaris de banca que, iniciada a Marsella,

seguí a Paris i és propagà per tota la França. Aquesta vaga ha estat motiu de serioses preocupacions i tota la Premsa de tots els matissos arreu del món hi ha dedicat atenció preferent. Un fet singular sobresurt en aquest procés, i que ha estat singularment remarcat: la lletra del bisbe de Marsella, Mgr. Champavier, adreçada als vaguistes. Heus aquí el text d'aquesta lletra famosa:

«Estimats dependents:

Amb molt gran interès i una viva simpatía seguim les diverses fases del conflicte sobrevingut entre els directors i els dependents de banca que constitueixen ací una classe nombrosa i escollida. Diguem-ho ben aviat: la nostra simpatia és tan més pregona per ço que—ho sabem—és amb disgust que us heu lliurat a aquest moviment en uns moments que potser no us semblaren els més indicats.

Haveu, doncs, acceptat a contra-cor la vaga que us era imposada per les circumstàncies. Per deferència amb el treball i amb els homes qui el fan, heu cregut d'haver d'ajuntar-vos amb els companys d'ofici i solidaritzar-vos-hi. En el vostre ànim—ens consta—sofriu i saludaríeu amb joia l'hora que assenyalarà la represa del treball i la pau social que és vostre ideal.

Per vosaltres, en efecte, no és una lluita de classes ço que perseguiu. La vostra actitud tan digna, d'on us volem felicitar, ho ha demostrat. Durant aquests quants dies, heu evitat curosament tot allò que podia semblar un moviment polític o revolucionari per cenyir-vos sòlidament i únicament al terreny de les reivindicacions professionals.

Així, sense voler entrar ni de lluny al cor del conflicte actual, fem vots ardents perquè, vistes les creixents dificultats de la vida, us sigui acordat el just salari que demaneu, el salari suficient—diu Lleó XIII—perquè pugui viure l'obrer sobri i com cal.

També fem vots perquè les vostres unions sindicals, basats sobre els principis ben catòlics de la justícia i de la caritat, no solament no facin por als vostres directors, sinó que els donin plena confiança i els confirmin en la idea de formar a llur torn unions patronals per endagar pacíficament totes les diferències que poden sorgir entre les dues classes i noure a la vegada l'individu, la família i la societat.

Fem vots encara i preguem per tal que ben aviat vingui l'acord desitjat que doni satisfacció a totes les vostres legítimes reivindicacions i acabi feliçment el conflicte sollevat. Que sigui vertadera aquesta paraula del Diví Mestre que us abelleix de repetir: «Aimeu-vos els uns als altres».

Mgr. Champavier acaba desitjant que aquesta paraula no sigui als llavis només, ans també en els cors.

Autoritat i llibertat: una lletra del Cardenal Gasparri. – Amb molt d'esplendor i amb molt de profit ha estat celebrada a Lió la «Setmana Social» a la qual es referia, i el procés de la qual tan justament estudiava i historiava el nostre distingit col.laborador Mr.

Victor Bucaille, conseller municipal a París, al número passat de LA PARAULA CRISTIANA.

Arran de la celebració d'aquesta «Setmana Social», el Cardenal Gasparri, Secretari d'Estat de S. S., trameté al president una lletra, en nom del Papa, de la qual hom ha parlat molt i que principalment a Itàlia ha sollevat grans comentaris. Creiem de gran interès registrar-la a les nostres pàgines, per la seva alta valor moral.

«El Sant Pare ha trobat també un objecte de viva satisfacció en la lletra, en què li exposeu els vostres projectes i el vostre programa de lliçons doctrinals i pràctiques al mateix temps confiades a un cos de professors eminents, ben dignes de l'escola electa d'estudiosos que es disposen a afluir al volt de llur càtedra. El programa té per objecte l'autoritat, i és aquesta, sens dubte, en la ciència social, una de les qüestions més vitals i més comprensives; això és una de les més oportunes dels nostres dies, en què veiem la societat humana, per haver negat o falsejat el concepte d'autoritat, debatre's entre les conseqüències contràries de l'error, entre el desordre del libertinatge i de l'anarquia i el recurs desesperat a la violència, suprem expedient per mantenir un ordre qualsevulga, quan la força moral ha cessat d'exercir el seu benèfic imperi.

Entre els dos extrems oposats hi ha inconcús l'equilibri de la doctrina catòlica; la qual no cessa de preconitzar i de sostenir l'autoritat ben compresa, que és, pel fet mateix, sempre conciliable amb la sana llibertat i la prosperitat pública. I encara aquesta part de la doctrina catòlica ha estat oportunament il.lustrada per documents pontificis, particularment per Lleó XIII, com és ara en les encícliques «Immortale Dei», «Libertas», «Arcanum», «Rerum Novarum», «Graves de Communi», i inculcada també pel Pontífex regnant en la seva primera encíclica «Ubi arcano Dei». A aquesta llum vosaltres sàviament heu decidit d'atenir-vos, i guiats per ella, reeixireu senss dubte a esvair moltes tenebres i per tant contribuïreu eficaçment a salvar de molts perills els ordenaments socials i el bé públic.»

CULTURA GENERAL

El Liber Pontificalis. – *(a propòsit de la publicació recent del P. Josep Maria March, S. J.)*—El *Liber Pontificalis* és un recull antic de biografies dels Papes, que, si bé no tingué ni l'alta paternitat que alguns li havien atribuït, ni tampoc caràcter oficial, resulta però un monument històric molt important. «Pocs documents—deia Mgr. Duchesne—tenen una importància més gran per la història dels Papes i de la ciutat de Roma durant l'Edat Mitjana, per l'arqueolo-

gia cristiana, la topografia romana i la història de les arts». Aquesta crònica papal té, a més a més, el mèrit d'ésser el primer assaig remarcable d'història pontifical. Anteriorment, hi havia hagut algunes llistes i catàlegs cronòlogics dels Papes.

Dos foren els catàlegs dels papes, anteriors al *Liber Pontificalis*, posats a contribució per l'autor d'aquest, segons han remarcat Duchesne i Mommsen: una llista anomenada *Index* pel segon d'aquests autors, i el catàleg liberià. El primer, més simple i potser més antic, no sabem en quina època va rebre la seva forma actual. El segon, anomenat liberià perquè acaba en el pontificat de Liberi (ordenat Papa en 352), quelcom més complexe, però que també és essencialment no més que una cronologia dels papes, ens ha estat tramès dins el *Cronograf de 354*, compost pel cal.lígraf Furius Dionysius Filocalus, i per això ha estat designat així mateix amb el nom de Catàleg filocalià.

Aquell *Cronograf* era un almanac per a ús dels fidels de Roma, recull d'indicacions cronològiques que Filocalus va posar al dia (servint-se de llistes publicades ja, per primera vegada, en 336), donant-ne una edició de luxe, amb il.lustracions que li han assegurat la fama com a cal.lígraf.

«El catàleg liberià—diu Leclercq—està compost manifestament de tres compilacions successives: la primera des de Sant Pere fins al papa Urbà, la segona des de Poncià fins a Luci, i la tercera des d'Esteve fins a Marc. Aquestes compilacions foren totseguit unificades i coordinades amb addició dels cònsols i de's emperadors.» D'aquest recull va sortir el *Liber Pontificalis*, en el qual va ésser inserit tot sencer, amb algunes rectificacions.

El catàleg liberià fou, doncs, el nucli essencial de la primitiva forma del *Liber Pontificalis*, la data d'aparició del qual ha estat portada per Mgr. Duchesne devés els anys 514-524. A aquella mateixa època (amb pocs anys de distància l'un de l'altre) caldria atribuir també, segons aquest il.lustre autor, un fragment d'un altre recull de vides dels papes fins a Símmac (que no sabem fins a quin punt en la part antigua era diferent del *Liber P.)* conservat en un manuscrit de Verona de mitjans del segle VI (malauradament mutilat); aquest fragment és designat per Mommsen amb el nom de *fragment laurencià* La vida de Simmac (m. 514), que juntament amb el final de la d'Anastasi II, és l'única de les biografies pontificals conservada en el manuscrit de Verona, hi apareix escrita amb un marcat esperit d'oposició contra aquell papa i de simpatia per la tendència del seu rival Laurenci; mentre que en el *Liber Pontificalis* la seva vida està

redactada, inversament, en sentit absolutament favorable a Símmac.

Així, doncs, des del pontificat de Liberi, amb el qual acaba el catàleg de Filocalus, fins a l'aparició del text laurencià i del *Liber Pontificalis*, en el primer quart del segle VI segons Mgr. Duchesne, no sembla que hom s'hagués ocupat a Roma de la biografia pontifical, ni tan sols de la cronologia, excepció feta dels medallons amb les representacions dels papes que figuraven en altre temps en els murs de la basílica de Sant Pau i la data aproximada d'execució dels més antics dels quals és atribuïda a les darreries del segle V. Entre les addicions a aquesta primitiva sèrie hi hagué la del retrat de l'anti-papa Laurenci, el rival de Símmac. En el moment de les qüestions entre els partits d'aquests dos personatges, algun clergue de poca il·lustració i d'un ordre inferior hauria compost (per a sostenir la causa del papa legítim i tal vegada per a respondre a un llibre semblant, publicat pel partit contrari) el *Liber Pontificalis* que després hauria continuat ell mateix fins a la mort de Felix IV (m. 530). Tal és l'opinió mantiguda per Mgr. Duchesne; però Waitz i Mommsen difereixen d'ell, i creuen que la primera forma del *Liber Pontificalis* no pot ésser datada amb anterioritat al segle VII i que és posterior a Sant Gregori. L'atribució que antigament havia estat feta d'aquesta obra al papa Sant Damas (m. 384) amic de Filocalus, ha estat definitivament rebutjada. Per mor d'aquesta vella atribució, Mommsen dóna sovint el nom de Pseudo-Damas al *Liber Pontificalis*. Aquest en antics manuscrits i en algunes de les citacions d'autors medievals que hi fan referència, és anomenat també *liber episcopalis, gesta pontificum, chronica praesulum romanorum*, etc. Duchesne i Mommsen han assenyalat dues edicions successives del *Liber Pontificalis* pròpiament dit. La segona, segons Duchesne, seria aproximadament d'un segle més tardana que la primera; essent de remarcar—diu ell—que pel període comprès entre 536 i la fi del segle VI les biografies papals hi haurien estat adjuntades tardanament, devés les darreries de dit segle o començament del següent, presentant menor valor històric que les biografies corresponents al primer terç de la VI centúria, respecte les quals àdhuc Mommsen reconeix que si no varen ésser escrites per contemporanis (cosa que no admet, segons les seves opinions quant a la data del *Liber Pontificalis)* degueren ésser redactades en presència de documents coetanis.

La qüestió de les fonts del *Liber Pontificalis* ha estat estudiada també amplament per Mommsen i per Duchesne. Aquest ha fet remarcar la predilecció del seu autor per les indicacions de diversos escrits apòcrifs, fabricats alguns d'ells per aquell temps amb motiu

de la controvèrsia de Símmac. Dintre del quadre general facilitat pel catàleg liberià, diversos altres elements, apòcrifs els uns, autèntics els altres, varen ésser encabits pel redactor anònim del *Liber Pontificalis*. Ultra les *Acta Silvestri* (llegenda relativa a la conversió de Constantí i les seves conseqüències amb relació a l'Església) i els apòcrifs simmaquians, el redactor del *Liber Pontificalis* va utilitzar altres fonts encara, entre les quals certes actes de màrtirs, perdudes les unes i conservades les altres encara. Quant a les xifres d'ordinacions i decrets sobre la disciplina i la liturgia, així com per les indicacions respecte la família i la pàtria dels papes, etc., les fonts són en gran part desconegudes, essent probable—diu Mgr. Duchesne—que la major part d'aquests detalls fossin tot simplement inventats.

A la forma originària del *Liber Pontificalis* s'havien anat adjuntant una sèrie de continuacions, més o menys contemporànies. Hem vist abans les opinions de Duchesne respecte les dates aproximades de les dues edicions successives del *Liber Pontificalis* pròpiament dit. Mommsen difereix no sols quant a la data de la primera, sinó també respecte la de la segona, que suposa una mica més tardana també, però anterior al papa Conon (686-687). D'altra banda, certs compendis abreujats del *Liber Pontificalis* varen ésser fets durant aquella època. L'un és l'anomenat *Catàleg felicià*, dit així perquè l'últim papa que hi figura és Fèlix IV (m. 530). Tingut abans aquest document com un antecedent del *Liber Pontificalis*, Mgr. Duchesne, invertint els termes, el considera com un abreujat d'aquest. L'altre és l'*Epítome* o catàleg *cononià*, que acaba en el pontificat de Conon.

Les diverses continuacions del *Liber Pontificalis* des del començament del segle VI fins a finals del IX constitueixen una altra sèrie de problemes, examinats detingudament per Mgr. Duchesne, el qual va procurar datar cada una d'elles, assenyalant els diferents canvis de mà en la redacció de les biografies papals fins a Esteve V (m. 891) on acaba en molts manuscrits i en les antigues edicions el text del *Liber Pontificalis*. Resums abreujats del *Liber Pontificalis* continuat, varen ésser fets en diverses èpoques; però no tenen tant interès com els epítomes felicià i cononià.

Des del papa Formosus, a les darreries del segle IX, el treball de biografies pontificals resta interromput per llarg espai de temps. És a finals del segle XI quan sota la influència de la renaixença eclesiàstica deguda a Gregori VII, és represa novament. Llavors, al mateix temps que hom s'ocupava de revisar els antics textos del *Liber Pontificalis*, varen sorgir de distints indrets biògrafs que reprengueren l'obra interrompuda i reuniren en sèrie les biografies dels papes

contemporanis. Pel període d'Esteve V. a Gregori VII (m. 1085) no resta més que un catàleg, desdoblat en algun indret amb cualques breus noticies insuficients.

Co que Mgr. Duchesne anomena la recensió del segle XII, representa, segons ell, un doble treball: la revisió de la part antiga i la continuació de la sèrie fins a Honori II (m. 1030) inclusiu. Aquesta recensió, segons Watterich, l'opinió del qual segueix en aquest punt Mgr. Duchesne, va formar-se de la següent manera: 1. L'antic *Liber Pontificalis* va ésser continuat, des de Joan VIII, per un simple catàleg redactat i addicionat per sèries successives, en nombre de nou, fins a Damas II. 2. Les notícies, més o menys desenrotllades, del període comprès entre Lleó IX i Pasqual II ambdós inclosos (1048-1118), varen ésser o revisades o redactades per Pere de Pisa, notari del palau apostòlic (després cardenal), que hauria fet amb això un treball oficial sota la inspiració del mateix papa Pascual II. 3. Les tres darreres biografies (de Gelasi II, Calixte II i Honori II) foren degudes a un tal Pandulf, originari d'una noble família romana, agregat a la cort pontifical i després promogut al cardenalat per l'anti-papa Anaclet II. 4. Continuat així, el *Liber Pontificalis* passà a França, on en temps d'Innocenci II, succesor legítim d'Honori II, un monjo del monestir de Saint-Gilles va introduir-hi la notícia de Joan VIII, feta segons l'arxiu o les tradicions d'aquella abadia. Aquest monjo, que era bibliotecari de dit monestir i es deia Pere-Guillem, fou el qui (ultra redactar la notícia de Joan VIII) va donar l'últim cop de mà al treball dels seus predecessors, abreujant tal vegada les llargues biografies de's segles VIII i IX, i afegint al *Liber Pontificalis*, darrera la sèrie del segle X, les vides papals escrites per Pere de Pisa i Pandulf de Roma. El text de la recensió de Pere-Guillem ens ha estat conservada en un còdex escrit per ell mateix.

Posteriorment altres continuacions varen anar completant el *Liber Pontificalis* fins a Martí V (m. 1431); una d'elles fou deguda al cardenal Bosó el qual, devers 1178, va formar una col·lecció que comprenia les vides dels Papes des de Lleó IX fins al dinovè any del pontificat d'Alexandre III (elegit en 1159). Aquesta col·lecció de biografies papals va ésser utilitzada i retocada un segle i mig més tard pel cardenal mallorquí Nicolau Rosell, el qual va inserir-la en la seva *Collectanea*, afegint-hi altres vides de papes tretes del *Liber Censuum* de l'Església romana i d'algunes cròniques pontifícies, segons ha remarcat R. d'Alós en el seu estudi dio-bibliogràfic sobre l'anomenat Cardenal d'Aragó. De les altres continuacions, recensions i abreujaments del *Liber Pontificalis*, fins a mig segle XV, prescindim de fer-ne aquí menció especial.

Per a la seva monumental edició del *Liber Pontificalis* (2 volums, París, 1896-1892), el doctíssim Mgr. Duchesne va examinar i classificar 111 manuscrits, estudiant també i ressenyant les diverses edicions anteriors.

Alguns anys després, l'eminent Teodor Mommsen va publicar, dintre la sèrie dels *Monumenta Germaniae Historica*, el primer volum d'una nova edició del *Liber Pontificalis* i dels epítomes felicià i cononià. Aquest primer volum (Berlín, 1898) conté el text del *Liber Pontificalis* fins al papa Constantí (m. 715).

Ara, tot recentment, l'il.lustrat jesuïta català P. Josep Maria March, ha publicat un interessantíssim llibre, titulat: *Liber Pontificelis prout exstat in codice Dertusensi* (Barcelona, 1925). No dubtem a qualificar aquesta publicació d'esdeveniment remarcable en el camp de la història eclesiàstica. El P. March amb l'erudit estudi que encapçala la seva edició de la part del text del *Liber Pontificalis* que més novetat ofereix en el còdex de Tortosa, aclareix i rectifica diverses qüestions i resultats consignats pels seus il-lustres predecessors.

En 1911, el P. March ja va donar compte des de les planes de la revista «Razón y Fe» (t. XXXI, p. 315), del descobriment que havia realitzat en la biblioteca de la Catedral de Tortosa del manuscrit, fins llavors desconegut, del *Liber Pontificalis;* assenyalant l'interès especial que aquest còdex presenta, particularment pel que es refereix al text de les biografies escrites per Pandulf, i posant de relleu vàries de les diferències que presenta en diversos indrets amb relació a la recensió de Pere-Guillem, tot i que pertany al mateix tipus d'aquesta. Els dos textos acaben amb la biografia d'Honori II. Però aquesta en el manuscrit de Tortosa és molt més desenrotllada, podent-se així restablir, en la seva integritat, gràcies a la descoberta del P. March, la vehement narració de Pandulf, hostil a dit papa, tan plena de passió contra ell que arriba a dir que era *homo porcini moris*, i a un dels cardenals que li eren addictes el qualifica de *simplex et idiota*. A tals excessos de llenguatge contra el papa legítim i els seus partidaris el dugué el seu entusiasme anacletista!

El docte jesuïta manresà en la introducció del llibre del qual ara parlem (dedicat a l'Eminentíssim Cardenal Ehrle), explica minuciosament, amb gran còpia de dades aplegades a través de pacients recerques, l'origen de la biblioteca capitular de Tortosa, la procedència del còdex del *Liber Pontificalis* (escrit a l'abadia de Falmody) i com va anar a parar a dita biblioteca (per llegat del canonge d'aquella catedral, Francesc Cristoval, que havia estudiat a París en 1362 i morí a Tortosa en 1375), dóna la descripció detallada de dit manuscrit i assenyala la relació entre el seu text i el de Pere-Guillem,

en comparació amb el qual resulta de major antiguitat. En el manuscrit de Tortosa manca la biografia del Papa Joan VIII, escrita per Pere - Guillem.

Els capítols dedicats a esbrinar qui fou el veritable autor de les biografies de Pascual II i dels seus predecessors des de Lleó IX, són bella mostra de la penetració i de l'abundant erudició del P. March. Hem vist abans que Watterich i Duchesne atribuïen aquestes biografies a Pere de Pisa. El passatge de la vida de Pasqual II que havia motivat tal atribució, és examinat novament pel P. March, arribant a demostrar amb assenyalades raons que no foren redactades per aquell cardenal, sinó que llur autor, home laic i militar, va ésser un Conestable pontifici, que resta encara anònim.

Altres capítols, no menys plens d'interès, dedica el P. March l'estudi de l'època i les circumstàncies en què escriví Pandulf les tres biografies del papes Gelasi II, Calixte II i Honori II, i a determinar la paternitat d'aquest escriptor (del qual en capítols anteriors dóna diverses notícies personals) respecte dues epístoles de l'antipapa Anaclet II. En canvi demostra com ni Pandulf ni Pere de Pisa no poden ésser considerats com autors de l'obreta titulada *Gesta triumphalia per Pisanos facta* (referent a l'expedició a Mallorca realitzada pels pisans i els catalans en temps del nostre comte Ramon Berenguer III) la qual ha de restar per ara anònima.

Potser alguns capítols d'aquesta introducció resulten quelcom desproporcionats; car creiem s'haurien pogut limitar a fer coneixer els resultats obtinguts per l'autor en les seves recerques, sense donar compte amb massa prolixitat del procés d'aquestes, que comporta naturalment amb diversos tanteigs certes conjetures provisionals que's mantenen solsament fins que es trobada la dada o el document que poden proporcionar aquelles solucions que les substitueixen i les desvaloritzen definitivament.

A continuació de la introducció, escrita en llatí (el darrer capítol de la qual tracta de la pàtria i família del papa Pasqual II), el P. March dona indicacions detallades respecte l'estat del text del manuscrit de Tortosa, assenyalant les variants amb el de Pere-Guillem i el d'altres manuscrits; i des de Pascual II fins a Honori II, dóna el text complet de les respectives biografies segons el còdex tortosí, per ésser en aquestes quatre vides on l'esmentat còdex ofereix major novetat i més gran interès. Aquestes biografies, editades amb pulcritud, van anotades convenientment amb abundosos i ben documentats comentaris. Un d'aquests ens interessa més particularment, per referir-se a la utilització d'alguns fragments del *Liber Pontificalis* en certes col-leccions canóniques elaborades a Catalunya a les

darreries del segle XI i primera meitat del XII: el *Liber Tarraconensis* i la col-lecció en quince llibres dita fins ara *Cesar-augustana* (respecte la qual, esperem amb delit l'estudi que en prepara un erudit sacerdot català); en aqueka època el *Liber Pontificalis* devia, doncs, ésser ja conegut a casa nostra.

La publicació del P. March que comentem, conté en apéndix la transcripció d'un Memorial de les esglésies de Roma escrit en 1382 per un benedictí anònim. Aquest text està conservat en un manuscrit provinent de la llibreria del Marquès de Llió, avui guardat a la Biblioteca del monestir de Montserrat.

Felicitem cordialment el nostre docte amic per aquesta notable publicació, que li procura una bella anomenada entre els conreadors distingits de la història pontifical.

F. VALLS I TABERNER

A remarcar. — Els volums de les obres completes de Balmes corresponents a aquest mes, són especialment interessants. Porten els núms. XI i XX. El primer conté un formós recull de *Estudios Sociales*, presos gairebé tots de les Revistes *La Civilización* i *La Sociedad*, publicades per l'insigne sacerdot català del 1841 al 1844. Llegint-los, es descobreixen els gèrmens de la moderna Sociologia cristiana que Balmes inicià amb auguris millor—cal dir-ho—que no han estat encara els seus fruits, degut a la multitud de circumstàncies. El segon d'aquests volums és el tom I de la *Filosofía Elemental*, escrita a darreries de la vida del filòsof (any 1847) a precs de molts d'ací i de l'estranger que coneixien la *Filosofía Fundamental* i sabien la necessitat d'una obra elemental que pugués servir de text en Seminaris i altres centres d'ensenyament ortodox.

No podent-nos proposar en aquestes breus notes cap finalitat crítica, ens limitem a recomanar caldament l'adquisició d'aquestes obres àuries que tant podrien contribuir a donar seny i equilibri als nostres escriptors i estudiosos.

Preguem pels nostres difunts

A tots els nostres lectors demanem en el Crist una oració per aquests germans nostres que ens han precedit en el senyal de la fe i dormen el son de la pau: Na Maria Patxot i Rabell, filla del subscriptor senyor Rafel Patxot; Francesc Ribas, subscriptor de Valls; la muller d'En Pere Batalla, subscriptor també de Valls i Sor Maria de Loreto Fàbrega, germana política del subscriptor En Josep M. Garganta, d'Olot.

Tots els mesos LA PARAULA CRISTIANA farà dir una missa en sufragi dels seus difunts amics i afavoridors i llurs pròxims parents.

Agraïrem, doncs, que ens siguin comunicades les notícies de defuncions, a fi que pugui tenir-les el celebrant presents en les seves intencions.

L'EDUCACIÓ I L'ESCOLA

***

En el número anterior i en aquesta mateixa secció, assenyalàvem com a UNA GRAN TASCA A FER, que les fulles diàries «que formen l'opinió i orienten les multituds» es dediquessin periòdicament a propagar els grans principis de l'educació, i fessin saber a les gents el que és l'Escola, el que li han de demanar, el que li han d'exigir, i els sacrificis que els ha de costar, a canvi del benefici enorme que després en treuran»

La nota ens fou suggerida per uns editorials de *La Publicitat*, en els quals hom es feia ressò de la campanya en pro de l'Escola Unica a França. La idea central de la nostra nota era el desig fervent de veure la premsa d'ideal preocupada del problema cabdal de l'educació i de la formació dels infants, no ocasionalment, sinó respondent «a un pla preconcebut i metòdic d'educació del poble i contribució a la tasca de formar la seva consciència pertocant als drets i als deures que tenen els pares envers l'educació dels seus fills».

La nota no ha estat ben rebuda pel distingit editorialista de *La Publicitat* que l'ha contestada extensament amb un altre editorial titulat «Un cop de palmeta».

En ell, hom ens diu que tenim una idea equivocada del periodisme, especialment de la classe de periodisme que escau als editorials; que al pòrtic dels diaris no caben sèries d'articles sobre temes especialitzats. Permeti'ns el nostre contraopinant de no estar conformes amb la seva afirmació. L'editorial d'un diari — hem cregut fins ara, i ho seguim creient — dóna el to, i aferma cada vegada més l'ideari que inspira els homes que el fan sortir a llum, per la qual cosa, els editorials no són més que la glossa constant i repetida dels punts de l'ideari hàbilment aplicats a les qüestions palpitants. Hem vist aquest principi emprat mestrívolment en molts aspectes, en els editorials de *La Publicitat*, i pensem que no és fill de la casualitat sinó d'un pla preconcebut i metòdic.

Del que ens dolíem — i el que ens dol — és que dintre l'ideari

de la nostra premsa no es mogui més la qüestió importantíssima de l'Escola, no dels problemes especials, tècnics de l'Escola, sinó dels que comporta el seu alt valor humà, cívic i polític. Dèiem que tenim les escoles que ens mereixem; que està en abandó la qüestió escolar perquè nosaltres la tenim abandonada; que el dia que hi haurà una consciència popular a favor de l'Escola, aquell dia l'Escola millorarà i serà tal com nosaltres la desitjarem.

Es tracta d'un problema d'educació social, no d'educació tècnica, i les masses més que amb tractats ni amb fascicles — que van precisament a la minoria ja educada i que menys els necessita — s'educa —creiem—amb la nota persistent, insinuant, periòdica, que va modulant les consciències sense que elles gairebé se n'adonin.

El que nosaltres dèiem amb molta pena — és que, havent-hi tants problemes d'educació de palpitant actualitat a casa nostra, de vergonya pública, d'elementalíssima comprensió, on no s'hauria de fer distinció de blancs ni de negres, d'alts ni de baixos, on la discòrdia no podria encendre la seva flama, la solució dels quals es conseguiria amb una relativa rapidesa si hom en fes ambient i consciència, hom escollís precisament un tema llunyà, el tema «utòpic» de l'E. U., el dia (els dies, car els dos articles a aquest punt dedicats es publicaren en segona i tercera edició) que hom destina uns espais a la qüestió escolar.

Afirma l'autor dels esmentats editorials que nosaltres desfiguràrem el seu pensament en resumir la concepció sobre les virtuts de l'E. U. Ens doldria molt i molt d'haver caigut, ni involuntàriament, en una cosa com aquesta. Creiem que no ha estat així.

Sap el nostre distinit contraopinant, tan bé com nosaltres, que massa sovint, el poble, la multitud que llegeix — que llegeix de pressa, encara — no pren els matisos, de vegades subtils, de tal o tal escrit i afaiçona el seu contingut als seus desigs i conveniències. Si els editorials de *La Publicitat* no deien textualment les paraules que ens retreu l'editorialista, l'elogi que feien de l'E. U. i de la distribució dels homes en les diverses professions o oficis segons les aptituds llurs i no segons les possibilitats econòmiques, pràcticament portaven — creiem — a la nostra conseqüència; car és prou sabut que el desig de tots els pares obrers, és d'alliberar els fills del jou de l'obrador i que arribat el cas de col-locació dels nois als diferents mesters o carreres tots consideraran els seus fills amb grans aptituds i dots d'intel-ligència, i si hom no els col-loca allà on ells desitgen es creuran víctimes d'una nova injustícia.

Per això afirmàvem que hom confonia l'escola de tots, l'escola

única amb el DRET INDISCUTIBLE de donar als nois d'estament humil el màxim d'educació, de coneixements i de probalitats d'adquirir-ne que puguin tenir els nois rics, arribant per aquest cantó a totes les conseqüències. Nosaltres volem l'escola popular, tan bella, tan bona, tan científica, tan rica, tan ben proveïda, tan ordenada, com ho pugui ésser la millor escola aristocràtica. Nosaltres volem per al noi humil que tingui veritables disposicions i aptituds, totes les portes de tots els centres superiors de cultura obertes, perquè puguin donar el màxim de rendiment les potències que Déu li hagi donat. Nosaltres volem per al noi humil tota la protecció i totes les possibilitats que al noi ric li donaran els cabals de la seva família. En aquest ordre, ja pot demanar, l'editorialista de *La Publicitat;* però d'això a l'E. U. hi ha una gran distància, per no dir que hi ha per mig un abisme infranquejable. La igualtat dels nois a l'escola primària, procedeixin del camp que sigui, en principi, és una cosa molt afalagadora, però a la pràctica és curulla de dificultats i comptat i debatut potser trobaríem que dóna resultats contraris als que hom n'espera.

No es el nostre propòsit de fer, avui, un estudi de tots els problemes que comporta l'E. U. per deduir-ne la seva utopia; no era aquest el tema central de la nostra nota, sinó el pretext que ens serví per escriure-la; però no sabríem acabar sense insinuar-ne quelcom i sense fer avinent al nostre distingit contraopinant que l'E. U. no ens desplau per raó de la seva utopia, car les utopies, si són justes, poden ésser un ideal. Té raó *La Publicitat* quan diu (i ja ho havia dit LA PARAULA CRISTIANA) que si haguéssim de fugir d'utopies, hauríem de renunciar a l'Evangeli.

Potser el caràcter utòpic que concedim a l'E. U. és la millor concessió que li podem fer, car si desapareixessin els caràcters d'utopia caldria combatre-la a fons pels perills enormes que enclou.

Per sort, l'E. U. per ara i un temps no és pràcticament possible. Escola única vol dir la convivència — l'assistència obligatòria — dels alumnes de totes les classes socials en l'escola primària. Això representa el monopoli absolut de l'ensenyament primari per l'Estat. Dit amb altres paraules i circumscrit a Espanya, tots els nois i noies d'Espanya, rics i pobres haurien d'anar a l'Escola Nacional. Segons l'estadística més recent, la de 1923, publicada per la secció d'Informacions, Publicacions i Estadística del Ministeri d'Instrucció Pública hi ha actualment a Espanya 27.080 escoles nacionals per una població escolar total (no exacta) de 2.789.957 infants, de 6 a 12 anys. Hi manquen els de 4 a 6 i els de 12 a 14 que en les grans ciutats assisteixen encara a l'escola. D'aquests 2.789.957 infants, van a l'escola

nacional 1.691.331 i els altres 1.107.626 van a les escoles privades i confessionals. Si en un moment donat hom volgués implantar l'E. U., hauríem de veure l'asfíxia física, intel·lectual i moral dels nostres infants en les grans aglomeracions escolars, agreujada en els grans nuclis de població, mentre hom creava les escoles que manquessin. Nosaltres no creiem que encara que això fos possible plagués al distingit editorialista, nosaltres suposem que en parlar de l'E. U. hom vol dir també elevar el nivell de l'escola, començant per una dignificació moral i un major aparellament científic del mestre, dotant-lo dels mitjans més indispensables, local, espai, matrícula limitada, retribució digna..., que fessin eficaç la seva acció. Però això, què representa? Multipliqueu per 5 o per 10 el nombre d'escoles, feu-les totes noves, decupliqueu els pressupostos d'instrucció primària, feu gent nova... No és això molt bonic però — per ara — irrealitzable? No és això utòpic?

En l'aspecte social, pensi l'editorialista de *La Publicitat*, que no n'hi ha prou d'acoblar els alumnes rics i pobres en una mateixa escola, cal després treballar-hi, amb aquests alumnes, i allavors és quan comencen les dificultats. Perquè la feina de l'escola sigui eficaç i no es malversi el treball del mestre, s'ha de tenir en compte el desenrotllament físic dels infants que hi concorren, el règim d'alimentació, la finor d'esperit que l'ambient els hagi donat, la tranquilitat familiar que el noi disfruti, les idees que la família li pugui inculcar, les ocupacions a què es dediqui fora de l'escola; en fi que hi ha molts factors que intervenen en l'educació i que si aquests ja s'amunteguen en escoles d'un tipus relativament homogeni, què passarà si aquesta homogeneïtat no existia?

I pensi també, que en l'aspecte social i religiós no és tan fàcil de destriar els camps, com ell suposa. L'E. U. tendiria a excloure l'Església de l'Escola, vegi's si no el cas de França; i en altres ordres no cal dir com l'Escola monopolitzada per l'Estat, amb exclusió de tota altra escola, danyaria els interessos que defensa *La Publicitat*.

L'Escola en mans de l'Estat mataria tota possibilitat d'escola ètnica.

Altrament ens remetem a les notes dels números anteriors que parlaven d'aquest mateix tema a propòsit de la discussió a les cambres franceses de les lleis per a l'Alsàcia-Lorena, i a l'article signat Carles Cardó pvre. sobre «La missió docent de l'Església i la pedagogia de St. Tomàs» aparegut en el núm. 3 de la nostra revista.

I en posar el mot final, ens plauria de fer avinent — amb el to més amical, com sempre, — al nostre contraopinant, (que, llegides aquestes manifestacions, potser ja no ho serà, car no podem creure

que ell no aspiri a una educació del poble pertocant els seus deures envers l'educació dels seus fills, ni que ell vulgui una escola monopolitzada per l'Estat, ni tan sols una escola atea), que no amb ell, però ni amb els nostres deixebles, si en teníem, no havem d'emprar, no emprem la palmeta.

La Mútua Escolar Blanquerna

En un bell fascicle publicat suara, aquesta associació cultural dóna a conèixer el funcionament, l'organització i els plans de la seva primera secció, destinada a l'ensenyament elemental.

La lectura d'aquest fascicle ens ha suggerit idees de dos ordres ben diversos.

Per una banda ens trobem davant una institució pensada, sentida i organitzada científicament, posant tots els avenços de la ciència moderna de l'educació per treure de la vida escolar resultats òptims en ordre a la formació de l'alumne en quant home, i ordenant els coneixements, graduant l'escola i formulant els programes, de cara a les necessitats dels nois d'un estament determinat, dels que tenen una posició desembarassada i al seu davant s'obre un esdevenidor falaguer.

El breu capítol que tracta de l'organització pedagògica, és un resum densíssim de doctrina, i en ell es precisen posicions que temps enrera ens haurien semblat dolentes i antiquades, però que l'experiència d'una quinzena d'anys d'Escoles noves, seguint els corrents europeus i americans, ha tornat a posar a l'ordre del dia, purificades, airejades, per l'avenç aconseguit amb l'esforç que representaren els Mont d'Or, el Vallparadís, la Horaciana, la institució Spencer... El donar lloc preeminent als ensenyaments clàssics: el llegir, l'escriure i el comptar; el considerar tots els altres com a mitjà de desenrotllament i de perfeccionament d'aptituds. El tornar a donar valor al llibre escolar excluint totalment els apunts, són alguns d'aquests extrems que fa goig de veure reencarnats—amb vida nova — a l'Escola.

Un altre aspecte interessant i que per primera vegada veiem metòdicament sistematitzat a les nostres escoles, és el de la graduació dels ensenyaments i el del control del treball escolar dintre les tasques normals, mitjançant l'ordenació d'unes escales elaborades, la majoria, en el treball quotidià, les quals, segons diu el fascicle, «constitueixen el veritable programa escolar d'ensenyament».

Aquest programa és interessant perquè ens dóna el tipus del que pot fer un noi de família de posició folgada (entengui's que aquí es

la referència a ambient, vida física, possibilitats, etc.), encara que a primer cop d'ull sembla que el programa d'alguna disciplina es ressent un xic, potser, del veïnatge del batxillerat.

La promesa d'un llibre on es desenrotllarà el sistema de control de la M. E. Blanquerna, d'una manera completa, és altament satisfactòria.

Bèlgica: Allí com aquí! Una escola superior de pedagogia

Hom assenyala actualment a Bèlgica, una deficiència manifesta en la formació dels mestres, la qual es tradueix en una «escassetat de coneixement dels principis pedagògics i dels principis generals» segons reporta el corresponsal belga de l'*Osservatore Romano*.

Per a sortir al pas a aquesta situació lamentable, el Comitè de l'Escola Normal Cardenal Mercier, ha organitzat una Escola Superior de Pedagogia, per tal que la joventut ensenyant de les escoles primàries i mitges pugui completar la seva cultura i la seva preparació professional.

Els estudis planejats, eminentment tècnics i professionals, estan repartits en tres anys, i comprenen a més a més de conferències i lliçons de caràcter general, cursos de Filosofia, Biologia aplicada a l'estudi del noi, Psicologia de l'infant i de l'adolescent, Psicologia i Pedagogia experimentals, Metodologia, Sociologia, Història de les idees morals, Història de la Pedagogia, Estudi dels anormals i deficients..., que seran professats per figures eminents de la Universitat de Gant, del Col·legi Teològic de Lovaina, de l'Escola Normal, etc. els quals, si cal, són fermança del to elevat de la institució.

Quin goig fa de veure aquesta intel·ligentíssima i amorosa acció directa de l'episcopat belga, per remeiar els defectes i omplir les llacunes de l'obra de l'Estat!

França: La sindicació dels mestres

Com a conseqüència de les doctrines del *Cartel*, un altre grup de funcionaris, el dels mestres d'ensenyament primari, s'han sindicat i han entrat a la C. G. T. 78.000 d'ells, o sia les 2|3 parts dels mestres primaris que paga l'Estat, han entrat en la Confederació i s'organitzen de manera de poder afrontar i influir directament l'obra del ministre d'Instrucció Pública.

Tant o més que el fet d'aquesta sindicació, són interessants les manifestacions dels mestres en ordre als actuals esdeveniments, en les quals es planteja la necessitat de donar des de l'Escola un nou

concepte de les relacions entre els homes i els pobles, es condemna l'explotació de les races colonials amb l'excusa de portar-los la civilització, i es demana amb urgència que cessi el vessament de sang en terres africanes.

MOVIMENT INTERNACIONAL

El conflicte romà-txec. — Passats els primers moments de confusió i més abrandat apassionament, les conseqüències del conflicte entre la Santa Seu i el govern de Txecoeslovàquia, amb motiu de les festes de Joan Hus, no solament fixen les actituds dels diferents elements nacionals, sinó que assenyalen també els termes sobre els quals, en definitiva, caldrà bastir la solució, si cap esdeveniment imprevist no fa tòrcer el curs normal de les coses.

El partit socialista exigí als seus tres ministres en el govern: Benes, una de les més fortes personalitats de Txecoeslovàquia, Stribrny, i Franke, que la qüestió de la retirada del Nunci, fos debatuda pel Parlament, en sessions públiques. Aquesta proposició tenia darrera seu els grups extremistes i més reaccionaris dels diversos camps; però tot seguit fou comprès que acceptar-la equivaldria a portar el país a una crisi política dificilíssima de resoldre, de resultats evidentment perjudicials, i a malgrat de la intransigència amb què va ésser presentada, la sessió de la Cambra on s'havia de resoldre, fou finida sense donar-li estat.

En resum, el que s'esdevingué fou que els homes dirigents del partit socialista, donant una serena prova de bon sentit, no es deixaren arrossegar pels elements anti-catòlics, de diferent matís i procedència, que els empenyien, i el carreró sense sortida—amb aquest mot defineix la situació la Premsa txecoeslovaca—es va salvar dimitint—evidentment *pro formula*—Benes, Franke i Stribrny, i essent cursada sols la dimisió del darrer. Benes, la figura més sobresortint, després del president de la república, Masaryk, no sols no insistí a retirar-se, sinó que ha esmerçat, amb persistència, tot el seu prestigi, a matar les agrors del conflicte i preparar una efectiva solució. La clau del canvi fou la nota publicada pel govern expressant el seu parer sobre la situació; el comité executiu del partit socialista se'n va donar per satisfet, i les dimissions restaren anullades, pertocant a Benes i Franke. La *Gazette de Praga*, en donar aquesta notícia, hi posa el següent comentari:

«Toute fois, la démission de M. Stribrny (el ministre de ferroca-

rrils) qui entre temps avait eté acceptée par le président de la République, a eté maintenue.»

Aquesta declaració ministerial diu, en síntesi, que el govern afirma el seu respecte a les creences dels catòlics, així com a les dels altres ciutadans: afirma el seu desig de solucionar la qüestió d'acord amb la Santa Seu, així com les altres de política religiosa plantejades a Txecoeslovàquia; expressa la seva convicció que la retirada del Nunci no representa una ruptura de relacions, i finalment el seu criteri que l'assistència del govern a les festes de Joan Hus, és una qüestió d'ordre interior del país.

D'altra part, es reuní igualment el comitè executiu del partit populista, és a dir, del partit catòlic, sota la presidència de Sramek, ministre d'Higiene pública i amb assistència del de Justícia, Dolansky, i gran nombre de delegacions, tant de Bohèmia com de Silèsia. Al segon dia de discussió, foren les seves sessions suspeses, i el senador Zavoral, que pertany a la clarecia, tingué una llarga entrevista amb el president del Concell de Ministres Svehla, que es trobava a Karlovy Vary. Retornat, després, a Praga, el comitè seguí les seves deliberacions, i l'endemà, va fer pública la següent nota, singularment remarcable, per més d'un concepte:

«El Comitè executiu del partit populista aprova l'actitut dels diputats i senadors del partit, amb motiu de la qüestió relativa a la retirada del Nunci apostòlic; declara que s'associa a l'actitut dels seus ministres i pren nota del fet que la participació dels representants de l'Estat a les festes realitzades en honor d'Hus, no fou en virtut d'una decisió del govern.

«El Comitè deplora que la retirada del Nunci, que de cap manera representa un acte de desafecte envers l'Estat ni els seus representants, ni un rompiment de relacions diplomàtiques, hagi volgut ésser aprofitat per certs elements per intentar una dissolució de la concentració nacional, que hauria pogut engendrar una amenaça per a la majoria txecoeslovaca al Parlament i una situació perillosa per l'Estat. El comitè del partit populista no pot trobar bé tots els extrems de la declaració governamental, el text de la qual ha estat aprovat contra el parer dels representants del partit; reconeix, però, sense reserves, que aquesta declaració vol que totes les qüestions de política religiosa pendents a Txecoeslovàquia, siguin promptament solucionades amb un esperit de pau i de justícia. Certes manifestacions de la declaració governamental poden ésser interpretades diversament, i altres fins i tot fan témer que els drets de la Santa Seu poden arribar a ésser posats en perill.

«El partit populista txecoeslovac continuarà integrant el present govern nacional, la col.laboració dintre el qual li ha permès de contribuir en tanta de manera a la consolidació de l'Estat. No li dol declarar públicament, una vegada més, que considera la concentració nacional com una necessitat de l'Estat, i igualment de la nació, que cal que segueixi en l'esdevenidor, donada la situació interior i exterior. El comitè executiu del

partit populista prega als seus representants al Parlament que segueixin defensant, com fins ara, la llibertat i els drets del poble catòlic, i que s'esforcin, de manera sobresortint, a conseguir una solució del greu conflicte actual, pacífica i honorable alhora. El partit populista txecoeslovac està fermament convençut que l'opinió pública sabrà apreciar en la seva justa valor el seu esforç per mantenir la pau política i religiosa a Txecoeslovàquia, i l'afiançament del benestar econòmic i social del jove Estat, així com el seu crèdit internacional.»

Aquesta substanciosa, franca i valenta declaració, que mereix ésser llegida dos cops, ha estat acollida per la Premsa de tot matís, començant pel *Venkov*, òrgan del partit agrari, i el *Ceské Slava*, òrgan del socialista, amb un explícit reconeixement de la seva superioritat.

Les *Narodni Listy*, periòdic nacional-demòcrata, diu que els catòlics han tingut un gest altament polític, i que la declaració pel seu istil i pel seu contingut, assoleix una valor perdurable; i el *Pravo Lida* (social-demòcrata), declara que el gest és d'una alliçonadora elegància. La Premsa catòlica qualifica la solució de la millor per al país (paraules de les *Lidové Liski*) i per elogiar-la no ha de fer sinó copiar paràgrafs agens.

Hom no pot menys, en llegir aquesta Premsa, de remarcar la distància que hi ha entre aquest tremp, i el dels poders feixistes i suprafeixistes que tenen per política assaltar estatges i perseguir a la desfermada, amb la boca plena de gallarets de catolicitat.

La reconstrucció econòmica d'Alemanya.—Alemanya vint mesos després de la seva bancarrota i mercès a l'aplicació del Pla Dawes, ha complert la seva reconstrucció econòmica.

Aquest és el fet meravellós, insòlit, d'un poble que pocs anys després d'ésser anorreat en una guerra desigual en la qual els dos veritables factors en lluita eren la lliura anglesa i el marc, donant una mostra palesa de la seva vitalitat, restableix completament la seva situació financiera.

Mes aquesta prosperitat econòmica que actualment gaudeix Alemanya no correspon pas al dèficit de 248 milions de marcs or que segons declaracions de M. von Schlieben, ministre de Finances del Reich, pesa sobre el pressupost del corrent exercici econòmic 1925-26. No obstant l'al.ludit ministre no ha pogut deixar de reconèixer que el passat exercici fiscal havia donat un fort excedent d'ingressos, encara que amb molta cautela es va abstenir de fixar amb claredat la xifra del mateix. Per altra part la personalitat abans esmentada preveu per enguany 6.500 milions d'ingressos, quantitat que augmenta de 7.750 a 8 miliars de marcs segons els càlculs personals del

professor Hirchs. Per fi, així com el ministre de Finances creu que entre les despeses i els ingressos fiscals d'aquest any el pressupost vigent està gravat amb un *dèficit de 248 milions*, el diputat demòcrata Herrman Fischer, com a conseqüència dels càlculs personals complerts pel mateix, arribà a la conclusió que es pot considerar com a probable un *excedent de 491 milions de marcs or d'ingressos, el* qual junt amb el de l'exercici anterior i les contribucions endarrerides que encara s'han de cobrar, representa una suma de *1.100 milions de marcs*, o sia la mateixa quantitat de despeses que Prússia pressupostava abans de la Guerra.

Junt amb aquestes dades podem adduir les aportades per M. Parker Gilbert, Agent General de Pagaments, en un dictamen documentadíssim que envià a la Comissió de Reparacions, en el qual amb xifres categòriques i convincents, hom veu palpablement que el Reich fa una sèrie d'equilibris de més o menys bona fe per dissimular manyosament el seu actiu.

Per altra part no es cregui que el que fa Alemanya tingui el menor regust d'originalitat. Al contrari: en la vida jurídica privada són fets en extrem freqüents. Es el mateix d'un comerciant que en suspensió de pagaments amaga curosament el seu capital per no pagar als seus creditors. Es un cas de dret privat trasplantat a la vida internacional: Alemanya endeutada amb França dissimula el seu magnífic pressupost amb un dèficit imaginari per no saldar comptes amb aquesta.

Mes l'abans dit no significa que sustentem la tesi que si Alemanya no paga els seus deutes és degut en absolut a la seva mala fe. No. Assentar semblant afirmació fóra tenir un gran desconeixement de les dificultats i complicacions que enfarfeguen la trama internacional.

La mateixa Cambra de Comerç Internacional reunida en Congrés a Brusel.les i representant trenta set nacions, ha reconegut explícitament que en les mateixes dificultats en què es troba Alemanya per pagar els seus deutes a França es troba aquesta per fer-ho a Nord-Amèrica o a Anglaterra, ja que tant en un cas com en l'altre, la nació deutora que saldés els seus comptes es formaria un excés d'exportació que faria créixer en ella la concurrència en els seus mercats de productes estrangers amb desavantatge pels nacionals, agreujaria l'atur obrer i les dificultats industrials augmentarien notablement.

Aquesta és la més important conclusió a la qual ha arribat el recent Congrés de Brusel.les, i de la qual es dedueix que si els Aliats rebran poca cosa d'Alemanya, als Estats-Units li passarà altre tant

amb França. Es clar que això és relativament consolador per aquesta; en canvi no creiem que sigui gaire convincent i afalagador per Nord-América:—Va haurà estat el fruit assolit pels americans amb la seva intervenció en el passat conflicte europeu, i així hom comprèn perfectament que als Estats-Units hi hagi un fort corrent contrari a tot el que suposi intervenir en els assumptes del Vell Continent.

I així creiem que si el Congrés de la Cambra Internacional de Comerç, ha portat a l'esperit dels Aliats la convicció que el pagament del deute alemany és en extrem dificultós, ell marcarà sens dubte una nova fita en el camí de la reconstrucció mundial: haurà contribuït a substituir la desconfiança per la confiança, la discòrdia per la conciliació.

Ara un hom es pot preguntar: Es possible aquesta confiança? I per poc que s'examinin aquests problemes, es veu clarament que són diverses les normes fonamentals que Alemanya segueix antagònicament als preceptes del Tractat de Versalles i en el Pla Dawes.

Una d'elles és l'actual política fiscal que empra el Reich. En efecte; el sistema tributari que havia de seguir Alemanya segons les disposicions del Tractat de Versalles i del Pla Dawes eren d'arrels completament democràtiques i socials. Es fonamentava en els grans beneficis, les successions i el capital improductiu, que han d'ésser la principal font d'on ha de nodrir-se l'Erari Públic.

Doncs bé; a Alemanya passa tot el contrari. Segons les xifres que ens proporciona el Professor Hirchs, el setanta per cent dels impostos provenen dels recàrrecs sobre els salaris i el consum. Prou ha demanat l'opinió pública alemanya una modificació o, si més no, una reducció de l'antisocial sistema tributari. Ha estat endebades. No fóra estrany que les crescudes quantitats que el poble treballador tributa actualment, el Govern les destinés al sosteniment del Reichswehr i la seva propaganda i al floriment de la marina i l'aviació. Alemanya podrà haver de canviar de règim, però la seva essència plutocràtica trasllueix per damunt de tot.

Peró deixant apart els seus defectes i la seva bona o mala fe, com a bons europeus, ens hem d'alegrar qui-sap-lo del sanejament financier d'Alemayna. Es un pas gegantí per arribar al terme del tortuós camí de la reconstrucció d'Europa; que, com diu el Pla Dawes, «la reconstrucció d'Alemanya no constitueix pas un fi en sí mateix. No és més que una part del vast problema de la reconstrucció d'Europa».

J. HOSPITAL RODES

La rebel·lió drusa.—Certs desagradables problemes orientals, diu àticament *The Times*, tenen el costum de repetir-se a través de les centúries amb una regularitat que és més interessant per a l'historiador que no pas consolador per a qui els administra. Un d'ells, i no pas el menys important, és el problema del Hauran, el baluard dels singulars i turbulents drusos, on ara les autoritats franceses mandatàries de la Síria topen amb una nova guerra «colonial». D'ençà dels dies que el Faraó egipcià i el Gran Rei d'Assíria lluitaven per al control del camí de les caravanes aràbigues, els possessors de Damasc no han pogut mai negligir el gran planell del Hauran. La seva àrea occidental és el graner d'una bella part de la Síria. Pel seu centre passa el ferrocarril dels peregrins cap a Medina i la via per la qual les espècies de l'Aràbia i l'or d'Ofir s'adreçaven d'Ezion-Gebir cap al nord, i en edats més atansades els anuals exèrcits de peregrins islamites anaven cap a «Medina la resplendent, i la Meca, llar de la gràcia divinal». A l'est del ferrocarril hi ha les baixes altures volcàniques, estatge o refugi de tribus militants, avui anomenades el Tebel o muntanya dels Drusos. Els cims no disten pas més de trenta milles del ferrocarril; la «tedja», gran mar de lava petrificada, rau a unes vint milles de la línia i proveeix als bandolers polítics o comercials d'una mala fi de recers ideals. Les ruïnes de fortaleses romaness, de castells sarraïns, les més modernes casernes i blocaus dels turcs que esmalten el planell, testimonien la incessant amenaça de les muntanyes. Clares vegades, talment, ha estat el Hauran en pau. Arremorats capitostos :rabs l'han regit o infestat d'ençà del capvespre de Roma. Els seus predatoris habitants, consumiren força energíes d'Emirs mamelucs i Patxàs otomans. A les primeríes de la passsada centúria, l'aparició dels drusos afegí una nova complicació a aquell estat de coses. Colonitzadors d'aquesta secta peculiar s'establiren a les muntanyes. Amb èxit resistiren els exèrcits egipcians de Mahomed Alí. Augmentaven llur nombre immigrants del vell baluard del Líban, on l'establiment en 1861 d'un govern autònom sota un governador cristià havia alçapremat l'antiga dominació dels caps. Tot sovint es rebel.laren contra els turcs i estigueren constantment en guerra amb llur veïnatge beduí, i ells amb ells. Sens dubte haurien preferit que les autoritats franceses els haguessin deixat esplaiar-se en aquest tradicional divertiment. Per una estona llur cap, Selim Patxà, mantingué bones relacions amb els francesos, els quals atorgaven als drusos jebelites amples mesures autonòmiques. Però en morir ell, les intrigues d'un nou cabdill, anomenat Soldà, i aspirant a la senyoria damunt els caps drusos, començaren amb hostil activitat. La palesa intenció de les autoritats franceses d'estrènyer

llur engrapament de la província autònoma, contribuí, és clar, a l'èxit de la revolta. Ara el Soldà ha entrat en campanya i ha infligit seriosos contratemps a les dues columnes franceses que corren a l'ajut de Sueida, la capital de la província drusa.

La impressió a França, a l'endemà, com qui diu, dels fets del Marroc, ha estat ben desplaent. La personalitat del general Sarrail—criticat per haver enviat tranquilament les noves de la revolta per correu, deixant així a les fosques al govern del seu país—, explica la promptitud dels partits nacionalistes a treure partit del moviment. Soldat intel.ligent, Sarrail és a l'ensems enderiadament anticlerical i significat en el radicalisme: té en l'exèrcit mateix molts enemics que no li perdonen la connexió amb l'esquerra en moments crítics de la gran guerra, i sobretot d'haver format part abans del gabinet militar del general André durant un trontollat període de la historia militar francesa. Altrament sembla que els habitants del Hauran foren tractats amb una absoluta mancança de tacte per l'actual governador, nomenat pel susdit Alt Comisari. Calia enguantar més o menys la mà de ferro, i els drusos es queixen d'haver estat tractas «com a senagalesos».

Però no cal potser alarmar-se massa. Els drusos són guerrers coratjosíssims, però mal armats i amb poques municions. La població del Hauran, tot just passa dels 60.000 habitants, i els aliats beduïns, amb els quals hom compta, són de mal fiar, i poden damà passat girar-se contra els drusos. Sarrail, que és notòriament anglòfob, ha lloat el concurs lleial de les autoritats angleses a la Transjordània. Es clar que de totes maneres l'afer segueix essent desplaent.

Es curiós de registrar que la secta a la qual pertanyen els drusos fou fundada per un califa fatimita egipcià que va proclamar-se encarnació de Déu, i pel seu visir Hamza. Combinació de creences cristianes i islamites amb el dogma de la transmigració dels esperits, la negació de la predestinació i la condemnació de la pregària com a irrespectuosa amb la Divinitat. Llur secta els ha fet objecte de persecucions i dificultats amb llurs veïns cristians i islamites, i escau potser a llur geni reclòs, esquiu i inadaptable.

La França Cristiana.—Pau Seippel, testimoni de major excepció, fa, de Ginebra estant, una recensió del primer volum d'una obra magna *(Le Christianisme de Chateaubriand,* per M. Víctor Giraud); i és interessantíssim de trobar-hi exposat en lúcides fórmules— i a l'ensems obertes i generoses—, el reconeixement d'un nexe entre el gran romàntic i el paper singular de Jean Jacques Rousseau en la

renaixença de l'esperit religiós (el retrobament adequat a l'època, de la poesia de l'Antic i el Nou Testament).

També és interessant el judici tan independent sobre Bossuet. Al començament, aquest alt esperit hauria tingut l'ambició de conciliar la fe i la raó. Envellit, es clogué dins una altívola negació i intentà de posar obstacles materials al pensament del seu temps. «Aquest gran cristià acabà per ésser un home de poca fe», diu V. Giraud. «Talment, la seva obra grandiosa acaba en un gest de lassitud, de malfiança i d'abandó».

A l'altre extrem, Giraud mostra la inanitat de l'obra de descristianització que segons l'esperit de l'Enciclopèdia havia emprès la revolució francesa. La incredulitat no encetà sinó una petita minoria que es creia una selecta flor social.

En 1789, el poble francès roman cristià, en les fondàries del seu ésser. Els *Cahiers* ho testimonien, i el *Tiers* d'Auxerre arriba a «suplicar el rei que defensi la fe contra les escomeses de la nova filosofia». A tot arreu, àdhuc a Paris, hom expressa clarament el desig que hom conservi al catolicisme el seu caràcter de religió de l'Estat. Les persecucions dels terroristes no faran altra cosa que vivificar el sentiment cristià. *Pel fet d'haver volgut rompre amb Roma, la revolució no ha obtingut més que un sol resultat: ha occit el jansenisme i el gal.licanisme.* Al començ del nou segle, la fe catòlica provada per les ires del mal temps, ha reprès tota la seva força. Aquesta força Chateaubriand cercà d'expressar-la, Napoleó de canalitzar-la al seu profit.

La renaixença del liberalisme?—Sota aquest títol, o d'altres similars hom saluda, a Anglaterra, el clàssic país liberal que avui s'ha quedat gairebé sense partit d'aquest nom, els notables parlaments pronunciats a la «Liberal Summer School», en la universitària ciutat de Cambridge.

De dues intenses personalitats cal recollir les paraules essencials: de Francesco Nitti, ex president del Consell de ministres d'Itàlia i del genial economista anglès Meynard Keynes.

La democràcia i els partits liberals, començà dient Nitti, passen per una crisi. Això no és del tot sorprenent després d'una gran guerra. Però, cosa força més seriosa, també passa per la seva crisi la llibertat. La consciència liberal, la fe que en la llibertat teníem, tendeix a declinar. A Rússia i a Itàlia hi ha governs de minoria que, per cops opostos, es basen en la força i proclamen un altívol menyspreu de la llibertat. Hi ha a Espanya una dictadura militar. Gaire-

bé a tots els països nous, i especialment als formats amb territoris que pertangueren a l'Imperi austrohongarès, hi ha a penes llibertat, que sigui per les lluites nacionalistes o per tribulls interiors. Adhuc a Anglaterra, per absurd que sembli, hom troba petites minories que semblen judicar moviments en cap cas adaptables a les condicions angleses.

Els socialistes, fins a cert punt, són responsables de la minva de respecte envers la llibertat. Massa explotaren els autors socialistes les culpes del liberalisme; el cristianisme de la burgesia havia sempre menat aquells autors a exageracions contra l'escola liberal. Això explicava el fet que no sols la reacció roja a Rússia, sinó també la reacció blanca a Itàlia, fossin obra dels que havien estat socialistes revolucionaris.

Per greument que hom condemni les culpes i responsabilitats del Govern del Soviets, aquest roman un esdeveniment de gran importància. La reacció italiana, en canvi, és matèria de pura crònica, perquè no té ideal propi, ni tan solament un de fals, i consisteix només en pràctiques de violència. El feixisme, que va néixer com un moviment extrem, radical o fins i tot socialista, vol imposar el seu programa mitjançant la força. Demanava el Govern republicà, l'abolició del Senat, de l'exèrcit permanent, dels bancs, de la Borsa, i l'establiment de la propietat pagesa. Això li va fer prendre les armes. I, havent-se armat, es convertí en un moviment reaccionari, i, després de la marxa sobre Roma, abolí tota llibertat. El feixisme no és pas un programa per a l'esdevenidor. Es només que un eco sinistre del passat.

Es creïble que duria les noves formes basades en la violència? No Hom tornarà més aviat del que hom pensa als mètodes liberals, única que poden vitalitzar l'Europa. La forma que correspon a les permanents necessitats dels homes en llur estat de civilització, la forma que permet el major progrés i elevació social, el major descabdellament de riquesa i el major benestar del poble i de les nacions, la forma normal i verament conservadora dels països més avençats en la vida social, és la forma liberal.

El socialisme sofreix un canvi, i tendeix a constituir partits laboristes i a readherir-se al programa liberal. El treball, considerat més aviat com un principi moral que no pas com un agent econòmic, aspira a una més ampla esfera d'acció que no és pas incompatible amb el principi de llibertat.

Passem a Meynard Keynes.

L'il.lustre economista admet ésser, en un sentit negatiu, liberal, per ço com no pot acceptar ni el conservatisme ni el laborisme. El

primer no pot oferir-li menjar ni beguda, ni convit intel.lectual ni espiritual. El darrer té superficialment més atractius, que s'esvaeixen en un examen atansat. Es un partit de classe, i els seus elements intel.lectuals probablement no hi exerciran mai un edequat control; qui l'impulsarà serà en tot cas l'extrema ala esquerra, «que no sap res» i a la qual Meynard Keynes anomena «el partit de la catàstrofe».

Menat doncs, al liberalisme, Keynes diu que tots els seus antics lemes són ja caducs. El lliurecanvi i el dret de beure o antiprohibicionisme, són els únics que poden sobreviure, però un partit liberal no pot sostenir-se amb només aquests dos punts. Les qüestions d'avui en dia, les que ara agiten les ments humanes són, al seu juí, les següents: 1. Pau.—2. Qüestions de govern.—3. Sexe i els seus problemes.—4. Repressió de drogues i begudes.—5. Qüestions econòmiques.

El programa, en els seus termes més importants, seria aquest: Sobre la pau: cal ésser pacifista i anti-imperialista fins a l'extrem. Qüestions econòmiques: cal cercar—cosa certament àrdua—la transició de l'anarquia econòmica a un règim deliberadament adressat a controlar i dirigir les forces econòmiques segons la *justícia* i *l'estabilitat* socials (una posició central que augmentaria l'eficiència i desarmaria el socialisme, prenent-li la seva essencial raó d'existir). Qüestions polítiques imperials: No roman cap problema imperial, tret del de l'India. Arreu, arreu, a benefici de tots, s'havia anat complint el procés d'amical desintegració, únic capaç d'espiritualitzar els imperis i fer, ensems, duradora llur petge.

Aquest número de LA PARAULA CRISTIANA ha passat per la censura governativa

Tip. Occitània. - Encarnació, 27 i 29 - Barcelona (G.)